

Lietuvos Raudonasis Kryžius

Prathosi Ravesion
0ct-31 (SRILANKA)

இம் நமசிவாய

STEBĖSENOS ATASKAITA 2023

2024 M. VASARIS

2024 M. VASARIS

c - CP / E / IV /

سند
الكراني

Prathosi
Ravesion
Hakshan
Avalan
mitolakan
NII

Lietuvos Raudonasis Kryžius yra nevyriausybinė organizacija, teikianti socialinę, humanitarinę ir teisinę pagalbą pabėgėliams, prieglobsčio prašytojams, asmenims be pilietybės ir kitiems migrantams nepriklausomai nuo jų teisinio statuso.

Laikydamasis pagrindinių Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pasmėnulių judėjimo principų, Lietuvos Raudonasis Kryžius stengiasi bet kuriomis aplinkybėmis apsaugoti žmogaus gyvybę, sveikatą ir orumą, palengvinti žmonių kančias, vadovaudamasis tik jų reikmėmis ir nedarydamas jokių išlygų pagal nacionalinius, rasinius, lyties, amžiaus ar klasinius požymius, pagal religinius ar politinius įsitikinimus, nedalyvauja politinio, religinio, rasinio, etninio, lytinio ar ideologinio pobūdžio polemikoje.

Šioje ataskaitoje apibendrinama informacija, surinkta Lietuvos Raudonojo Kryžiaus stebėtojų 2023 m. Lietuvos Raudonojo Kryžiaus vykdyto projekto, finansuojamo UNHCR, apimtyje.

Vertindami surinktus duomenis, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus stebėtojai remiasi savo dalykine kompetencija bei ilgamete patirtimi migracijos ir prieglobsčio srityje. Esame dėkingi partneriams ir kolegoms už papildomas įžvalgas.

Ši ataskaita yra skirta tik informacijai, ji nesukuria ir nesuteikia teisių, ja nenustatoma ir neprisiimama teisių įsipareigojimų sprendžiant individualius atvejus. Cituojant ar platinant šią stebėsenos ataskaitą būtina nuoroda į informacijos šaltinį:

Lietuvos Raudonasis Kryžius. (2024 m. vasaris). 2023 m. stebėsenos ataskaita

Nuotraukos: Lietuvos Raudonasis Kryžius

Ataskaitą parengė:

Justina Karaliūtė, stebėtoja

Stasys Vaitonis, stebėtojas

VARTOJAMŲ TRUMPINIŲ SĄRAŠAS

<u>IVADAS</u>	01
<u>I. STEBĖSENA 2023 M.: SKAIČIAI IR FAKTAI</u>	05
<u>II. PASIENIO STEBĖSENA</u>	10
<u>III. UŽSIENIEČIŲ CENTRŲ STEBĖSENA</u>	31
<u>IV. KITI PASTEBĖJIMAI</u>	44
<u>V. APKLAUSŲ STEBĖSENA</u>	47
<u>VI. TEMINĖS STEBĖSENOS IR TYRIMAI</u>	50
<u>IŠVADOS IR APIBENDRINIMAS</u>	59
<u>PRIEDAI</u>	63

VARTOJAMŲ TRUMPINIŲ SĄRAŠAS

ES – Europos Sąjunga

ET – Europos Taryba

EUAA – Europos Sąjungos prieglobsčio agentūra (*European Union Agency for Asylum*)

Eurostat – Europos Sąjungos statistikos tarnyba

FRONTEX – Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra (*European Border and Coast Guard Agency*)

JT – Jungtinės Tautos

LR – Lietuvos Respublika

LRK – Lietuvos Raudonasis Kryžius

LVAT – Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas

MD – Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos

MIGRIS – Lietuvos migracijos informacinė sistema

NVO – nevyriausybinė(-s) organizacija(-os)

PKP – pasienio kontrolės punktas

PPC – Pabėgėlių priėmimo centras

PR – pasienio rinktinė

PU – pasienio užkarda

RFL – šeimos ryšių atkūrimas (*Restoring Family Links* – Raudonojo Kryžiaus judėjimo teikiama paslauga)

SADM – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija

SAM – Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerija

SMB – sulaikytų moterų bendrabutis

SUB – sulaikytų užsieniečių bendrabutis

UPP – užsieniečių priėmimo pastatas

URC – Užsieniečių registracijos centras

UNHCR – Jungtinių Tautų Pabėgėlių Agentūra (*United Nations High Commissioner for Refugees / UN Refugee Agency*)

UTPJ – Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“

VGTP – valstybės garantuojama teisinė pagalba

VLK – Valstybinė ligonių kasa

VRAT – Vilniaus regiono apylinkės teismas

VRM – Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija

VSAT – Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos

VTAKĮ – Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga

VTAJT – Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba

IVADAS

2023 m. Lietuvos migracijos kontekste buvo netolygūs ir turėjo tam tikrų unikalių išskirtinumų, būdingų vienam ar kitam periodui. Metų pradžioje toliau mažėjo užsieniečių skaičius priėmimo ir sulaikymo centruose, buvo uždarytas Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – VSAT) Kybartų užsieniečių registracijos centras [1] (toliau – URC). Žiemą ir pavasarį nebuvo sulaukta ir prognozuotos antrosios pabėgėlių iš Ukrainos bangos [2].

Tačiau 2023-ųjų negalima pavadinti ir atokvėpio metais. Kaip ir buvo prognozuota, padaugėjo pagal Dublino III reglamentą perduodamų užsieniečių [3]. Šį aspektą metų eigoje atskirai tyrinėjo Lietuvos Raudonojo Kryžiaus (toliau – LRK) stebėtojai [4]. Be to, metams įsibėgėjus paaštrėjo situacija prie sienos su Baltarusija. Tiesa, 2023 m. susiformavo naujas nereguliarios migracijos kelias – iš Latvijos pusės. Lietuvos ir Baltarusijos pasienyje įrengtas fizinis barjeras – tvora ir spiralinė pjaunanti viela (koncertina), taip pat kitos taikomos priemonės, pvz., vadinama „apgrėžimo“ politika, lėmė naujų migracijos kelių atsiradimą, pirmiausia – per Latvijos sieną. Nereguliariu būdu Latvijos sieną iš Baltarusijos kirtę užsieniečiai judėjo per Lietuvą Lenkijos link. Daugiau nei tūkstantis užsieniečių buvo sulaikyti Lietuvos teritorijoje arba perduoti iš Lenkijos.

Valstybės institucijos per Latviją atvykusius ir Lietuvoje sulaikytus užsieniečius readmisijos pagrindu siekė perduoti į kaimyninę šalį, tačiau perdavimo procesas užtrukdavo. Antroje metų pusėje užsipildė vienintelis funkcionuojantis VSAT URC Pabradėje, dalis sulaikytų užsieniečių buvo laikomi VSAT pasienio padalinuose. Kaip ir anksčiau, 2023 m. LRK stebėtojai neturėjo prieigos prie užsieniečių, neturinčių prieglobsčio prašytojų statuso. Dėl šios priežasties informacijos apie tokių užsieniečių priėmimo ir apsaugos (angl. *protection*) sąlygų užtikrinimą buvo surinkta tik tais atvejais, kai dėl vienu ar kitu priežasčių vėliau buvo registruoti jų prašymai suteikti prieglobstį.

Išimtyms registruojant nereguliariu būdu atvykusių užsieniečių prieglobsčio prašymus buvo taikomos Baltarusijos, taip pat daliai Rusijos Federacijos piliečių. Išimtyms kitų šalių piliečiams buvo taikomos dėl humanitarinių priežasčių, t. y. dėl kritinės sveikatos būklės arba pažeidžiamumo požymių. Tenka konstatuoti, kad nebuvo išmoktos 2022 m. žiemos pamokos, kai, neįvertinus sudėtingų oro sąlygų, iš pradžių dalis „apgrėžtų“, o vėliau galiausiai įleistų užsieniečių neteko nušalusiu galūnių. Atšalus orams, pasienyje su Baltarusija įstrigę užsieniečiai, kuriems kitoje sienos pusėje nebuvo leidžiama savarankiškai pasitraukti iš miško, vėl buvo hospitalizuojami, prireikdavo skubios medikų pagalbos.

Stipriai krito VSAT pasienio kontrolės punktuose (toliau – PKP) prieglobsčio prašymus pateikusių užsieniečių skaičius (2022 m. per sieną su Baltarusija ir Rusijos Federacija atvyko 130 prieglobsčio prašytojų, o 2023 m. – 24 arba apie 5 kartus mažiau nei 2022 m.). Be to, pasikeitė prieglobsčio

[1] Pažymėtina, kad Kybartų URC nuo 2023-03-01 nebuvo vykdomas užsieniečių priėmimas / sulaikymas, tačiau pats centras, priešingai nei 2022 m. dėl tos pačios priežasties (mažėjančio užsieniečių skaičiaus) uždarytas Medininkų URC, liko kaip rezervinė vieta, kur buvo tęsiami renovacijos darbai.

[2] Žr. Karo pabėgėliai iš Ukrainos, Oficialiosios statistikos portalas. Prieiga – 2024 m. sausio 12 d.: <https://osp.stat.gov.lt/ukraine-dashboards>

[3] Žr. Lietuvai grąžinti į Vakarų Europą pabėgę migrantai: užklauskos dėl jų plūsta toliau, delfi.lt, 2023 m. kovo 18 d.: <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuvai-grazinti-i-vakaru-europa-pabege-migrantai-uzklauskos-del-ju-plusta-toliau.d?id=92206149>

[4] Žr. LRK teminį tyrimą „Užsieniečių, perduotų Lietuvai pagal Dublino III reglamentą, situacija Lietuvoje“: <https://redcross.lt/wp-content/uploads/2022/09/Dublinas.pdf>

prašytojų, atvykusių per PKP, profilis. Jei 2022 m. daugiau nei pusę prieglobsčio prašytojų sudarė Rusijos Federacijos piliečiai, 2023 m. prieglobsčio prašymas PKP buvo priimtas tik iš vienos Rusijos Federacijos pilietės, o didžiąją dalį, kaip ir atvykus nereguliariai, sudarė Baltarusijos piliečiai[5].

Jei anksčiau viešojoje erdvėje būdavo komunikuojama, kad pasienyje migruoja „fiziškai sveiki jauni vyrai“ [6], 2023 m. situacija pasienyje su Baltarusija ir ypač atvykstančių iš Latvijos užsieniečių profilis parodė, kad nereguliarios migracijos sraute yra ir pažeidžiamų žmonių, vienišų moterų, taip pat vaikų, dalis kurių – nelydimi. Nors metų pradžioje buvo pastebima apraiškų, kad nėra užtikrinami geriausi tokiu būdu migruojančių vaikų interesai [7], vėliau buvo galima matyti, kad susiformavo tam tikras geriausių nelydimų vaikų interesus užtikrinantis algoritmas. Pirma, nelydimi vaikai buvo nukreipiami į įstatymo numatytą priėmimo vietą – Pabėgėlių priėmimo centrą prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – PPC). Antra, nelydimi vaikai nebuvo sulaikomi. Trečia, jie turėjo prieigą prie prieglobsčio procedūros.

Kaip ir pastaraisiais metais, dominuojanti prieglobsčių prašytojų, atvykusių tiek nereguliariai, tiek ir per PKP, grupė buvo Baltarusijos piliečiai. Didžioji jų dalis pasinaudodavo galimybe gyventi savo pasirinktoje gyvenamojoje vietoje. Tačiau vėluojantys Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – MD) sprendimų dėl prieglobsčio suteikimo priėmimo terminai išryškino naują Lietuvos migracijos sistemos spragą – nepakankamą dėmesį ir socialinių garantijų užtikrinimą savarankiškai gyvenantiems prieglobsčio prašytojams. LRK inicijavo teminį tyrimą apie savarankiškai gyvenančių prieglobsčio prašytojų iššūkius, kylančius laukiant sprendimų jų prieglobsčio bylose [8].

2023 m. dėmesys skirtas ir pabėgėlių iš Ukrainos, turinčių laikinosios apsaugos statusą, poreikių, prieigos prie paslaugų analizei. Metų pradžioje buvo atlikta išsami apklausa, pasiekta beveik 4 000 respondentų [9]. Analogiškai antroje metų pusėje tęstinė anoniminė pabėgėlių iš Ukrainos apklausa buvo vykdoma koordinuojant Jungtinių Tautų Pabėgėlių agentūrai (toliau – UNHCR) ir apėmė platesnį Rytų bei Vidurio Europos regioną, tiesiogiai paveiktą pabėgėlių iš Ukrainos judėjimo [10].

[5] Žr. LRK teminio tyrimo „Prieiga prie prieglobsčio procedūros Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse užsienyje ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos pasienio kontrolės punktuose“ 2023 m. papildymą:

<https://redcross.lt/wp-content/uploads/2022/09/PRIEIGA-PRIE-PROCEDUROS-LT-2023-1.pdf>

[6] Žr. Pasienyje su šeima įstrigęs migrantas: padėkite, mus baudžia ir Lietuva, ir Baltarusija, delfi.lt, 2022 m. rugsėjo 2 d.:

<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/pasienyje-su-seima-istriges-migrantas-padekite-mus-baudzia-ir-lietuva-ir-baltarusija.d?id=91113377>

[7] Žr. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė rekomendacijas dėl nelydimų nepilnamečių užsieniečių, keliaujančių per Lietuvą, teisių užtikrinimo, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2023 m. rugpjūčio 8 d.:

<http://vtaki.lt/lt/naujienos/vaiko-teisiu-apsaugos-kontroliere-pateike-rekomendacijas-del-nelydimu-nepilnameciu-uzsienieciu-keliaujanciu-per-lietuva-teisiu-uztikrinimo>

[8] Žr. LRK teminis tyrimas „Savo pasirinktoje vietoje gyvenančių prieglobsčio prašytojų iššūkiai laukiant sprendimų dėl prieglobsčio suteikimo“: <https://redcross.lt/wp-content/uploads/2022/09/GYVENANTYS-SAVO-PASIRINKTOJE-VIETOJE.pdf>

[9] Žr. Lietuvoje gyvenančių ukrainiečių apklausa: stinga medicininės pagalbos, sunku įsadarbinti, www.15min.lt, 2023 m. kovo 21 d.: https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/lietuvoje-gyvenanciu-ukrainieciu-apklausa-stinga-medicinines-pagalbos-sunku-isdarbinti-56-2026024?fbclid=IwAR3EvuRsWJwg7Jf9U6ldMU6_MQU_RtjqIXIU2LZVPBW4-y1mElmCSVMCpe4&utm_medium=copied

[10] Žr. Protection Risks and Needs of Refugees from Ukraine / Regional Protection Profiling & Monitoring, UNHCR Operational Data Protection, prieiga – 2023-12-22: <https://data.unhcr.org/en/dataviz/293?sv=54&geo=0>

Apibendrinant visų tikslinių užsieniečių grupių specifiką ir poreikius, matyti dar vienas ryškus vienijantis aspektas – jų psichikos sveikatos būklė. Nepažįstama ir neretai nesvetinga aplinka, nerimas, neužtikrintumas dėl savo statuso ir ateities, ilgas laukimas, iššūkiai bandant integruotis į visuomenę – šie ir kiti probleminiai aspektai, turintys įtakos daugelio užsieniečių psichikos sveikatai, buvo fiksuojami LRK stebėtojų, taip pat kitų nepriklausomų tyrėjų [11].

Metinėje stebėsenos ataskaitoje surinkti duomenys pateikiami keliais pjūviais. Siekiant užtikrinti esminį stebėsenos principą – objektyvumą – pateikiama LRK stebėtojų surinkta informacija, kuri papildyta oficialiais duomenimis, kuriuos skelbia ir (arba) pateikė VSAT, MD ir kt. Stebėseną atlikta įgyvendinant UNHCR ir LRK susitarimą Nr. PFA-SWE-22221-011950-00.

Ataskaita pagal tematiką suskirstyta į tris dalis: (1) pasienio stebėseną, (2) užsieniečių centrų stebėseną ir (3) temines stebėsenas / tyrimus, kurių tikslas – konkrečios srities giluminė analizė. Apibendrintais duomenimis siekiama supažindinti su 2023 m. stebėtomis tendencijomis ir sistemiškai pasikartojančiais aspektais.

2023 m. apžvalgos tekstą papildė atskiri priedai su išsamia statistine ir analitine informacija, pateikta lentelėse, diagramose ir kituose vizualiniuose elementuose. Nuorodos į minėtus priedus veda iš pagrindinio ataskaitos teksto.

Linkime įdomaus skaitymo ir kartu raginame suteikti grįžtamąjį ryšį, nes kritinis vertinimas, diskusija, dialogas su partneriais bei suinteresuotomis šalimis yra raktas į pagrindinį stebėsenos tikslą – siekti teigiamų pokyčių fiksuojant dabartinę situaciją ir ieškant galimų sprendimų.

[11] Žr. Analitinė studija: migrantų ir prieglobsčio prašytojų situacija Lietuvoje, 2023 m. lapkričio 13 d., Žmogaus teisių stebėjimo institutas ir VšĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“: <https://hrmi.lt/analitine-studija-migrantu-ir-prieglobscio-prasytoju-situacija-lietuvoje/>

I. STEBĖSENA 2023 M.: SKAICIAI IR FAKTAI

1. LRK STEBĖSENOS STATISTIKA

07

2. PRIEGLOBŠČIO STATISTIKA

08

2.1. NACIONALINĖ STATISTIKA

08

2.2. VSAT STATISTIKA

08

2.3. LIETUVA ES KONTEKSTE

09

2023 m. stebėseną vykdė du LRK stebėtojai. Prieiga prie užsieniečių buvo užtikrinta remiantis 2010 m. birželio 2 d. VSAT, UNHCR ir LRK susitarimu bei 2020 m. vasario 27 d. PPC ir LRK susitarimu.

Stebėsenos tikslai: stebėti (turėti prieigą prie teisės aktais apibrėžtų prieglobsčio prašymų pateikimo vietų, dokumentų, prieglobsčio prašytojų ir kt.), **rinkti ir vertinti** (objektyviai fiksuoti, kaip vykdomos procedūros, ar priėmimo ir apsaugos (angl. *protection*) sąlygos atitinka standartus ir teisės aktus, taip pat analizuoti surinktą medžiagą), **informuoti** (teikti informaciją ir bendradarbiauti su atsakingomis valstybės institucijomis, kurios turi pareigą užtikrinti tinkamas priėmimo bei apsaugos sąlygas) ir siekti pokyčio, reikalingo užtikrinant pagrindines prieglobsčio prašytojų teises.

1. LRK STEBĖSENOS STATISTIKA

2023 m. LRK stebėtojai iš viso atliko 54 vizitus [12], visus – gyvai. Į 10 vizitų dėl stebėsenos apimties vyko abu LRK stebėtojai. Taip pat į dalį vizitų LRK stebėtojai vyko kartu su UNHCR atstovais. Daugiau apie stebėsenos vizitus, jų datas, vietas, pobūdį ir kt. – žr. *Priede Nr. 1. Stebėsenos statistika*.

2023 m. parengta 61 ataskaita, 2 iš jų – didesnės apimties teminės stebėsenos ataskaitos bei vienas 2022 m. teiktos ataskaitos papildymas už 2023 m. Stebėsenos vizitų ir parengtų ataskaitų skaičius skiriasi, nes dalies vizitų metu buvo atlikta daugiau nei viena stebėsenos, pvz., prieglobsčio procedūros (pirminės apklausos) ir taip pat priėmimo bei apsaugos sąlygų. Be to, viena iš teminės stebėsenos ataskaitų (savo pasirinktoje gyvenamojoje vietoje gyvenančių prieglobsčio prašytojų iššūkiams laukiant sprendimų dėl prieglobsčio suteikimo) rengta remiantis ne konkrečių vizitų metu surinkta informacija, o atliekant interviu gyvai, telefonu, el. anketos forma, taip pat apdorojant viešai prieinamus ir valstybės institucijų LRK pateiktus duomenis.

Palyginimui, 2022 m. buvo atlikta kiek daugiau (62) stebėsenos vizitų (58 iš jų – gyvai, 4 – nuotoliniu būdu), tačiau parengta mažiau (52) ataskaitų.

Kaip ir pastaraisiais metais, LRK stebėtojai sekė dar vieną rodiklį – grįžtamąjį ryšį, t. y. iš institucijų gautus komentarus pateikus ataskaitą, išreikštą poreikį ataskaitas papildyti ir kt. 2023 m. 17 ataskaitų (beveik trečdalis visų ataskaitų) sulaukė grįžtamojo ryšio (palyginimui – 2022 m. dvigubai mažiau (8) ataskaitos arba kiek daugiau nei 15 proc. visų ataskaitų buvo gautas grįžtamasis ryšys).

[12] Į šį skaičių neįtraukti vizitai, susiję su pabėgėlių iš Ukrainos anketavimu. Su šia veikla, kuriai atlikti buvo taikomi kitokio pobūdžio metodai, susijusių vizitų suvestinė pateikiama atskirai *Priede Nr. 5. Pabėgėlių iš Ukrainos anketavimas*.

2. PRIEGLOBSČIO STATISTIKA

2.1. Nacionalinė statistika

Remiantis viešai prieinamais MD duomenimis, **2023 m. Lietuvoje buvo priimti 575 prieglobsčio prašymai** [13] (MD pateikiamoje statistikoje registruoti prašymai suteikti prieglobstį neišskiriami pagal pobūdį ir aplinkybes, t. y. pirmą kartą pateiktus, paskesnius, pateiktus po perdavimo iš kitų Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybių pagal Dublino III reglamentą).

Daugiausiai prašymų suteikti prieglobstį priimta liepą (74), spalį (69), kovą (62) ir sausį (59), kas sudaro beveik pusę visų prašymų. Kitais mėnesiais prašymų skaičius nesiekė 50. Daugiau apie prašymų suteikti prieglobstį pateikimo 2023 m. dinamiką – žr. *Priede Nr. 2. VSAT ir nacionalinė statistika*.

Palyginimui, 2022 m. Lietuvoje buvo priimta beveik dvigubai daugiau (1 051 prieglobsčio prašymų, įskaitant pirmą kartą pateiktus, paskesnius, taip pat pagal Dublino III reglamentą iš kitų ES valstybių perduotų prieglobsčio prašytojų prašymus [14]).

Prieglobsčio prašymus pateikė 39 šalių piliečiai ir vienas asmuo be pilietybės. Išsiskiria dvi kilmės šalys: Baltarusija (287 prašymai) ir Rusijos Federacija (55). Šių šalių piliečiai sudarė 60 proc. visų prieglobsčio prašytojų. Paminėtinos dar kelios kilmės šalys: Sirija (31 prašymas), Irakas (27), Afganistanas (26), Tadžikistanas (20). Kitų šalių piliečiai nesiekė 20. Daugiau apie prieglobsčio prašytojų kilmės šalis – žr. *Priede Nr. 2. VSAT ir nacionalinė statistika*.

2.2. VSAT statistika

LRK stebėtojai kiekvieną mėnesį gauna VSAT statistikos suvestinę, kurioje, be kita ko, pateikiama išskaidyta VSAT registruotų prašymų suteikti prieglobstį statistika ir bendra nacionalinė prieglobsčio statistika, įskaitant prieglobsčio prašymus, registruotus MD teritoriniuose skyriuose. Prieglobsčio statistiką VSAT skaido į: (1) prašymus, registruotus VSAT PKP; (2) prašymus, registruotus VSAT pasienio rinktinėse (toliau – PR) ir pasienio užkardose (toliau – PU), t. y. atvykus nereguliariai arba užsienietį nustačius Lietuvos teritorijoje, bei šalies viduje. Į antrą kategoriją, be kita ko, patenka VSAT URC apgyvendinti / sulaikyti ir čia prieglobsčio pasiprašę užsieniečiai, iš kitų ES šalių pagal Dublino III reglamentą perduoti užsieniečiai (pastarieji paprastai taip pat registruojami VSAT URC), perkeltieji asmenys ir kt.

Remiantis VSAT duomenimis, 2023 m. Lietuvoje buvo registruoti 583 prieglobsčio prašymai (25 iš jų registruota VSAT PKP, 73 – VSAT PR arba PU, 94 – VSAT URC, 325 – MD teritoriniuose skyriuose, 5 asmenys buvo perkelti, 61 perduotas pagal Dublino III reglamentą). Šie skaičiai su nežymia paklaida (iki

[13] Žr. Prieglobsčio statistika 2023 m., Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos: <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/prieglobscio-statistika/>

[14] Žr. Migracijos metraštis 2022 m., Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos: https://migracija.lrv.lt/uploads/migracija/documents/files/2022_Migracijos_metrastis.pdf

10) nesutampa su aukščiau pateiktais MD skaičiais, kuriais remiantis, 2023 m. Lietuvoje buvo pateikti 575 prieglobsčio prašymai.

Daugiau apie prieglobsčio prašytojų pasiskirstymą mėnesių laikotarpiu ir pagal registracijos vietą – žr. *Priede Nr. 2. VSAT ir nacionalinė statistika.*

2.3. Lietuva ES kontekste

Lietuva kartu su Vengrija, Malta ir Slovakija 2023 m. buvo tarp mažiausiai prieglobsčio prašymų registruojančių ES valstybių. ES statistikos tarnybos (toliau – Eurostat) duomenimis, **per pirmuosius dešimt 2023 m. mėnesių bendras ES pirmą kartą registruotų prieglobsčio prašytojų skaičius siekė 862 925** (27 ES valstybių narių duomenys). Pirmąjį daugiausiai prašymų registravusių šalių penketą sudarė Vokietija (269 520 prašymų), Ispanija (135 605), Prancūzija (119 595), Italija (106 250) ir Austrija (51 040) [15]. Šios šalys registravo apie 80 proc. visų ES pateiktų prieglobsčio prašymų. Daugiau apie prieglobsčio prašytojus ES pagal šalis – žr. *Priede Nr. 3. ES šalių prieglobsčio statistika.*

Lyginant su 2022 m., pirmą kartą prieglobsčio pasiprašiusių asmenų skaičius ES auga. Per analogišką laikotarpį 2022 m. prieglobsčio pirmą kartą pasiprašė virš 20 proc. mažiau nei per tą patį 2023 m. laikotarpį. Pirmųjų daugiausiai prieglobsčio prašymų registravusių šalių penketą sudarė tos pačios šalys, tik 2023 m. Ispanija pakilo į antrą vietą, o Italija aplenkė Austriją. Apskritai 2022 m. pirmą kartą ES šalyse prieglobsčio pasiprašė iš viso 881 220 asmenų arba net 64 proc. daugiau nei 2021 m. (537 400 prašymų) [16].

Pirmąjį penkių ES dažniausiai prieglobsčio prašymus pateikiančių kilmės šalių atstovų sąrašą per pirmus dešimt 2023 m. mėnesių sudarė Sirijos (145 795 / 16,9 proc. visų prašymų), Afganistano (87 015 / 10,1 proc.), Venesuelos (45 775 / 5,3 proc.), Turkijos (43 470 / 5 proc.) ir Kolumbijos (42 385 / 4,9 proc.) piliečiai [17]. Daugiau apie prieglobsčio prašytojų skaičių ES pagal kilmės šalis – žr. *Priede Nr. 3. ES šalių prieglobsčio statistika.*

Kaip matyti iš pateikiamų duomenų, Lietuvoje 2023 m. dominavusios prieglobsčio prašytojų kilmės šalys ES mastu neužima pirmujančių pozicijų. Iš pirmajame Lietuvos penketuke esančių kilmės šalių, ES žymią dalį sudarė tik Sirija (145 795 prašymų / 1 vieta ES) ir Afganistanas (87 015 / 2 vieta ES). Tuo tarpu Baltarusijos (4 310 prašymų), Rusijos Federacijos (15 955) arba, pvz., Tadžikistano (610) piliečių prieglobsčio prašymų skaičius bendrame ES kontekste neišsiskyrė arba rikiavosi lentelės viduryje [18]. Kaip minėta, ataskaitos rengimo metu Eurostat pateikiami visos ES duomenys apima pirmuosius dešimt 2023 m. mėnesių, todėl pilni metiniai skaičiai, tikėtina, bus kiek didesni.

[15] Žr. Eurostat, Data Browser, Asylum and first time asylum applicants – monthly data 2023, prieiga internete – 2024-01-23: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00189/default/table?lang=en>

[16] Žr. First-time asylum applicants up 64% in 2022, 23 March 2023, Eurostat, prieiga – 2024-01-23: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230323-2>

[17] Žr. Eurostat, Asylum applicants by type of applicant, citizenship, age and sex – monthly data 2023, prieiga – 2024-01-23: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/MIGR_ASYAPPCTZM_custom_9056506/default/table?lang=en

[18] Ten pat.

II. PAŠIENIO STEBĖSENA

<u>1. BENDROJI STATISTIKA</u>	12
<u>1.1. VSAT PRANEŠIMAI APIE PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJUS</u>	12
<u>2. PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMAS IR APSAUGA</u>	12
<u>2.1. PRIEIGA PRIE PRIEGLOBSČIO PROCEDŪROS</u>	13
<u>2.2. MATERIALINĖS PRIĖMIMO SĄLYGOS</u>	17
<u>2.3. HOSPITALIZUOTI PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJAI</u>	19
<u>2.3.1. PAPILDOMI PASTEBĖJIMAI</u>	24
<u>3. KITŲ UŽSIENIEČIŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS</u>	25
<u>3.1. PRIEIGA PRIE PRIEGLOBSČIO PROCEDŪROS</u>	26
<u>3.2. MATERIALINĖS PRIĖMIMO SĄLYGOS</u>	27
<u>3.3. NELYDIMI NEPILNAMEČIAI</u>	28

1. BENDROJI STATISTIKA

1.1. VSAT pranešimai apie prieglobsčio prašytojus

2023 m. LRK stebėtojams žinomi 175 atvejai, kai vieno ar grupės užsieniečių prašymai suteikti prieglobstį buvo registruojami VSAT padaliniuose, iš viso – 238 asmenys (191 iš jų – vyrai [19], 47 – moterys, iš jų – 19 nepilnamečių (10 – vyr. lyties, 9 – mot. lyties), iš kurių – 5 nelydimi arba atskirti) iš 27 kilmės šalių (Afganistanas, Armėnija, Azerbaidžanas, Bangladešas, Baltarusija, Egiptas, Etiopija, Indija, Irakas, Iranas, Jordanija, Jemenas, Kamerūnas, Kazachstanas, Kongo Demokratinė Respublika, Kuba, Moldova, Nigerija, Rusijos Federacija, Sirija, Somalis, Šri Lanka, Tadžikistanas, Togas, Turkija, Ukraina, Uzbekistanas).

Į šią statistiką patenka ir atvejai, apie kuriuos LRK stebėtojai negavo oficialaus VSAT pranešimo ir statistika koreguota eigoje pagal apibendrintus VSAT mėnesio duomenis (2023 m. fiksuoti mažiausiai 9 nepranešimų atvejai, iš viso – apie 10 asmenų).

LRK stebėtojai renka duomenis, gaunamus iš VSAT pasienio padalinių (PR, PU ir PKP) ir taip pat URC (jū iki 2023-03-01 veikė du), todėl į šią statistiką patenka ir informacija apie paskesnius prieglobsčio prašymus, taip pat apie užsieniečius, perduotus pagal Dublino III reglamentą, perduotus iš įkalinimo įstaigų, nustatytus šalies teritorijoje kaip neturinčius teisės ten būti ir kt.

LRK duomenimis, VSAT registravo mažiausiai 144 naujai atvykusius prieglobsčio prašytojus (per VSAT PKP ir nereguliariai), iš kurių – 27 atvykimai per VSAT PKP (24 – per išorinę sieną su Baltarusija ir Rusijos Federacija, 3 – oro uostuose). LRK duomenimis, be minėtų naujai atvykusių, mažiausiai 36 užsieniečiai teikė paskesnius prieglobsčio prašymus. **Palyginus su 2022 m., tiek reguliariai, tiek ir nereguliariai (skaičiuojant atvykusius kertant Baltarusijos ir Lietuvos sieną) naujai atvykusių prieglobsčio prašytojų skaičius 2023 m. buvo apie 80 proc. mažesnis.**

Daugiau apie prieglobsčio prašytojų profilį, jų kilmės šalių pasiskirstymą pagal atvykimo pobūdį, taip pat daugiausiai pranešimų LRK siuntusius VSAT pasienio padalinius – žr. *Priede Nr. 4. LRK kaupiami duomenys.*

2. PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMAS IR APSAUGA

Šioje dalyje aptariami pasienio stebėsenos metu fiksuoti pastebėjimai, susiję su priėmimo bei apsaugos sąlygų užtikrinimu. Didžiausias dėmesys skiriamas prieigai prie prieglobsčio procedūros ir materialinėms priėmimo sąlygoms. Skyriuje pristatomi ne tik standartinės stebėsenos metu VSAT pasienio padaliniuose stebėti atvejai, bet ir neeiliniai, pvz., apsilankymai ligoninėse. 2022 m. jau buvo

[19] Vienas asmuo registruojant prieglobsčio prašymą identifikavo save kaip vyrą, nors kelionės dokumentuose nurodyta biologinė lytis – moteris. VSAT (tikėtina, ir MD) savo statistikoje asmenį įrašė pagal kelionės dokumentuose pateikiamus duomenis. Tuo tarpu LRK kaupiamuose duomenyse, remiantis UNHCR rekomenduojama gerąja praktika (žr. Resettlement Assessment Tool: Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex Refugees: <https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/51de6e5f9.pdf>), minėtas asmuo įrašytas kaip vyras.

stebėti atvejai, kai prieglobsčio prašytojai dėl kritinės sveikatos būklės atsidūrė gydymo įstaigose. 2023 m. situacija kartojosi.

2.1. Prieiga prie prieglobsčio procedūros

Kaip nurodyta įstatyme „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ (toliau – UTPĮ), Lietuvoje prašymas suteikti prieglobstį šiuo metu gali būti pateiktas: 1) PKP ar tranzito zonose – VSAT; 2) Lietuvos teritorijoje – MD arba VSAT (iki 2023 m. gegužės mėn. – tik MD ir tik su sąlyga, kad į Lietuvą užsienietis atvyko teisėtai [20]); 3) užsienio valstybėje – per užsienio reikalų ministro nurodytas Lietuvos diplomatinės atstovybės ar konsulinės įstaigas [21]. 2022 m. LRK atliko tyrimą [22] apie užsieniečių prieigą prie prieglobsčio procedūros diplomatinėse atstovybėse ir PKP, o 2023 m. jį atnaujino [23]. Surinkti duomenys patvirtino išvadą, kad didelė dalis Lietuvos pasienyje atsiduriančių užsieniečių pastaraisiais būdais prieglobsčio Lietuvos pasiprašyti negali, todėl natūralu, kad lieka paskutinis kelias – sieną kirsti nereguliariu būdu.

Kalbant apie užsieniečių prieigą prie prieglobsčio procedūros, pažymėtina, kad 2021 m. rugpjūtį pradėta taikyti „apgrėžimo“ politika 2023 m. buvo įtvirtinta įstatymu. 2023-04-25 Lietuvos Respublikos (toliau – LR) Seimas priėmė Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymo pataisas ir įtvirtino neteisėtai sieną kirtusių užsieniečių „apgrėžimus“ [24]. Minėtame įstatyme nurodyta, kad „*esant paskelbtai valstybės lygio ekstremaliajai situacijai dėl masinio užsieniečių antplūdžio ir siekiant užtikrinti Lietuvos Respublikos nacionalinį saugumą ir viešąją tvarką, Vyriausybė Nacionalinio saugumo komisijos pasiūlymu gali priimti sprendimą, kad užsieniečiai, ketinantys kirsti ar kirtę valstybės sieną tam nenustatytose vietose arba tam nustatytose vietose, tačiau pažeidę valstybės sienos kirtimo tvarką, ir esantys pasienio ruože, į Lietuvos Respublikos teritoriją neįleidžiami*“. Remiantis minėta nuostata, „apgrėžimai“ gali būti vykdomi tik „esančių pasienio ruože“ užsieniečių atžvilgiu, o „pasienio ruožas“ yra iki 5 km pločio juosta į Lietuvos teritorijos gilumą nuo valstybės sienos. Jei užsieniečiui pavyko patekti giliau į teritoriją, jis nebegali būti „apgrėžtas“ į Baltarusiją. Įstatyme taip pat numatyta, kad nuostata dėl neįleidimo į Lietuvą kiekvienam asmeniui taikoma individualiai ir, jeigu nustatoma, kad sieną kirtęs žmogus „*traukiasi nuo Vyriausybės sprendime nurodytų ginkluotų konfliktų, taip pat nuo persekiojimo, kaip jis apibrėžiamas Konvencijoje dėl pabėgėlių statuso, arba siekia patekti į Lietuvos Respublikos teritoriją*“.

[20] Išnagrinėjęs Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą, 2022 m. birželio 30 d. sprendimu byloje M. A. (bylos Nr. C-72/22 PPU) ES Teisingumo Teismas išaiškino, inter alia, kad pagal galiojantį reglamentavimą draudžiamos valstybės narės teisės normos, nustatančios, jog tais atvejais, kai yra įvesta karo padėtis ar nepaprastoji padėtis arba paskelbta ekstremalioji situacija dėl masinio užsieniečių antplūdžio, neteisėtai šalyje esantys trečiųjų šalių piliečiai faktiškai netenka galimybės naudotis tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimo procedūra šios valstybės narės teritorijoje. Įgyvendinant minėtą sprendimą, 2023 m. gegužės 3 d. įsigaliojo LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimai, eliminuojantys iki tol galiojusią nuostatą, remiantis kuria Lietuvos Respublikos teritorijoje prašymai suteikti prieglobstį buvo registruojami tik MD ir tik su sąlyga, kad užsienietis į Lietuvą atvyko teisėtai.

[21] Žr. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties:

<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.42837E5A79DD/asr>

[22] Žr. „Teminis tyrimas. Prieiga prie prieglobsčio procedūros Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse užsienyje ir valstybės sienos apsaugos tarnybos pasienio kontrolės punktuose“, LRK: <https://redcross.lt/wp-content/uploads/2022/09/Prieiga-prie-prieglobscio-proceduros-diplomatinese-atstovybese-ir-PPK-LT.pdf>

[23] Žr. „Prieiga prie prieglobsčio procedūros Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse užsienyje ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos pasienio kontrolės punktuose. 2023 m. papildymas“, LRK: <https://redcross.lt/wp-content/uploads/2022/09/PRIEIGA-PRIE-PROCEDUROS-LT-2023-1.pdf>

[24] Žr. „Seimas įstatymu įtvirtino neteisėtų migrantų apgrėžimo galimybę pasienio ruože“, Lietuvos Respublikos Seimas, 2023 m. balandžio 25 d. pranešimas žiniasklaidai: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35435&p_k=1&p_t=284594

humanitariniais tikslais“, tokiam asmeniui nuostata dėl neįleidimo į Lietuvą netaikoma [25]. Vis dėlto, nepaisant priimtose įstatymo pataisose, ginkluotų konfliktų sąrašas nebuvo patvirtintas [26], taip eliminuojant vieną iš galimybių nebūti „apgręžtam“.

Pažymėtina, kad Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas savaime neregamentuoja priegigos prie prieglobsčio procedūros, žodis „prieglobstis“ jame iš viso nėra minimas. Vis dėlto, minėtas įstatymas nustato, kad nereguliariu būdu sieną kirtusių užsieniečių „*buvimas pasienio ruože nelaikomas buvimu Lietuvos Respublikos teritorijoje*“. Kaip jau buvo minėta, remiantis UTPĮ, prašymas suteikti prieglobstį gali būti pateiktas VSAT „PKP ar tranzito zonose“ arba „Lietuvos Respublikos teritorijoje“. Tokiu būdu, minėtus įstatymus skaitant kartu, nereguliariu būdu sieną kirtę ir pasienio ruože esantys užsieniečiai netenka galimybės pateikti VSAT prašymą suteikti prieglobstį, kadangi jie nėra nei „PKP ar tranzito zonose“, nei, teisinės fikcijos dėka, „Lietuvos Respublikos teritorijoje“ [27]. Atitinkamai, prieiga prie prieglobsčio procedūros tokiems asmenims būtų suteikta tik tuo atveju, jeigu jie būtų „įleisti“ į teritoriją ir jų buvimas pasienio ruože taptų „buvimu Lietuvos Respublikos teritorijoje“. Taigi numatytos išimties, susijusios su individualiu vertinimu bei specifinėmis situacijomis, tampa labai svarbios.

Pastebėtina, kad Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatyme nėra apibrėžta, kas ir kaip turėtų vykdyti minėtą „individualų vertinimą“, pvz., ar tam būtų apmokomi VSAT pareigūnai, ar pasitelkiami prieglobsčio srities žinovai. Pažymėtina, kad 2023 m. nebuvo pranešimų nė apie vieną atvejį, kad VSAT būtų registravę nereguliariu būdu sieną kirtusio užsieniečio (išskyrus Baltarusijos ir iš dalies Rusijos Federacijos [28] piliečius) prieglobsčio prašymą, nustačius, kad pastarasis traukiasi nuo ginkluoto konflikto arba persekiojimo. Priešingai, viešojoje erdvėje kartas nuo karto pasirodo straipsniai, kuriuose VSAT praneša, kad pasienyje buvo „apgręžti“ asmenys, kurių kilmės šalyse vyksta ginkluoti konfliktai, pavyzdžiui, Jemeno piliečiai [29]. Tikėtina, kad tokiais ir panašiais atvejais vadovaujasi nuostata, kad net jei asmuo pasitraukė iš kilmės šalies dėl ginkluoto konflikto arba persekiojimo, minėtos grėsmės jam kyla ne Baltarusijoje, taigi iš Baltarusijos į Lietuvą jis „traukiasi“ dėl kitų priežasčių. Jeigu ši prielaida yra teisinga, tuomet Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatyme numatytos išimties, susijusios su ginkluotais konfliktais ir persekiojimu, būtų taikytinos tik kaimyninių šalių (Baltarusijos ir iš dalies Rusijos Federacijos) piliečiams ir taptų beprasmės kitų užsieniečių atžvilgiu. Tačiau būtent ši prielaida paaiškintų, kodėl, kaip jau buvo minėta, išimties registruojant nereguliariu būdu atvykusių užsieniečių prieglobsčio prašymus buvo taikomos tik Baltarusijos ir iš dalies Rusijos Federacijos piliečiams. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta aukščiau, bei įvertinus renkamus statistinius

[25] Žr. Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas. 4 straipsnio 13 punktas:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.101063/asr>

[26] Žr. Bilotaitė – apie išimtį dėl migrantų apgręžimo: turime gintis, šalių išvardijimas galėtų būti papildomas traukos faktorius, www.lrt.lt, 2023 m. gegužės 3 d.: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1976537/bilotaite-apie-isimti-del-migrantu-apgrezimo-turime-gintis-saliu-isvardijimas-galetu-buti-papildomas-traukos-faktorius>

[27] Žr. UNHCR observations on the Draft Amendments to the Law of the Republic of Lithuania on Legal Status of Aliens (No XIVP-2385) and the Draft Amendments to the Law of the Republic of Lithuania on the State Border and its Protection (No XIVP-2383), 20 March 2023: <https://www.refworld.org/legal/natlegcomments/unhcr/2023/en/124239>

[28] LRK stebėtojų duomenimis, 2023 m. mažiausiai vienas Rusijos Federacijos pilietis, atvykęs į Lietuvą nereguliariai, buvo „apgręžtas“. Užsienietis pakartotinai atvyko nereguliariai ir, išvengęs pirminio kontakto su VSAT pareigūnais, nuvyko į Vilnių bei prašymą suteikti prieglobstį siekė pateikti MD skyriuje, tačiau buvo sulaikytas, o prašymą galiausiai registravo VSAT Vilniaus PR pareigūnai.

[29] Žr. Pasieniečiai kvietė greitąją Baltarusijos pareigūnų brutalumą patyrusiems migrantams, vsat.lrv.lt, 2023 m. spalio 24 d.: <https://vsat.lrv.lt/lt/naujienos/pasienieciai-kviete-greitaja-baltarusijos-pareigunu-brutaluma-patyrusiems-migrantams-foto/>

duomenis, tikėtina, kad nepaisant numatytų išimčių ir nevertinant faktinės situacijos užsieniečių kilmės valstybėse, visi (išskyrus minėtus Baltarusijos ir Rusijos Federacijos piliečius) pasienio ruože VSAT sulaikomi užsieniečiai, kurie sieną kirto ne per PKP, yra „apgręžiami“.

LRK neturi pakankamai empirinių duomenų, kurie leistų įvertinti, ar praktikoje veikia nustatyta 5 km taisyklė, kai nereguliariu būdu sieną kirtę asmenys sugeba patekti gilyn į teritoriją. Nuo Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymo pataisos priėmimo dienos iki 2023 m. pabaigos LRK stebėjo pora atvejų, kai prieglobsčio prašymai buvo priimti iš 6 Šri Lankos piliečių ir 1 Rusijos Federacijos piliečio, kurie nurodė kirtę Lietuvos-Baltarusijos sieną ir buvo sulaikyti šalies viduje. Taip pat stebėtas atvejis, kai prieiga prie prieglobsčio procedūros suteikta 2 Vilniuje sulaikytiems Sirijos piliečiams, kurie nurodė per vadinamą Balkanų kelią į Lietuvą atvykę vilkiko priekaboje (tikslus maršrutas nėra žinomas).

Kaip jau minėta, išimtis dėl „apgręžimų“, kaip ir 2022 m., buvo taikoma Baltarusijos piliečiams, kurių prieglobsčio prašymai Lietuvoje priimami nepriklausomai nuo to, koku būdu jie atvyko į Lietuvą. 2023 m. LRK užfiksavo 28 atvejus, kai Lietuvoje prieglobsčio pasiprašė 31 nereguliariu būdu pavieniui ar grupėje sieną kirtę Baltarusijos piliečiai ir jų prieglobsčio prašymai buvo priimti pasienio ruože. Be Baltarusijos piliečių taip pat fiksuotas 1 atvejis, kai Lietuvos sieną nereguliariu būdu kirto 2 Rusijos piliečiai (sutuoktiniai), kurių prieglobsčio prašymai taip pat priimti pasienio ruože.

Pastebėta, kad Baltarusijos piliečiai neteikia prieglobsčio prašymų Baltarusijos – Lietuvos PKP (UTPI numatyta galimybė), o vietoj to nereguliariu būdu kerta sieną iš Baltarusijos į Lietuvą arba iš Baltarusijos vyksta į Rusijos Federacijos Karaliaučiaus sritį ir prieglobsčio prašosi Rusijos Federacijos – Lietuvos PKP. 2023 m. fiksuotas 1 atvejis, kai Baltarusijos pilietis galimai susidūrė su problemomis prašydamas prieglobsčio Kybartų PKP. Kitais stebėtais atvejais Baltarusijos piliečiai nesusidūrė su problemomis pateikiant prieglobsčio prašymus atvykus į PKP.

2023 m. stebėti 3 atvejai, kai po nereguliaraus Baltarusijos – Lietuvos sienos kirtimo prieiga prie prieglobsčio procedūros buvo suteikta ir kitų šalių piliečiams. 2023-03-10 registruoti 2 Irano piliečių (motinos ir nepilnamečio sūnaus), 2023-10-24 – Sirijos piliečio, 2023-10-27 – 5 asmenų iš skirtingų kilmės šalių (1 Somalio, 2 Sirijos, 1 Jemeno, 1 Šri Lankos piliečių) prieglobsčio prašymai. Visais atvejais prieglobsčio prašymai registruoti po to, kai žmonės dėl sunkios sveikatos būklės atsidūrė Lietuvos gydymo įstaigose (daugiau informacijos – skyriuje „2.3. Hospitalizuoti prieglobsčio prašytojai“), t. y. prieigos prie prieglobsčio procedūros suteikimą lėmė ne „traukimosi“ nuo ginkluotų konfliktų arba persekiojimo faktorius.

Kalbant apie prieigą prie prieglobsčio procedūros, atkreiptinas dėmesys ir į 2022 m. Baltarusijos-Lietuvos pasienyje baigto statyti fizinio barjero įtaką. Daugiau nei 500 km ruože pastatyta tvora su koncertina, apsunkinanti sienos kirtimą neleistinose vietose. Daugiau nei 100 km ruože fizinis barjeras nepastatytas, nes siena eina per upes ir ežerus [30]. Nors fizinis barjeras buvo pastatytas bandant sustabdyti 2021 m. prasidėjusį nereguliarių atvykstančių užsieniečių srautą, jis patekimą į Lietuvą bei prieigą prie prieglobsčio procedūros apsunkina ir jau aptartiems Baltarusijos piliečiams, kurių prieglobsčio prašymai yra priimami ir kurie, LRK žiniomis, nėra „apgręžiami“ atgal į Baltarusiją.

[30] Žr. Fizinio barjero prie sienos su Baltarusija įrengimas (2022), EPSO-G, epsog.lt: <https://www.epsog.lt/lt/projects/fizinio-barjero-prie-sienos-su-baltarusija-irengimas-1>

2023 m. fiksuoti 2 atvejai, kai fizinis barjeras sukėlė grėsmę sieną kirsti bandančių Baltarusijos piliečių sveikatai ar net gyvybei:

- **2023-04-26** stebėsenos vizito metu tiek prieglobsčio prašytojas, tiek PU [31] atstovas nurodė, kad Baltarusijos pilietis negalėjo pateikti prieglobsčio prašymo pirmoje atėjimo iki Lietuvos sienos vietoje. VSAT pareigūnai identifikavo asmenį bandant patekti į Lietuvą vietoje, kurioje buvo fizinis barjeras, todėl asmuo buvo nukreiptas į artimiausią PKP. Minimu atveju, siekiant atsidurti PKP, asmuo turėjo bėgti savo gimtosios šalies, kurioje, jo teigimu, jam gresia persekiojimas, pasieniu apie 15 km. Prieglobsčio prašytojas ir PU atstovas patvirtino, kad, prieglobsčio prašytojui būnant Baltarusijos pusėje, jį vijosi Baltarusijos pareigūnai su šunimis, jam vos pavyko pabėgti ir pasiekti Lietuvos teritoriją.
- **2023-11-27** stebėsenos metu prieglobsčio prašytojas nurodė, kad nereguliariu būdu bandė kirsti sieną į Lietuvą per upę pasitelkus pripučiamą čiužinį. Lietuvos ir Baltarusijos sieną skirianti upė buvo iš dalies užšalusi, todėl bandant irtis į kitą krantą prieglobsčio prašytojas užstrigo tarp natūralių kliūčių, tokių kaip žolės, akmenys, šakos, taip pat ledas. Supratus, kad savarankiškai išsigelbėti nepavyks, prieglobsčio prašytojas susisiekė su nevyriausybine organizacija (toliau – NVO), su kuria prieš tai bendravo, ir nusiuntė tikslias savo buvimo vietos koordinatas. NVO apie situaciją pasienyje skubiai pranešė Lietuvos specialiosioms tarnyboms. Po kiek laiko į prieglobsčio prašytojo buvimo vietą prisistatė ugniagesiai gelbėtojai ir kitos specialiosios tarnybos. Kadangi pasiekti įstrigusį žmogų nebuvo lengva, paties prieglobsčio prašytojo skaičiavimais, pusiau vandenyje, pusiau ant čiužinio jis praleido apie valandą, kol gelbėtojams su specialiomis rogėmis pavyko jį ištraukti į krantą ir nutempti į vietą, kur jau laukė medikai, kurie prieglobsčio prašytoją pristatė į ligoninę. Per gelbėjimo operaciją jis prarado kuprinę su dalimi asmeninių daiktų. Pasak prieglobsčio prašytojo, tai buvo antras jo bandymas patekti į Lietuvą. Pirmasis bandymas kiek anksčiau, rudenį, nepavyko, nes jis nuklydo ir pasienyje priėjo fizinį barjerą, kurio įveikti nepajėgė. Todėl teko grįžti atgal į Baltarusijos gilumą ir, nepaisant jo rizikingumo, planuoti kitą maršrutą.

Apibendrinant surinktus duomenis pastebėta:

- Įstatymo numatyta prieiga prie prieglobsčio procedūros VSAT PKP ir Lietuvos diplomatinėse atstovybėse ne visuomet yra užtikrinama arba veikia neefektyviai.
- Individualus vertinimas pasienyje, kai užsieniečiai bando atvykti nereguliariai, nėra aiškiai reglamentuotas ir, tikėtina, neužtikrina visų asmenų, kuriems taikytinas negražinimo principas, identifikavimo.
- Išimtys atvykstant nereguliariai yra taikomos išskirtinai Baltarusijos piliečiams ir retais atvejais – kitų šalių piliečiams, dažniausiai – dėl iškilusios grėsmės sveikatai ar gyvybei.
- Fizinio barjero įrengimas pasienyje su Baltarusija sumažino mėginančių nereguliariai atvykti užsieniečių skaičių ir apsunokino galimybę pateikti prieglobsčio prašymus net ir tais atvejais, kai to siekia, pvz., Baltarusijos piliečiai, kuriems praktikoje taikoma išimtis.

[31] Čia ir toliau, siekiant apsaugoti pasienyje judančius užsieniečius, dalyje citatų ataskaitoje neatskleidžiami judėjimo maršrutai, nenurodomos tikslios lokacijos, vietovių ir VSAT pasienio padalinių pavadinimai. Minėta informacija yra žinoma suinteresuotoms šalims, pirmiausia – VSAT, nes LRK metų eigoje teikia konfidencialias stebėsenos ataskaitas.

2.2. Materialinės priėmimo sąlygos

Priešingai nei ankstesniais metais, šioje ataskaitos dalyje nebus pristatomi visi per metus fiksuoti neatitikimai ES prieglobsčio agentūros (toliau – EUAA) gairėms dėl priėmimo sąlygų [32], kuriomis vadovaujantis LRK stebėtojai vertina priėmimo sąlygas ir formuluoja išvadas bei rekomendacijas. Šįkart trumpai aptariami tam tikri bendro pobūdžio pastebėjimai dėl priėmimo sąlygų, o didesnis dėmesys skiriamas materialinių priėmimo sąlygų VSAT pasienio padaliniuose pokyčiams, pastebėtiems metų eigoje, akcentuojant geruosius pavyzdžius. Šis informacijos pristatymo modelis pasirinktas atsižvelgus į tai, kad iš esmės 2023 m. VSAT pasienio padaliniuose vykdomos stebėsenos metu nebuvo pastebėta esminių neatitikimų prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų standartams arba, jei jie buvo pastebėti, metų eigoje į juos buvo atsižvelgta. Detalesni duomenys apie priėmimo sąlygas pasienyje – žr. *Priede Nr. 6. Materialinės priėmimo sąlygos*.

2023 m. stebėta pozityvi tendencija, kad prieglobsčio prašytojai laikino apgyvendinimo vietose VSAT pasienio padaliniuose ilgai neužsibūna, dažniausiai pirminės procedūros atliekamos per 1-2 dienas. Po to prieglobsčio prašytojai paleidžiami savarankiškam apsigyvenimui arba nukreipiami laikinam apgyvendinimui / sulaikymui į VSAT URC. Įprastomis sąlygomis pasienio padaliniuose ilgiausiai praleidžia prieglobsčio prašytojai, kurie į Lietuvą atvyksta ir prieglobsčio pasiprašo penktadieniais. Tokie asmenys savaitgalį turi praleisti laikino apgyvendinimo vietoje, kol pirmadienį bus atliktos pirminės prieglobsčio procedūros. Vienintelis 2023 m. stebėtas išskirtinis atvejis, kai užkardoje nelydimas nepilnametis prieglobsčio prašytojas praleido daugiau nei savaitę, detaliau aprašytas skyrelyje „2.3. Hospitalizuoti prieglobsčio prašytojai“.

2023 m. tik vieno stebėsenos vizito metu konstatuota, kad prieglobsčio prašytoju registruoto užsieniečio priėmimo sąlygos nebuvo tinkamai organizuotos. 2023-03-06 Kabelių PU prieglobsčio prašytojas buvo laikinai apgyvendintas sulaikymo patalpoje. Vizito metu Kabelių PU neturėjo patalpų prieglobsčio prašytojų apgyvendinimui. Sulaikymo patalpoje trūko pagrindinių baldų (patalpoje buvo tik 2 lovos ir 2 suolai, nebuvo EUAA gairėse dėl priėmimo sąlygų 7 standarto 7.1 ir 7.3 rodikliuose [33] nurodytų baldų – stalo, kėdės, spintos), šviesa įsijungia ir išsijungia tik koridoriuje, kuris, užsitrenkus durims, nebėra prieinamas. Patalpa yra stebima vaizdo kamera, prieglobsčio prašytojas turi naudotis toje pačioje patalpoje esančiu tualetu ir negali užsidaryti patalpos durų, kitu atveju jos užsitrenkia. Po šio vizito LRK ataskaitoje konstatavo, kad sulaikymo patalpa neatitinka minimalių prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų standartų ir nėra tinkama prieglobsčio prašytojų apgyvendinimui.

Rekomenduota, esant galimybei, prieglobsčio prašytojus apgyvendinti pareigūnų poilsio kambaryje. Kitas vizitas į Kabelių PU buvo atliktas tą patį mėnesį – 2023-03-15, kai užkardoje buvo laikinai apgyvendintas nelydimas nepilnametis. Stebėsenos metu LRK stebėtojas užfiksavo, kad Kabelių PU personalas atsižvelgė į LRK teiktą rekomendaciją ir prieglobsčio prašytojas buvo apgyvendintas pareigūnų poilsio kambaryje su visais reikiamais baldais, pridengtu langu, reikiama šildymo temperatūra ir kt. Vizitas į Kabelių PU taip pat atliktas 2023-10-13, kai prieglobsčio prašytojas buvo apgyvendintas užtikrinant visas reikiamas materialines priėmimo sąlygas, o anksčiau pareigūnų poilsio

[32] Žr. „EUAA gairės dėl priėmimo sąlygų: veiklų standartai ir rodikliai“:
<https://euaa.europa.eu/sites/default/files/Guidance-on-ReceptionConditions-LT.pdf>

[33] Ten pat, 7 standarto 7.1 ir 7.3 rodikliai.

kambariu buvusi patalpa buvo oficialiai įforminta kaip prieglobsčio prašytojų apgyvendinimui skirta patalpa.

2023 m. metų eigoje teiktose LRK stebėsenos ataskaitose konstatuota, kad nuo metų pradžios Kybartų kelio ir geležinkelio PKP, A. Barausko PU, Tverečiaus PKP, Kenos PU, o vėliau ir Kabelių PU (2023-10-13), Lavoriškių PKP (2023-10-16) bei Švenčionių PU (2023-11-27) užtikrintos visos pagrindinės priėmimo sąlygos, nurodytos EUAA gairėse dėl priėmimo sąlygų.

Taip pat pažymėtina, kad 2023 m. buvo baigti kurį laiką Medininkų PKP vykę statybos darbai. Seniau Medininkų PKP prieglobsčio prašytojai būdavo apgyvendinami senojo pastato pusrūsyje esančiame kambaryje. Šiuo metu PKP funkcionuoja naujai pastatyti pastatai, viename jų įrengtos naujos prieglobsčio prašytojų patalpos. Padvarionių PU, kurios žinioje yra Medininkų PKP, atstovo teigimu, šiame PKP bus 4 prieglobsčio prašytojų apgyvendinimui skirti kambariai: 3 – standartiniai, 1 – pritaikytas judėjimo negalią turintiems žmonėms. LRK stebėtojai 2023 m. lankėsi dviejuose prieglobsčio prašytojų kambariuose. Kiekvienas jų turi po mažą virtuvę, sujungtą su pagrindine gyvenamąja patalpa, ir atskirą sanitarinį mazgą, kuriame yra tualetas, kriauklė ir dušas. Virtuvėje yra maisto laikymui skirtų spintelių, plautuvė, šaldytuvas, virduklis. Čiaupuose ir duše prieinamas karštas vanduo. Kambariai įrengti pagal standartus, paskutinio vizito Medininkų PKP metu (2023-09-21) trūko tik žaliuzių. Stebėta praktika, kad prieglobsčio prašytojai iš Padvarionių PU, kur užsieniečiai apgyvendinami arba sulaikomi konteineriniuose nameliuose, pasikeitus jų teisiniam statusui pervežami į Medininkų PKP, kur užtikrinamos tinkamos priėmimo sąlygos.

Atkreiptinas dėmesys, kad dar po 2022-08-23 vizito į Pūškų PU LRK konstatavo, kad šiame VSAT padalinyje priėmimo sąlygos nėra tinkamos, ataskaitoje rekomenduota prieglobsčio prašytojus nukreipti apgyvendinimui į kitas užkardas, turinčias tam reikiamą infrastruktūrą. Pūškų PU atstovai atkreipė dėmesį į rekomendaciją ir prieglobsčio prašytojai, į Lietuvą atvykę Pūškų PU veikimo teritorijoje, apgyvendinimui buvo nukreipiami į Tverečiaus PKP. 2023 m. vasaros pabaigoje uždarius Tverečiaus PKP [34], prieglobsčio prašytojai buvo pervežami į Švenčionių PU. Taigi, 2023 m. sveikintina praktika dėl prieglobsčio prašytojų pervežimo į tinkamas apgyvendinimo sąlygas užtikrinančias vietas VSAT Vilniaus PR buvo tęsiama. 2023 m. stebėtas tik vienas atvejis, kada prieglobsčio prašytojai daugiau nei parą praleido Pūškų PU (kur ir vėl nebuvo užtikrinamos minimalios priėmimo sąlygos), tačiau po to buvo perkelti į Tverečiaus PKP. Teigiama praktika buvo stebima ir VSAT Varėnos PR, kur, pvz., Purvėnų PU veikimo teritorijoje atvykę prieglobsčio prašytojai buvo nukreipiami į tam labiau pritaikytas kaimyninės A. Barausko PU patalpas.

Apibendrinant surinktus duomenis pastebėta:

- **Esminių pasikartojančių neatitikimų standartams nestebėta, fiksuoti pavieniai neatitikimų atvejai ir pakankamai operatyvus reagavimas į teiktas rekomendacijas.**

[34] Žr. Oficialu: penktadienį uždaromi Šumsko ir Tverečiaus pasienio kontrolės punktai, www.lrt.lt, 2023 m. rugpjūčio 16 d.: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2056699/oficialu-penktadieni-uzdaromi-sumsko-ir-tvereciaus-pasienio-kontroles-punktai>

- **Prieglobsčio prašytojai laikino apgyvendinimo vietose neužsibūna ir pirminės prieglobsčio procedūros dažniausiai atliekamos per 1-2 dienas, išskyrus tuos atvejus, kai, pvz., prieglobsčio prašytojai atvyksta prieš savaitgalį.**
- **Nepaisant atvykimo vietos ir VSAT teritorinio padalinio, prieglobsčio prašytojai paprastai nukreipiami į tam pritaikytas patalpas, mažėja atvejų, kai apgyvendinama sulaikymo tipo patalpose.**

2.3. Hospitalizuoti prieglobsčio prašytojai

2023 m. LRK stebėtojai fiksavo 3 atvejus, kai nereguliariu būdu į Lietuvą patekę užsieniečiai atsidurdavo gydymo įstaigose. Ankstyvą pavasarį LRK stebėtojai aplankė hospitalizuotą užsienietę, kuri į Lietuvą atvyko kartu su nepilnamečiu sūnumi, pavasario pabaigoje – kitoje gydymo įstaigoje hospitalizuotą Lietuvos teritorijoje į eismo įvykį patekusį vyrą, o rudens viduryje – 6 asmenis, kurie dėl ilgo buvimo lauke patyrė bendrą kūno išsekimą ir pėdų nušalimus. Visi atvejai yra skirtingi, todėl pristatomi atskirai. Pažymėtina, kad šiame skyrelyje koncentruojamasi ne į materialines priėmimo sąlygas, o į prieglobsčio prašytojų atvykimo į Lietuvą bei prieglobsčio prašymų registravimo aplinkybes ir apsaugos sąlygas. Konteksto, kaip prieglobsčio prašytojai atsiduria jų sveikatai ir gyvybei pavojingose situacijose, atskleidimui pristatomi jų liudijimai [35] (pateikiami *kursyvu*) apie bandymus kirsti ES sieną.

Dėl plaučių uždegimo hospitalizuota užsienietė

Pavasario pradžioje LRK stebėtojai buvo informuoti, kad prieglobsčio Lietuvoje pasiprašė du užsieniečiai – motina ir sūnus. Nurodyta, kad motina dėl plaučių uždegimo gydoma ligoninėje, o jos sūnus laikinai apgyvendintas PU. Dėl susiklosčiusių aplinkybių, t. y. sūnų atskyrus nuo hospitalizuotos motinos, nepilnametis prieglobsčio prašytojas tapo nelydimu [36]. LRK duomenimis, minėti prieglobsčio prašytojai buvo pirmieji užsieniečiai (išskyrus Baltarusijos piliečius) 2023 m., kurių prašymai suteikti prieglobstį buvo priimti ir registruoti po valstybės sienos kirtimo neleistinoje vietoje. LRK stebėtojas apsilankė ligoninėje ir PU, kurioje buvo laikinai apgyvendintas nepilnametis.

Prieglobsčio prašytoja nurodė, kad patekti į Lietuvą iš Baltarusijos su sūnumi bandė ne vieną kartą. Dar prieš kelis mėnesius, kai orai buvo šiltesni, jie su grupe kitų asmenų mėgino patekti ir į Lenkiją, ir į Lietuvą. Kiek kartų tai bandė padaryti, moteris negalėjo pasakyti, nes praėjo daug laiko, tačiau visus kartus jie buvo apgręžti. Prieš kelis mėnesius vieno iš bandymų atvykti į Lietuvą ir Lenkiją metu jie miškuose praleido apie 25 dienas. Iš pradžių keliavo su grupe, vėliau su sūnumi atsiskyrė, nes nespėjo su kitų grupėje buvusių vyrų tempu. Kaip teigė moteris, miškuose jie susidūrė su agresyviu Baltarusijos pareigūnų elgesiu, kurie atimdavo

[35] Šių aplinkybių LRK negali nei patvirtinti, nei paneigti – tai žmonių pasakojimai. Vis dėlto, tai svarbi informacija bendram kontekstui, kas vyksta Lenkijos, Lietuvos ir Latvijos pasienyje su Baltarusija, suvokimui. Atsižvelgiant į tai, kad skirtingu metu ir skirtingomis aplinkybėmis į Lietuvą atvykę asmenys pasakoja panašias istorijas, tikėtina, kad jos bent iš dalies atspindi realią situaciją.

[36] Nelydimas nepilnametis užsienietis – nepilnametis užsienietis, kuris atvyko į Lietuvos Respubliką be tėvų ar kitų teisėtų atstovų **arba kuris, atvykęs į Lietuvos Respubliką, liko be jų tol, kol tie asmenys pradeda juo veiksmingai rūpintis**. Žr. Lietuvos Respublikos įstatymą dėl užsieniečių teisinės padėties, Pagrindinės sąvokos: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr>

ne tik Lietuvos ar Lenkijos pareigūnų (negalėjo identifikuoti) įteiktus maisto paketus, bet ir, pavyzdžiui, iš jos ausų išplėšė auskarus, pasisavino išorinę bateriją, skirtą pakrauti mobiliesiems telefonams. Pastarąjį kartą į pasienį jie atvyko maždaug prieš savaitę (tikslaus miške praleistų dienų skaičiaus prieglobsčio prašytoja negalėjo nurodyti, bet pamena, kad po atviru dangumi praleido mažiausiai vieną naktį). Pasak moters, kelionės metu oras buvo nepalankus. Nors buvo pašalę ir ji su sūnumi keliavo per pelkėtą vietovę, kelis kartus įsmuko, sušlapo kojas, jas pradėjo šalti, paskui teko miegoti po stiprių lietumi. Paskutinį kartą patekus į Lietuvos teritoriją moteris jau jautėsi prastai, sutiktų pareigūnų paprašė pagalbos, nurodė negalinti paeiti ir toliau likti miške su sūnumi. Papildant motinos pasakojimą, jos sūnus pridėjo, kad visą laiką būnant miške, išsekus ir pavargus, sutiktų Baltarusijos pareigūnų jie prašė išleisti iš miško, tačiau pastarieji to neleido padaryti. Vėliau jiems galiausiai pavyko aplėsti mišką ir sugrįžti į gyvenamą vietovę. Pastarąjį kartą, po pertraukos, jie vėl grįžo prie sienos, mažiausiai vieną naktį praleido lauke (miegojo ant pasitiestos plastiko plėvelės). Sutikti Lietuvos pareigūnai identifikavo, kad prieglobsčio prašytojo motina sunkiai gali paeiti, prastai jaučiasi, todėl jai buvo suteikta pagalba.

Vizitų metu pastebėta, kad atvykus į Lietuvą prieglobsčio prašytojų asmeniniai telefonai buvo paimti tyrimo tikslais. Motiną hospitalizavus, per 4 dienas (iki LRK vizito) prieglobsčio prašytojai du kartus turėjo galimybę susisambinti telefonu, kurį suteikdavo PU pareigūnai. Prieglobsčio prašytojai dar nebuvo susisiekę su kitais artimaisiais, likusiais kilmės šalyje.

Pagrindiniai pastebėjimai:

- Vadovaujantis UTPĮ, nelydimas nepilnametis prieglobsčio prašytojas nustatyta tvarka [37] MD sprendimu turėtų būti apgyvendinamas PPC, jeigu jo atstovas tam neprieštarauja, o sprendžiant dėl nelydimo nepilnamečio apgyvendinimo, atsižvelgiama į jo nuomonę pagal amžių ir brandą [38]. Šiuo klausimu pažymėtina, kad, remiantis VSAT pateikta informacija, pats prieglobsčio prašytojas pageidavo likti PU patalpose, kol jo motina bus gydoma ligoninėje. Be to, UTPĮ numato, kad nelydimiems nepilnamečiams užsieniečiams, neatsižvelgiant į jų buvimo Lietuvos teritorijoje teisėtumą, jų buvimo Lietuvos teritorijoje laikotarpiu teisės aktų nustatyta tvarka nedelsiant turėtų būti skiriamas atstovas [39]. Nagrinėjamu atveju, **remiantis VSAT pateikta informacija, sprendamas dėl prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo, MD žinojo, kad nepilnametis prieglobsčio prašytojas buvo atskirtas nuo ligoninėje atsidūrusios motinos, t. y. tapo nelydimu nepilnamečiu. Nepaisant to, nelydimiems nepilnamečiams skirtos specialiosios garantijos jam nebuvo pritaikytos.**

Prieglobsčio prašytojai po eismo įvykio

Pavasario pabaigoje viešojoje erdvėje pasirodė informacija, kad užsieniečius vežęs vairuotojas bėgo nuo policijos pareigūnų, nesuvaldė automobilio, atsitrenkė į elektros stulpą ir įvažiavo į pelkę. Eismo

[37] Nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. vasario 2 d. įsakymu Nr. V-31/A1-28: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr>

[38] Žr. Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 79 str. 4 dalį: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr>

[39] Ten pat, 32 str. 1 dalį.

įvykio metu žuvo automobilio vairuotojas bei vienas keleivis. Dar 5 keleiviai buvo išvežti į gydymo įstaigas. Tą pačią dieną 3 keleiviai buvo išrašyti iš ligoninės ir laikinam apgyvendinimui perkelti į VSAT PU. Vienas iš jų nurodė, kad avarijos metu jam lūžo nosis ir šonkauliai. Antrajam dėl pjautinės žaizdos buvo sutvarstyta plaštaka, žmogus nurodė patyręs bendro pobūdžio sutrenkimus. Trečiasis taip pat nurodė jaučiantis skausmus dėl sumušimų, tačiau lūžių ar kitų aiškiai įvardijamų traumų nepatyręs. Vieno keleivio būklė buvo sunkesnė (avarijos metu jis pelkėje prigėrė vandens (vanduo plaučiuose), taip pat jam buvo diagnozuotas plaučių uždegimas), todėl jis ligoninėje buvo paliktas ilgesnei hospitalizacijai. Kartu vykęs minėto hospitalizuoto užsieniečio nepilnametis sūnus po avarijos buvo pristatytas į kitame Lietuvos mieste esančią gydymo įstaigą, tačiau stiprių sužalojimų nepatyrė – hospitalizuotas dėl bendro išsekimo.

Eismo įvykio dieną LRK atstovai apsilankė PU, kur buvo laikinai apgyvendinti 3 nukentėjusieji, o kitą dieną – ir dvejose ligoninėse, kuriose buvo hospitalizuoti tėvas ir sūnus.

Kalbinti užsieniečiai nurodė, kad beveik 2 mėnesius iki autoįvykio jie atvyko į Baltarusiją ir nuo to laiko bandė patekti į ES. Pasienyje žmonės praleido maždaug pusantro mėnesio, visą laiką judėjo 6 asmenų (visų, vykusiu tuo pačiu automobiliu) grupėje. Daugiausia laiko grupė praleido Lenkijos pasienyje, kirsti Lietuvos sienos niekada nebandė. Pasak užsieniečių, kartą jiems pavyko kirsti Lenkijos sieną, tačiau visi buvo sulaikyti pareigūnų ir kelias valandas praleido pasienio užkardoje. Būdami užkardoje užsieniečiai prašėsi prieglobsčio, tačiau buvo grąžinti į Baltarusijos teritoriją. Žmonių teigimu, Lenkijos pareigūnai elgėsi grubiai, nemaloniai, būnant užkardoje nepamaitino ir maisto paketų nedavė. Vienas prieglobsčio prašytojas nurodė, kad Lenkijos pareigūnai sugadino jo telefono įkrovimo lizdą, kad telefonas nebegalėtų būti įkrautas. Baltarusijos teritorijoje grupei sutikus Baltarusijos pareigūnus, pastarieji liepė vėl eiti į Lenkiją ir negrįžti. Nepavykus kirsti sienos ir pakartotinai sutikus Baltarusijos pareigūnus, šie nuėmė užsieniečių pirštų antspaudus, pasižymėjo jų asmens duomenis ir priverė pasirašyti neaiškius dokumentus, tuomet išstūmė į Rusijos teritoriją, prigrasinus, kad grįžus į Baltarusijos teritoriją jiems gresia 5 metai kalėjime. Užsieniečių teigimu, Baltarusijos pareigūnai prieš juos naudojo ir fizinį smurtą. Iš Rusijos teritorijos žmonėms pavyko kirsti Latvijos sieną, tuomet juos pasiėmė automobilis, su kuriuo jie ir atvyko į Lietuvą. Kalbėdami apie pačią avariją, žmonės nurodė, kad juos pradėjo vytis policijos automobilis. Vairuotojas pradėjo labai greitai važiuoti, užsieniečiai išsigando ir prašė vairuotojo, kad šis sustotų, tačiau vairuotojas ir toliau bandė pabėgti nuo policijos. Galų gale automobilis atsitrenkė į elektros stulpą, o po to įvažiavo į pelkę. Visi 5 užsieniečiai nurodė, kad atsidūrus pelkėje jos vanduo buvo įsielektrinęs ir žmonės buvo nutrenkti elektros.

Kaip minėta aukščiau, visi keleiviai po eismo įvykio išvežti į gydymo įstaigas.

Pagrindiniai pastebėjimai:

- Vizito ligoninėje metu lankytas **prieglobsčio prašytojas (nepilnamečio tėvas) buvo rastas prirakintas prie lovos**. Pasak ligoninės personalo, jie nežinojo, kaip elgtis tais atvejais, kai stacionare atsiduria teisės būti Lietuvoje neturintis užsienietis, bei nusprendė tokiu būdu suvaldyti pasišalinimo riziką. Paciento judėjimo laisvės apribojimas nebuvo susijęs su medicininėmis priežastimis, t. y. jis nekėlė grėsmės sau ar aplinkiniams, jam nebuvo teismo paskirtos priverčiamosios medicininės priemonės ir pan. Atitinkamai, šioje situacijoje toks judėjimo laisvės apribojimas laikytinas savavališku ir neturinčiu teisėto pagrindo. Pažymėtina, kad situaciją paaiškinus ligoninės personalui, pacientas buvo atištas. VSAT atstovų teigimu, kontaktuojant su

ligoninės personalu, pastarieji nenurodė, kad prirakino hospitalizuojamą prieglobsčio prašytoją prie lovos, taip pat nesikonsultavo, kaip turėtų elgtis esamoje situacijoje ir ar turėtų imtis panašių priemonių.

- Skirtingose ligoninėse hospitalizuoti tėvas ir sūnus nebuvo informuoti apie kitų kartu automobiliu keliavusių žmonių būklę ir lokaciją. Visą tėvo turėtą informaciją suteikė gydytojas, kuris nurodė daugiausiai rėmęsis žiniasklaidoje pateikiama informacija. Detalesnė informacija tėvui buvo suteikta tik apie kitoje ligoninėje hospitalizuojamą sūnų. Sūnus nurodė neturėjęs informacijos net apie tėvo lokaciją. VSAT atstovų teigimu, jie nuolat kontaktavo su abiejų ligoninių personalu, prašė informuoti tėvą bei sūnų apie kitų kartu automobiliu vykusią asmenų būklę bei lokaciją. Taip pat prašyta informuoti tėvą, kad išrašius iš ligoninės jis bus apgyvendintas kartu su sūnumi. Analogišką informaciją prašyta perduoti ir nepilnamečiui.
- Tėvas ir nepilnametis sūnus buvo hospitalizuojami skirtingose ligoninėse. Imantis bet kokių veiksmų nepilnamečio atžvilgiu, visuomet reikėtų atsižvelgti į geriausias vaiko interesus. Šiuo atveju nepilnamečio būklė buvo stabili. Kaip nurodė ligoninės, kurioje buvo hospitalizuotas nepilnametis, personalas, nepilnametis nepatyrė fizinių traumų, buvo hospitalizuojamas dėl bendro išsekimo, kol pakankamai atsigaus. **LRK nėra žinoma, kodėl nepilnametis buvo atskirtas nuo tėvo pristatant juos į skirtingas ligonines. Neatmestina, kad iškart po eismo įvyko asmenys nebuvo identifikuoti kaip šeimos nariai. Tokiomis aplinkybėmis tikėtina, kad vaiko atskyrimas nuo tėvo neatitiko geriausių vaiko interesų.**
- PU kalbinti 3 prieglobsčio prašytojai nurodė neturėję batų. Užsieniečių teigimu, iš ligoninės į policijos komisariatą, o vėliau – į užkardą jie keliavo basomis. Reaguodami į šį pastebėjimą VSAT atstovai nurodė, kad „*PU apgyvendinti Sirijos piliečiai nebuvo basi – jie mūvėjo kojines. Visi 3 asmenys savo kuprinėse turėjo batus, tačiau patys nusprendė jų nesimauti*“.

Dėl bendro išsekimo ir pėdų nušalimų hospitalizuoti asmenys

Rudenį viešojoje erdvėje pasirodė informacija, kad Lietuvos teritorijoje buvo sulaikyta 14 užsieniečių grupė (12 vyr. ir 2 mot.), nereguliariu būdu iš Baltarusijos patekusi į Lietuvą. Pranešta, kad įvertinus sveikatos būklę 5 iš jų buvo iškviesta greitoji medicinos pagalba ir jie buvo išvežti į artimiausią ligoninę. 2 moterys buvo išrašytos iš ligoninės tą pačią dieną, o kitą dieną buvo išrašytas kojų sumušimus patyręs užsienietis. Ligoninėje tolesniam hospitalizavimui palikti 2 vyrai (vienam diagnozuotas kojos raiščių patempimas, kitam – pėdų nušalimas). Anot VSAT, sulaikytų užsieniečių grupė skundėsi brutaliu Baltarusijos pareigūnų elgesiu, pasakojo, kad smūgiuota per kojas, kurios keliems asmenims buvo apdaužytos. Vienas užsienietis pasakojo buvęs baltarusių apipiltas vandeniu, o tada šie jam į kirkšnis panaudojo elektrošoką. Nepaisant to, kad užsieniečių pasakojimų apie Baltarusijos pasieniečių brutalią elgesį VSAT nekvestionavo, didžioji dalis grupės (11 asmenų) buvo apgręžti atgal į Baltarusiją, (cituojuama) „*sitikinus*“, kad jiems „*nekyla jokių grėsmių*“, vėliau „*apgręžtas*“ ir iš ligoninės paleistas kojų sumušimus patyręs užsienietis. Abu ligoninėje likę užsieniečiai pasiprašė prieglobsčio, prašymai registruoti jiems būnant gydymo įstaigoje.

Praėjus kelioms dienoms toje pačioje ligoninėje atsidūrė dar 4 užsieniečiai iš 3 skirtingų kilmės šalių. LRK komandos vizito ligoninėje metu paaiškėjo, kad visi jie – iš aukščiau aprašytos grupės (visi – pilnamečiai vyrai). Visų 4 hospitalizuotų užsieniečių prieglobsčio prašymai buvo registruoti.

Prieglobsčio prašytojai nurodė, kad prieš patenkant į Lietuvą jie buvo mažesnėse ar didesnėse užsieniečių grupėse, kurios judėjo Baltarusijos pasienyje su Lietuva ir Latvija (grupių dydis svyravo nuo kelių iki daugiau nei 20 žmonių, kartais į vieną didesnę grupę susijungdavo dvi ar daugiau mažesnės grupelės). Prieglobsčio prašytojai teigė miškuose pasienyje praleidę nuo 18 iki 25 dienų. Jų judėjimą nuolat kontroliavo ir koordinavo Baltarusijos pareigūnai, iš pradžių liepę kirsti sieną į Latviją, vėliau – į Lietuvą. Pareigūnai neleido žmonėms pasitraukti iš pasienio ruožo, nepaisant jų sveikatos būklės ir išreikštų norų. Prieglobsčio prašytojai nurodė, kad Baltarusijos – Latvijos sieną bandė kirsti nuo 2 iki 10 kartų, sieną su Lietuva – nuo 2 iki 4 kartų (pažymėtina, kad prieglobsčio prašytojas, kurio sveikatos būklė buvo blogiausia, nurodė, kad Lietuvos sieną kirto tik vieną kartą ir visus kartus „apgręžimus“ patyrė tik Latvijoje). Kalbintų vyrų teigimu, Latvijos ir Lietuvos pareigūnai prieš apgręždami į Baltarusiją duodavo maisto ir vandens. Nusiskundimų dėl Lietuvos pareigūnų elgesio nebuvo. Pasak prieglobsčio prašytojų, Lietuvos pareigūnai informuodavo negalintys jų įleisti. Tuo tarpu Latvijos pareigūnų elgesys buvo grubesnis. Vienas vyras liudijo, kad Latvijos pareigūnai sudaužė jo asmeninį telefoną. Kitas teigė, kad Latvijos pareigūnų elgesys pasikeisdavo nevykdant nurodymų. Tokiais atvejais pareigūnai kartais naudodavo ir fizinius veiksmus, įskaitant smūgius į galvos sritį. Vykdamas nurodymus perteklinių jėgos veiksmų iš Latvijos pareigūnų esą nebūdavo. Baltarusijos pareigūnų elgesį prieglobsčio prašytojai įvardijo kaip itin agresyvų ir nehumanišką. Prieglobsčio prašytojų teigimu, Baltarusijos pareigūnai prieš juos naudojo fizinį smurtą, įskaitant elektronines tramdymo priemones (vadinamą elektrošoką / tazerį), sudaužė mažiausiai dviejų kalbintų prieglobsčio prašytojų mobiliuosius telefonus. Baltarusijos pareigūnai ignoruodavo prašymus duoti vandens, todėl tekdavo gerti pelkės vandenį, maitintis laukiniais obuoliais ir pan.

Pažymėtina, kad 4 vėliau ligoninėje atsidūrę prieglobsčio prašytojai iš ligoninės buvo išrašyti po kelių dienų, jie patyrė bendrą išsekimą arba nestiprius galūnių nušalimus. Kojų raiščių patempimą patyręs užsienietis hospitalizuotas ilgesnį laiką, nes dėl ilgai užsitęsusių drėgnų drabužių nešiojimo ir šalčio patyrė smarkius kojų nušutimus, tačiau po hospitalizacijos jo būklė atsistatė. **Užsieniečiui, kuris patyrė stiprų pėdų nušalimą, buvo atlikta dalinė abiejų kojų amputacija.** Priešingai nei 2022 m. [40], 2023 m. sieną kirtusių ir apatinių galūnių amputacijas dėl nušalimų patyrusių prieglobsčio

[40] Atsižvelgiant į tai, kad 2022 m. dėl pėdų nušalimų, patirtų bandant kirsti Lietuvos sieną, dalinė kojų amputacija buvo atlikta 4 prieglobsčio prašytojams, LR VRM ministrė 2023 m. kovo 20 d. priėmė sprendimą „Dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo užsieniečiams“: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/7a254760c6e411ed9b3c9397e1236c2a?jfwid=-7dzcw5k10> Minėtas sprendimas nustato:

2. Pavesti:

[...]

2.3. Valstybinei ligonių kasai prie Sveikatos apsaugos ministerijos organizuoti šių išlaidų apmokėjimą Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšomis (įstatymų nustatyta tvarka kompensuojant jas valstybės biudžeto lėšomis, skirtomis ekstremaliosioms situacijoms likviduoti ir jų padariniams šalinti, ar kitomis lėšomis):

[...]

2.3.2. apatinių galūnių protezų, skirtų užsieniečiams, kurie Lietuvos Respublikos valstybės sieną neteisėtai kirto laikotarpiu nuo 2022 spalio 1 d. iki 2022 m. gruodžio 31 d. ir kurių sveikatos būklė šiuo laikotarpiu tapo tokia, kad atsirado būtinybė šiems asmenims protezuoti apatines galūnes, faktinių gamybos ir (ar) pritaikymo (toliau – protezavimas) išlaidų, paciento paruošimo pirminiam protezavimui ir nuolatinio protezavimo medicininės reabilitacijos paslaugų išlaidų – apmokėti asmens sveikatos priežiūros įstaigų išlaidas už faktiškai suteiktas šias paslaugas (įskaitant protezavimo paslaugas).

prašytojų rehabilitacija ir protezavimas nėra apmokami Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšomis.

Pagrindiniai pastebėjimai:

- Atsižvelgiant į tai, kad užsieniečiai Baltarusijoje patyrė nežmonišką ir žeminantį elgesį ir jiems kilo tiesioginė grėsmė tokį elgesį pakartotinai patirti juos grąžinus atgal į Baltarusiją (apie Baltarusijos pareigūnų smurtą pranešime spaudai užsimena ir VSAT), **pabrėžiame negrąžinimo principo (*non-refoulement*) svarbą tokiose situacijose**. Negrąžinimo principas kyla iš tarptautinės žmogaus teisių, pabėgėlių, humanitarinės ir paprotinės teisės, taip pat yra įtvirtintas ir įvairiose tarptautinėse sutartyse, pvz., Lietuvos ratifikuotoje Jungtinių Tautų konvencijoje prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą [41]. Negrąžinimo principas yra įvardijamas ir Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra (toliau – FRONTEX) bei EUAA praktiniame vadove apie teisę pasinaudoti prieglobsčio procedūra: „*Negrąžinimo principas reiškia valstybių narių įsipareigojimą neišsiųsti ir negrąžinti jokio asmens (net jei jis yra neteisėtai atvykęs užsienietis) į valstybes ar jų pasienio teritorijas, kuriose jiems grėstų persekiojimas, taip pat nežmoniškas ar žeminantis elgesys arba baudimas, įskaitant kankinimą. (...) Įpareigojimas taikyti negrąžinimo principą taikomas visiems valstybės organams, taip pat bet kuriam valstybės vardu veikiančiam asmeniui ar subjektui, įskaitant pirminio kontakto pareigūnus*“ [42]. Negrąžinimo principas reikalauja atlikti perspektyvinį (į ateitį nukreiptą) rizikos vertinimą, t. y. sąžiningai (*in good faith*) įvertinti, ar grąžinimo atveju asmuo rizikuoja susidurti su netinkamu elgesiu. Įpareigojimas taikyti negrąžinimo principą taikomas visoms valstybės institucijoms, taip pat bet kuriam valstybės vardu veikiančiam asmeniui ar subjektui, įskaitant pirminio kontakto pareigūnus. **Minimu atveju VSAT apgrėžė 12 žmonių, kurie prieš tai jau buvo patyrę fizinį smurtą iš Baltarusijos pareigūnų. Vien tai savaime yra pakankamai rimtas požymis, kad grįžimo į Baltarusijos teritoriją atveju žmonės gali pakartotinai susidurti su netinkamu elgesiu.** Taikytino teisinio reglamentavimo analizė leidžia teigti, kad tokio pobūdžio rizikos privalo būti vertinamos bei, nustačius pagrįstą nepataisomos žalos, netinkamo elgesio ar kitų rimtų žmogaus teisių pažeidimų tikimybę asmenims grįžus į Baltarusijos teritoriją, užsieniečiai negali būti apgrėžiami.

2.3.1. Papildomi pastebėjimai

Pažymėtina, kad LR taikytinas teisinis reglamentavimas aiškiai nenusako, kuri institucija prieglobsčio prašytojų hospitalizavimo atveju yra atsakinga už priėmimo sąlygų užtikrinimą. Tam tikras funkcijas (pvz., maitinimo, sanitarijos, „apgyvendinimo“ – t. y. lovos suteikimo ir kt.) dėl natūralių priežasčių perima gydymo įstaiga, nors gydymo įstaigos prieglobsčio procedūroje nedalyvauja. Visgi, lieka neaišku, kas yra atsakingas už higienos priemonių, drabužių išdavimą, galimybės paskambinti artimiesiems suteikimą. VSAT teigimu, remiantis dabartiniu reglamentavimu, VSAT pareigūnai užtikrina

[41] Žr. Jungtinių Tautų konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą:

<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading>

[42] Žr. Praktinis vadovas. Teisė pasinaudoti prieglobsčio procedūra, FRONTEX ir EUAA, Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2017, ISBN 978-92-9243-815-9:

<https://euaa.europa.eu/sites/default/files/Practical%20Tools-%20Access%20to%20Procedures-Practical-Guide-LT.pdf.pdf>

būtinai priėmimo sąlygas tik prieglobsčio prašytojams, kurie yra apgyvendinti VSAT apgyvendinimo vietose.

Visais stebėtais atvejais higienos priemonių prieglobsčio prašytojams atvežė LRK. Kai kuriais atvejais dalį prieglobsčio prašytojams reikalingų drabužių savo iniciatyva suteikė ligoninės personalas ir papildomai LRK. Motinos ir nepilnamečio sūnaus atveju šeimos ryšių atkūrimo (toliau – RFL) paslaugą užtikrino VSAT ir LRK, o tėvo ir nepilnamečio sūnaus atvejais RFL užtikrino tik LRK. Paskutiniu aprašytu atveju daliai žmonių galimybę paskambinti suteikė ligoninės personalas, vienam prieglobsčio prašytojui – VSAT pareigūnė, likusiems – LRK. Nusistovėjusios praktikos nėra, kiekvienas atvejis sprendžiamas individualiai. Atkreiptinas dėmesys, kad ypač pažeidžiamoje situacijoje atsiduria į ligonines pakliuvę užsieniečiai, kurie neturi prieglobsčio prašytojų statuso ir apie kuriuos LRK ar kitos suteikti reikiamas paslaugas ir priemones galinčios NVO nėra informuojamos. Teoriškai tokie asmenys liktų be VSAT ir be NVO pagalbos.

3. KITŲ UŽSIENIEČIŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS

Ankstesnių metų kontekste 2023 m. išskirtiniai tuo, kad Lietuvą pasiekė didelis srautas užsieniečių, atvykstančių iš kaimyninės Latvijos (retais atvejais – iš Estijos). Latvijos, priešingai nei Lietuvos ir Lenkijos, siena su Baltarusija ir Rusijos Federacija nėra tokiu lygiu apsaugota fiziniu barjeru ir vaizdo stebėjimo kameromis, todėl iš Baltarusijos ir Rusijos Federacijos nereguliariu būdu sieną kertantiems užsieniečiams į Latviją patekti lengviausia. Perėjus sieną, užsieniečiai neretai pasinaudoja žmonių gabentojų paslaugomis ir automobiliu vyksta Lenkijos link. Automobiliai, kuriais vyksta teisės būti Šengeno erdvėje neturintys užsieniečiai, kartais būna identifikuojami ir sustabdomi Lietuvos teritorijoje [43]. Remiantis VSAT viešai pateikiamais duomenimis, 2023 m. Lietuvoje iš viso buvo sulaikyti 1 193 iš Latvijos atvykę ir teisės būti Lietuvoje neturintys užsieniečiai. 937 užsieniečiai į Lietuvą atvyko iš karto kirtus Latvijos sieną, 256 užsieniečiai Latvijoje buvo pasiprašę prieglobsčio [44]. Remiantis 1995 m. Lietuvos, Latvijos ir Estijos sutartimi dėl nelegaliai gyvenančių asmenų grąžinimo, metų eigoje didžioji dalis šių užsieniečių readmisijos būdu buvo perduoti Latvijai [45].

Pažymėtina, kad nei LRK ar kitų NVO, nei tarptautinių organizacijų (pvz., UNHCR) atstovai neturi priegigos prie užsieniečių (arba prie informacijos apie juos), kurie yra sulaikomi Lietuvos teritorijoje

[43] Žr. VSAT prie LR VRM:

(1) „Kalvarijos pasieniečiai mikroautobuse aptiko 17 iš Latvijos gabentų migrantų (foto)“, 2023 m. lapkričio 9 d.: <https://vsat.lrv.lt/lt/naujienos/kalvarijos-pasienieciai-mikroautobuse-aptiko-17-is-latvijos-gabentu-migrantu-foto/>;

(2) „Netikusi ukrainiečio matematika: vietoj 500 eurų uždarbio – 8 metai kalėjimo (foto)“, 2023 m. spalio 27 d.: <https://vsat.lrv.lt/lt/naujienos/netikusi-ukrainiecio-matematika-vietoj-500-euru-uzdarbio-8-metai-kalejimo-foto/>;

(3) „Prisivažinėjo: pasieniečiai sujaukė neteisėtų migrantų ir jų vedlio kelionės į Vakarų Europą planus (foto)“, 2023 m. spalio 25 d.: <https://vsat.lrv.lt/lt/naujienos/prisivazinejo-pasienieciai-sujauke-neteisetu-migrantu-ir-ju-vedlio-keliones-i-vakaru-europaplanus-foto/>

[44] Žr. VSAT prie LR VRM „Pasieniečiai sulaikė graikiškais klastotėmis apsirūpinusius prieglobsčio Latvijoje „prašytojus“ (foto)“, 2024 m. sausio 15 d.: <https://vsat.lrv.lt/lt/naujienos/pasienieciai-sulaike-graikiskomis-klastotemis-apsirupinusiuprieglobscio-latvijoje-prasytojus-foto/>

[45] Žr. Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Estijos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės sutartis dėl nelegaliai gyvenančių asmenų grąžinimo, 1995 m. birželio 30 d.: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19825>

vykstant tranzitu iš Latvijos bei perduodami atgal readmisijos susitarimo pagrindu. Niekas, išskyrus valstybes institucijas, tiksliai nežino, kur ir kiek tokių asmenų buvo / yra Lietuvoje. Remiantis VSAT, UNHCR ir LRK sutartimi, kurios pagrindu LRK vykdo stebėseną, šių žmonių priėmimo sąlygų stebėsenos LRK vykdyti negali, nes jie nėra registruoti prieglobsčio prašytojais Lietuvoje. Metų eigoje pasitaikė atvejų, kai nereguliariu būdu per Latviją atvykę ir Lietuvoje sulaikyti užsieniečiai pasiprašydavo prieglobsčio ir jų prašymai buvo registruoti. Minėtais atvejais LRK stebėtojai susitiko su tuo metu jau prieglobsčio prašytojų statusą įgijusiais žmonėmis, kurie pasidalino patirtimi, kokiomis sąlygomis ir kiek laiko praleido Lietuvoje neturėdami prieglobsčio prašytojų statuso. Atsižvelgus į tai, į ataskaitą įtrauktame skyriuje aprašytos užsieniečių, neturinčių prieglobsčio prašytojų statuso, priėmimo sąlygos. Didžioji dalis šiame skyriuje pateiktos informacijos yra apie asmenis, į Lietuvą atvykusius per Latviją, bet tuo neapsiribojant. Identiškoje situacijoje gali atsidurti ir per Lietuvos-Baltarusijos sieną nereguliariai atvykę ir dėl vieno ar kitų priežasčių „neapgręžti“ bei VSAT pasienio padaliniuose atsidūrę užsieniečiai, neturintys prieglobsčio prašytojų statuso.

Pažymėtina, kad per Latviją atvykę užsieniečiai laikinai patalpinami VSAT pasienio padaliniuose, dalis jų pervežami į Pabradės URC. Nuo ko priklauso, ar asmuo atsidurs užkardoje, ar URC, LRK nėra žinoma. Taip pat nėra aišku, kiek vidutiniškai laiko žmonės praleidžia nurodytose vietose.

3.1. Prieiga prie prieglobsčio procedūros

Kaip minėta, LRK neturi prieigos prie užsieniečių, kurie sulaikomi Lietuvos teritorijoje vykstant tranzitu iš kitų ES valstybių, todėl duomenų, leidžiančių daryti išvadas dėl galimybės pasinaudoti teise į prieglobstį, taip pat trūksta. LRK nežino, ar šie žmonės kreipiasi prieglobsčio, ar į prašymus reaguojama, ar, esant požymių, kad užsieniečiai gali norėti pateikti prašymą suteikti prieglobstį, laikomasi pareigos paaiškinti kreipimosi dėl prieglobsčio tvarką. Priešingai nei Lietuvos-Baltarusijos pasienio situacijoje, kai fiksuojamas kiekvienas „apgrėžimas“, o nacionaliniai teisės aktai suteikia galimybę neregistruoti prieglobsčio prašymų, pozicija dėl asmenų, kurie sulaikomi Lietuvos teritorijoje vykstant tranzitu iš kitų ES valstybių, prieglobsčio prašymų registravimo nėra skelbiama.

LRK duomenimis, 2023 m. Lietuvoje buvo registruoti mažiausiai 75 per Latviją arba Estiją atvykusių užsieniečių prieglobsčio prašymai. Didžioji dalis šių prašymų registruoti Pabradės URC (53), 20 prašymų registruoti pasienio užkardose (3 į eismo įvykį patekusių Sirijos piliečių [46], 11 Šri Lankos (dalis jų – nukentėję po eismo įvykio) ir 2 į eismo įvykį patekusių Bangladešo piliečių, taip pat 3 nelydimų nepilnamečių iš Jemeno, Irako ir Irano bei 1 Rusijos Federacijos piliečio). Pastebėta, kad URC buvo gausiai registruojami iš Latvijos atvykusių asmenų prieglobsčio prašymai būtent liepos viduryje (2023-07-10 – 2023-07-14), kai Vilniuje vyko NATO viršūnių susitikimas ir nuo 2023-07-07 iki 2023-07-13 buvo įvesta laikina Lietuvos sienų su kitomis ES šalimis kontrolė [47]. Iš mažiausiai 53 URC registruotų prieglobsčio prašymų, per minėtą savaitę priimta 20 (t. y. beveik 40 proc.).

[46] Dar 2 į tą patį eismo įvykį patekusių Sirijos piliečių (tėvo ir sūnaus) prieglobsčio prašymus, tikėtina, registravo MD.

[47] Žr. Dėl NATO viršūnių susitikimo atnaujinama vidaus sienų kontrolė, www.lrt.lt, 2023 m. liepos 7 d.: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2029499/del-nato-virsuniu-susitikimo-atnaujinama-vidaus-sienu-kontrolė>

3.2. Materialinės priėmimo sąlygos

LRK stebėtojai bendravo su trimis grupėmis užsieniečių, kurie, neturėdami prieglobsčio prašytojų statuso, buvo laikomi užkardose: (1) 2023-06-01 – Padvarionių PU; (2) 2023-09-15 – Tribonių PU ir (3) 2023-09-21 – Medininkų PKP. Įvertinus surinktą informaciją, nustatyta, kad prieglobsčio prašytojų statuso neturintys užsieniečiai buvo *de facto* sulaikyti *incommunicado* sąlygomis, o konkrečiai Padvarionių PU – neužtikrinant pamatinių priėmimo sąlygų (nesuteikiant galimybės nusiprausti, paskambinti artimiesiems ir kt.). Stebėtais atvejais žmonėms buvo suteikiama tik miegamoji vieta, tualetas su praustuviu, taip pat kasdien išduodamas sauso maisto davinys. Žmonės nežinojo nei kieno sprendimu yra sulaikyti, nei kiek laiko bus sulaikyti.

- 2023-06-01, gavus pranešimą apie prieglobsčio prašymų registravimą, LRK stebėtoja apsilankė Padvarionių PU. Vizito metu pastebėta, kad PU yra 13 konteinerinių namelių, skirtų užsieniečių apgyvendinimui. Nepaisant VSAT, UNHCR ir LRK susitarimo dėl vykdomos prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų stebėsenos, LRK stebėtojai nebuvo leista nueiti ir apžiūrėti, kokiomis sąlygomis yra apgyvendinti prieglobsčio prašytojai. LRK stebėtojai su 3 prieglobsčio prašytojais leista susitikti PU administracijos patalpose, todėl visa surinkta informacija apie priėmimo sąlygas yra paremta išskirtinai prieglobsčio prašytojų ir PU atstovų pasakojimais. Padvarionių PU atstovai nurodė, kad materialinės priėmimo sąlygos negali būti vertinamos, nes ten užsieniečiai buvo patalpinti būdami „*neteisėtai šalyje esančiais užsieniečiais*“, o ne prieglobsčio prašytojais. Po LRK stebėtojos vizito, 2023-06-01 vakare prieglobsčio prašytojai buvo perkelti į Medininkų PKP, kur yra įrengtos naujos prieglobsčio prašytojams skirtos patalpos. Prieglobsčio prašytojų teigimu, apie 4 paras jie praleido viename iš Padvarionių PU esančių konteinerinių namelių. Minėtu laikotarpiu jie neturėjo judėjimo laisvės, galėjo išeiti tik į aplink konteinerinius namelius esančią nedidelę aptvertą teritoriją. Per minėtą laikotarpį žmonės galėjo naudotis biotualetu ir praustuviu [48] (be šilto vandens), jiems nebuvo išduotos pagrindinės higienos priemonės, tad žmonės 4 paras neturėjo galimybės išsivalyti dantų ir kt. Iš užsieniečių buvo paimti telefonai, minėtu laikotarpiu jiems nesuteikta galimybė susisiekti su artimaisiais. Tokias apgyvendinimo sąlygas PU atstovas paaiškino tuo, kad užsieniečiai dar neturėjo prieglobsčio prašytojų statuso [49].
- 2023-09-15 LRK komanda lankėsi Tribonių PU, tačiau humanitariniais, o ne stebėsenos tikslais – aplankyti į eismo įvykį Lietuvoje patekusius užsieniečius. Atsižvelgiant į tai, kad vizito tikslas nebuvo priėmimo sąlygų ir apsaugos stebėsenos, LRK pastebėjimų neteikė. Vis dėlto, šiuo atveju sveikintina praktika, kad VSAT kreipėsi į LRK dėl humanitarinės pagalbos užtikrinimo ir galimybės užsieniečiams susisiekti su artimaisiais. Daugiau dėl humanitarinės pagalbos arba RFL paslaugos suteikimo į LRK 2023 m. VSAT nesikreipė. Pažymime, kad LRK visuomet proaktyviai siūlo prisidėti užtikrinant minėtą pagalbą.

[48] Užsieniečiai nurodė, kad jiems nebuvo suteikta galimybė nusimaudyti, o Padvarionių PU atstovas LRK stebėtojai neužtikrintai pasakė, kad antrą dieną žmonės buvo palydėti į užkardos pastatą esantį dušą.

[49] 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse numato, kas priklauso sulaikytiems užsieniečiams, neturintiems teisės būti ES šalyje, kol yra sprendžiamas tolesnis jų statusas, pvz., „Sulaikytiems trečiosios šalies piliečiams paprašius, jiems suteikiama galimybė per pagrįstą laikotarpį susisiekti su teisiniais atstovais, šeimos nariais ir kompetentingomis konsulinėmis įstaigomis“, daugiau – žr. minėtos direktyvos 15 str. (Sulaikymas) ir 16 str. (Sulaikymo sąlygos): <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32008L0115>

- 2023-09-21 atliktas stebėsenos vizitas Medininkų PKP, kur buvo registruoti 4 užsieniečių prieglobsčio prašymai. Kalbant su prieglobsčio prašytojais ir Medininkų PKP atstovais, paaiškėjo, kad prieglobsčio prašytojai į PKP buvo atvežti tik vizito dienos rytą, o prieš tai, kai Lietuvos teritorijoje pateko į eismo įvykį (eismo įvykio metu žuvo automobilio vairuotoja), buvo laikomi Padvarionių PU, viename iš konteinerinių namelių. Asmenys prieglobsčio pasiprašė 2023-09-19, o 6 dienas Padvarionių PU praleido neturėdami prieglobsčio prašytojų statuso. Iš viso užsieniečiai 9 paras buvo *de facto* sulaikyti ir apgyvendinti Padvarionių PU esančiame konteineriniame namelyje. Asmenys 9 paras negalėjo išsivalyti dantų ir nusiprausti – jiems nebuvo išduotos pagrindinės higienos priemonės, nebuvo suteikta galimybė pasinaudoti dušu, prieinamas tik biotualetas ir praustuvė. VSAT atstovas nurodė, kad „*neturi informacijos apie užsieniečių išreikštą norą nusimaudyti*“, todėl prieiga prie dušo nebuvo suteikta. Būdami Padvarionių PU užsieniečiai negalėjo naudotis savo telefonais, galimybė pasinaudoti telefonu nebuvo suteikta, todėl asmenys po avarijos mažiausiai 9 paras negalėjo susisiekti su artimaisiais. Pasitikslinus informaciją su VSAT atstovais, gauta informacija, kad „*VSAT neturi informacijos apie užsieniečių išreikštą norą susisiekti su artimaisiais*“.

Apibendrinant surinktus duomenis pastebėta:

- **Prieglobsčio prašytojų statuso neturintys užsieniečiai, sulaikyti Lietuvos teritorijoje vykstant tranzitu, stebėtais atvejais buvo laikomi *de facto* sulaikyti *incommunicado* sąlygomis.**
- **Dažnu atveju buvo neužtikrinamos bazinės priėmimo sąlygos, kaip numato standartai ir tarptautiniai įsipareigojimai.**

3.3. Nelydimi nepilnamečiai

Bendrame kontekste išsiskyrė neteisėtai šalyje esančių ir per kitas ES valstybes į Lietuvą atvykusių nelydimų nepilnamečių padėtis. Pirmoje metų pusėje Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (toliau – VTAKĮ) atliko tyrimą ir 2023-08-08 paskelbė pažymą apie nelydimų nepilnamečių užsieniečių padėtį Lietuvoje. Pažymoje konstatuota, kad „*VSAT nesilaiko teisės aktų nuostatų, reglamentuojančių nelydimų nepilnamečių teisių garantijas, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, teritorinis skyrius, Pabėgėlių priėmimo centras nėra visais atvejais informuojami apie nustatytus nelydimus nepilnamečius. Tarnyba nurodė, jog praktikoje pasitaikė atvejų, kai Tarnyba apie nelydimus nepilnamečius užsieniečius sužinojo iš nevyriausybinės organizacijos, advokato, Užsieniečių registracijos centro ir paties nelydimo nepilnamečio užsieniečio, kuris kreipėsi į Tarnybos teritorinį skyrių; Tarnybos atstovai ne visais atvejais yra kviečiami į nelydimų nepilnamečių užsieniečių apklausas, taip pat žinomi atvejai, kai Tarnybos atstovai buvo pakviesti tik į pakartotines nelydimų nepilnamečių apklausas*“ [50]. Minėtas Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos (toliau – VTAĮT) neinformavimas apie šalyje atsiradusius nelydimus nepilnamečius užkerta kelią VTAĮT priimti sprendimus dėl nepilnamečio apgyvendinimo ir

[50] Žr. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pažyma Nr. (6.7-2023-34)PR-119 „Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė rekomendacijas dėl nelydimų nepilnamečių užsieniečių, keliaujančių per Lietuvą, teisių užtikrinimo (2023 m.)“: <http://vtaki.lt/lt/teisine-informacija/vaiko-teisiu-padeties-vertinimas/atlikti-tyrimai-ir-apibendrinimai>

globos, kas lėmė, kad nelydimi nepilnamečiai būdavo *de facto* sulaikomi VSAT padaliniuose ir, priešingai nei numato teisinis reglamentavimas, nebūdavo apgyvendinami PPC.

VTAKĮ pažymoje aptartas ir vienas LRK žinomas atvejis, kai 2023 m. balandžio mėnesį Lavoriškių PKP buvo laikomi per Latviją atvykę užsieniečiai, tarp jų ir nelydima nepilnametė. Remiantis pažyma, teikdami paaiškinimus VTAKĮ, VSAT nurodė, kad „*jeigu su užsieniečiais pageidauja susisiekti nevyriausybinių, tarptautinių organizacijų, VSAT sudaro tokias sąlygas*“. [51] Šiuo klausimu pažymėtina, kad minimu atveju LRK kreipėsi į VSAT atstovus su prašymu aplankyti PKP esančius užsieniečius, įvertinti ir atliepti jų humanitarinius poreikius, užtikrinti šeimos ryšių atkūrimo paslaugą, tačiau leidimas apsilankyti nebuvo suteiktas. Visa užsieniečių grupė po kurio laiko buvo readmisijos pagrindu perduota Latvijai. Atitinkamai VTAKĮ pažymoje padaryta išvada, kad „*nepilnametei užsieniečiui iš Sirijos nebuvo sudarytos sąlygos susitikti su nevyriausybinėmis organizacijomis <...> Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba neinformuota.*“ [52]

Po VTAKĮ pažymos paskelbimo LRK pastebėjo nelydimų nepilnamečių, į Lietuvą atvykusių per kitas ES valstybes, situacijos pokyčius. 2023 m. padidėjęs Lietuvoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių skaičius ir pasikeitusi jų apgyvendinimo tvarka atsispindėjo Ruklos PPC apgyvendinimo statistikoje. 2023-09-13 duomenimis, PPC buvo laikinai apgyvendinti 5 nelydimi nepilnamečiai (Irano piliečiai), 2023-09-27 – 3 nelydimi nepilnamečiai (2 Afganistano ir 1 Irano pilietis), 2023-10-11 – 4 nelydimi nepilnamečiai (2 Sirijos, 1 Irano, 1 Gambijos) ir t. t. Remiantis viešai prieinama PPC apgyvendinimo statistika [53], iki VTAKĮ pažymos paskelbimo (t. y. nuo 2023 m. sausio mėn. iki 2023 m. liepos mėn. imtinai) PPC buvo apgyvendinti 6 nelydimi nepilnamečiai, o po pažymos paskelbimo iki metų pabaigos – 25 nelydimi nepilnamečiai. Taip pat pažymėtina, kad iš minėtų 6 nelydimų nepilnamečių 3 gyveno Ruklos PPC dar 2022 m., vėliau atsirado 2 berniukai iš Ukrainos, o gegužės viduryje (trumpam) – berniukas iš Sirijos, t. y. nuolatinės vaikų kaitos nebuvo stebima. Kita vertus, pradedant nuo rugpjūčio Ruklos PPC atsiduriančių nelydimų nepilnamečių skaičius reikšmingai išaugo bei, sprendžiant iš kilmės valstybių, jie nuolat keitėsi. Tikėtina, kad VSAT bent iš dalies atsižvelgė į VTAKĮ rekomendacijas ir pradėjo informuoti VTAJT apie Lietuvoje sulaikomus nelydimus nepilnamečius užsieniečius, todėl, atitinkamai, tokie nelydimi nepilnamečiai laikinam apgyvendinimui buvo nukreipiami į PPC.

2023 m. LRK stebėtojai 2 kartus lankėsi Ruklos PPC nelydimų nepilnamečių stebėsenai. Po vizitų buvo parengtos vidinio naudojimo ataskaitos, kurios buvo teiktos tik UNHCR partneriams. Vizitų metu pastebėta, kad PPC yra užtikrinamos visos reikiamos priėmimo ir apsaugos sąlygos. Paminėtina, kad PPC apgyvendintiems nelydimiems nepilnamečiams suteikiama prieiga prie prieglobsčio procedūros, nors tik dalis jų išreiškė pageidavimą prašyti prieglobsčio. Taip pat pažymėtina, kad visi PPC apgyvendinti nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai, nepriklausomai nuo jų teisinio statuso, galėjo pasinaudoti LRK teikiamomis teisinėmis konsultacijomis. LRK stebėtojų prieiga prie šių vaikų taip pat nebuvo ribojama nepaisant jų teisinio statuso.

[51] Ten pat.

[52] Ten pat.

[53] Pabėgėlių priėmimo centras. Statistika, 2023:
<https://rppc.lt/apie-centra/atviri-duomenys/statistika/>

LRK teikti pastebėjimai dėl užsieniečių, neturinčių prieglobsčio prašytojų statuso, priėmimo sąlygų užtikrinimo:

- **VSAT apgyvendinamiems užsieniečiams, nepriklausomai nuo jų teisinio statuso, turi būti vienodai užtikrintos žmonių orumo nežeidžiančias apgyvendinimo sąlygos.** Tais atvejais, kai asmenys yra *de facto* sulaikyti ir neturi pagrindinių higienos ir/ar maisto produktų, drabužių, bei neturi galimybės jų įsigyti, VSAT, kurių žinioje yra žmonės, turėtų suteikti jiems minėtus produktus ar daiktus. **Užsieniečiams esant *de facto* sulaikytiems (nepaisant to, ar jie yra prieglobsčio prašytojai), visais atvejais turi būti užtikrintos apgyvendinimo sąlygos, kurios atitiktų bent jau UNHCR Imigrantų sulaikymo vietų stebėsenos praktiniame vadove [54] minimus standartus ir taip pat 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse numatytas garantijas.**
- **Kiekvienas asmuo turi teisę žinoti, kas atsitiko dingusiam giminaičiui, kiekvienas turi teisę bendrauti su šeimos nariais, nuo kurių buvo atskirti [55].** Žmonių sulaikymas *incommunicado* sąlygomis, nutraukiant kontaktą su išoriniu pasauliu, neatitinka bazinių imigracinio sulaikymo standartų.
- Dažniausiai VSAT žinioje apgyvendinami užsieniečiai negali susikalbėti savo suprantamomis kalbomis su VSAT pareigūnais, todėl **nėra pagrįsta tikėtis, kad kiekvienas bazinis žmonių poreikis bus suprantamai išreikštas.** Vis dėlto, vadovaujantis geruoju administravimo principu, **užsieniečius sulaikančios įstaigos pareiga yra užtikrinti bazinius poreikius nepaisant to, ar asmuo sugeba suprantamai komunikuoti.**

[54] Žr. „Imigrantų sulaikymo vietų stebėsenos praktinis vadovas“, Association for the Prevention of Torture and UNHCR, 2014, 4.4.3 (Sanitation and Hygiene) ir 4.4.4. (Clothing) skyriai:

<https://idcoalition.org/wp-content/uploads/2015/06/Monitoring-Immigration-Detention-Practical-Manual.pdf>

[55] Ten pat, žr. 4.5.1 (Visits and Communication with the Outside World) skyrių.

III. UŽSIENIEČIŲ CENTRŲ STEBĖSENA

<u>1. PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS PRIĖMIMO IR APSAUGOS</u>	33
<u>SĄLYGOS</u>	
<u>1.1. NAUJININKŲ PPC</u>	33
<u>1.2. GIRIONIŲ PPC</u>	34
<u>1.3. RUKLOS PPC</u>	35
<u>2. PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO IR APSAUGOS</u>	35
<u>SĄLYGOS</u>	
<u>2.1. KARANTINAS</u>	36
<u>2.2. PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJAI SU APRIBOTA JUDĖJIMO</u>	37
<u>LAISVE</u>	
<u>2.3. APGYVENDINIMAS</u>	38
<u>2.4. PRIEIGA PRIE PASLAUGŲ</u>	39
<u>2.5. MAITINIMAS</u>	39
<u>2.6. UŽIMTUMAS</u>	40
<u>2.7. INFORMACIJOS PRIEINAMUMAS</u>	41
<u>2.8. NEPILNAMEČIAI PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJAI</u>	42
<u>2.9. APRŪPINIMAS BŪTINIAUSIAIS DAIKTAIS</u>	42

1. PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS PRIĖMIMO IR APSAUGOS SĄLYGOS

2022 m. vasario 24 d. prasidėjęs ginkluotas konfliktas Ukrainoje lėmė didelius pabėgėlių iš Ukrainos srautus į Europos valstybes. Oficialiais duomenimis, nuo 2022 m. pavasario iki 2023 m. pabaigos į Lietuvą atvyko ir Lietuvos migracijos informacinėje sistemoje buvo užregistruota daugiau nei 80 tūkst. pabėgėlių iš Ukrainos [56] (didžioji jų dalis – 72 496 – atvyko 2022 m. [57]). Iš pradžių dauguma atvykusiųjų laikinai apsigyveno šalies gyventojų namuose, dalis jų buvo nukreipti gyventi į valstybės institucijų ir savivaldybių administruojamus pastatus (nakvynės namus, nenaudojamas mokyklas, švietimo įstaigų bendrabučius ir kt.), kuriuos atskiros institucijos pritaikė apgyvendinimui ir teigė, kad yra pasiruošusios priimti pabėgėlius iš Ukrainos, o turintys nuosavų lėšų gyvenamą vietą galėjo išsinuomoti, todėl kolektyvinio apgyvendinimo centrai nebuvo eksploatuojami arba eksploatuojami minimaliai [58]. 2022 m. pabaigoje pabėgėlius iš Ukrainos, ypač orientuojantis į pažeidžiamumo aspektą, pradėjo apgyvendinti ir PPC, iš pradžių savo filiale Naujininkuose (Vilniaus m.), vėliau ir Rukloje. Be jų, Ruklos ir Naujininkų PPC ir toliau gyvena prieglobstį Lietuvoje gavę užsieniečiai, prieglobsčio prašytojai bei užsieniečiai, kuriems buvo atsisakyta suteikti prieglobstį, bet kurių grąžinimas į kilmės valstybę negali būti įvykdytas. 2022 m. pabaigoje buvo įkurtas naujas PPC filialas Girionyse (Kauno raj.), kur gyvena tik pabėgėliai iš Ukrainos ir iš Venesuelos perkelti lietuvių kilmės asmenys. Dėl tokių priežasčių pirmajame metų ketvirtyje LRK stebėtojai lankėsi trijuose PPC filialuose, kuriuose apgyvendinti pabėgėliai iš Ukrainos, bei vertino jų priėmimo ir apsaugos sąlygas.

1.1. Naujininkų PPC

2023-02-13 vizito Naujininkų PPC metu centre apgyvendinimui buvo naudojamas 1 iš teritorijoje esančių 2 pastatų. Vizito metu konstatuota, kad Naujininkų PPC bendrabučio pastato gyvenamosios erdvės (ypatingai bendro naudojimo: sanitariniai mazgai, virtuvės) reikalauja atnaujinimo. Sanitariniuose mazguose – nemažai gedimų, veikiančių įrenginių kiekis, tikėtina [59], neatitinka EUAA gairėse dėl priėmimo sąlygų įvardinto standarto, kai 10-čiai žmonių turėtų tekti ne mažiau nei 1 tualetas ir 12-ai žmonių ne mažiau nei vienas dušas [60]. IV a. virtuvėje jau kurį laiką nebuvo prieinamas karštas vanduo, tačiau buvo visa maisto gaminimui reikalinga technika ir iš esmės galimybė pilnavertiškai naudotis virtuve buvo užtikrinama. PPC administracija minėtas problemas žinojo, planavo sanitarinių mazgų renovaciją, naujo vandens šildymo katilo pirkimas jau buvo vykdomas [61].

[56] Žr. MD prie LR VRM Užregistruotų karo pabėgėlių iš Ukrainos skaičius (nuo 2022-02-24):

<https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/>

[57] Žr. Migracijos metraštis 2022 m., MD prie LR VRM:

https://migracija.lrv.lt/uploads/migracija/documents/files/2022_Migracijos_metrastis.pdf

[58] Žr. „Stiprūs kartu“: gyventojų galimybės priimti pabėgėlius iš Ukrainos jau yra išsemtos, www.15min.lt, 2022 m. rugpjūčio 9 d.: https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/stiprus-kartu-gyventoju-galimybes-priimti-pabegelius-is-ukrainos-jau-yra-issemtos-56-1913690?utm_medium=copied

[59] LRK stebėtojai neturėjo informacijos apie tikslų gyventojų skaičių kiekviename aukšte, tačiau, atsižvelgus į tai, kad PPC vizito metu gyveno 100 žmonių ir visi jie buvo apgyvendinti dviejuose aukštuose, tikėtina, kad kiekviename aukšte gyveno maždaug po 50 žmonių. Pvz., III a. aukšte buvo 2 veikiančios dušai, vadinasi, III a. su tokiu kiekiu dušų galėtų gyventi tik 24 žmonės ir t. t.

[60] Žr. „EUAA gairės dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“, 8 standarto 8.2 ir 8.3 rodikliai:

<https://euaa.europa.eu/sites/default/files/Guidance-on-ReceptionConditions-LT.pdf>

[61] Vėlesnio (2023-05-12) vizito Naujininkų PPC metu buvo pastebėta, kad vykdoma intensyvi minėto pastato renovacija, pataisytas neveikęs vandens šildymo katilas – stebėti trūkumai šalinami.

Didžioji dalis klausimų, kurie buvo adresuojami pabėgėliams iš Ukrainos, apėmė apsaugos (*protection*), o ne materialinių priėmimo sąlygų, sferą. Šioje srityje probleminių atvejų nebuvo užfiksuota. Žmonės nurodė besijaučiantys saugiai, jie buvo informuoti, kur turėtų kreiptis, jei situacija pasikeistų. Žmonės nurodė turintys informaciją beveik visais svarbiausiais klausimais: teisiniais / migraciniais (dėl leidimo gyventi pratęsimo arba informacijos apie tai gavimo), vaikų ugdymo (didžioji dalis sėkmingai naudojami šiomis paslaugomis), prieinamos nemokamos psichologinės pagalbos (taip pat naudojami), materialinės paramos pabėgėliams iš Ukrainos ir kt.

Pagrindinė ir kone vienintelė fiksuota problema – sveikatos draudimas. Žmonėms trūko tikslios ir patikimos informacijos apie tai, kas ir kaip gali prisiregistruoti gydymo įstaigose ir nemokamai gauti būtinais sveikatos priežiūros paslaugas. Pastebėta, kad skirtinguose miestuose ir net, pvz., Vilniuje esančios skirtingos poliklinikos pabėgėlių iš Ukrainos klausimu taiko skirtingas praktikas. Atsižvelgus į tai, konstatuota, kad tikslios ir patikimos informacijos trūksta ne tik patiems žmonėms, bet ir gydymo įstaigoms.

1.2. Girionių PPC

Girionių PPC LRK stebėtojai lankėsi tik 1 kartą – 2023-02-23. Šis PPC padalinys įrengtas daugiaaukščiame pastate Kauno rajone, buvusiame Kauno miškų ir aplinkos inžinerijos kolegijos bendrabutyje. PPC Girionių filialas pilnai atitinka visus apgyvendinimo infrastruktūros standartus. Visos patalpos yra naujai suremontuotos, aprūpintos reikiama baldais ir įranga. Bendrojo naudojimo patalpos – tvarkingos ir taip pat pilnai aprūpintos. Visa būtina technika (viryklės, šaldytuvai, skalbyklės, džiovyklės, mikrobangų krosnelės) – nauja ir veikianti. Sanitariniai mazgai pilnai funkcionuoja, užtikrinamas privatumas ir atskyrimas lyties atžvilgiu. Taip pat dalis bendrabučio patalpų pritaikyta priimti žmones su judėjimo negalia.

Pažymėtina, kad, priešingai nei Ruklos ar Naujininkų PPC, Girionių PPC nebuvo nuolatinio specializuoto personalo [62]. Prireikus paslaugų arba pagal iš anksto sudarytą grafiką, minėti specialistai į Girionių PPC atvykdavo iš Ruklos PPC.

Stebėsenos metu probleminių atvejų ir spręstinių klausimų apsaugos srityje neužfiksuota.

Pagrindiniai vizito metu fiksuoti iššūkiai – sveikatos draudimas, registracija gydymo įstaigose, taip pat su tuo glaudžiai susijęs ilgas dokumentų įforminimo laikas. Laukdami leidimų laikinai gyventi Lietuvoje įforminimo žmonės susidurdavo su iššūkiais gaunant paslaugas ir kitas socialines garantijas. Pažymėtina, kad remiantis LR SAM ir Valstybinės ligonių kasos skelbiama informacija [63], siekiant gauti sveikatos priežiūros paslaugas, pabėgėliams iš Ukrainos užtenka unikalaus ESI kodo, kuris yra nurodomas registracijos kortelėje (kurią kiekvienas jų gauna registracijos MD metu, t. y. dar iki įforminant leidimą gyventi). Atsižvelgus į tai, tikėtina, kad atsisakymas teikti sveikatos priežiūros paslaugas ESI kodą turintiems, bet leidimo laikinai gyventi dar neįforminusiems Ukrainos piliečiams nėra suderinamas su valstybės lygiu nustatyta tvarka.

[62] Metų eigoje Girionių PPC buvo įdarbintas socialinis darbuotojas, socialinio darbuotojo padėjėjas ir psichologas.

[63] Žr. į pagalbą Ukrainos karo pabėgėliams: specialistai skelbia sveikatos paslaugų Lietuvoje atmintinę, Valstybinė ligonių kasa prie LR SAM, 2022 m. kovo 15 d.: <https://ligoniukasa.lrv.lt/lt/naujienos/i-pagalba-ukrainos-karo-pabegeliams-specialistai-skelbia-sveikatos-paslaugu-lietuvoje-atmintine/>

1.3. Ruklos PPC

2023-02-23 stebėsenos vizito metu konstatuota, kad Ruklos PPC žmonės gyvena pakankamai laisvai, pakankamas sanitarinių mazgų kiekis bei gyvenamasis plotas. Paslaugas žmonėms užtikrina PPC dirbantis specializuotas personalas – socialiniai darbuotojai, šeimos gydytojas, psichologas. Neatitikimų EUAA gairėms dėl priėmimo sąlygų vizito metu nebuvo užfiksuota.

Vizito metu buvo pastebėta, kad viena pagrindinių problemų, su kuria susidurdavo pilnamečiai darbo neturintys PPC gyventojai, buvo negalėjimas prisiregistruoti gydymo įstaigoje Rukloje. Jonavoje registravęsi asmenys su ta pačia problema nesusidūrė. Vis dėlto, lyginant su situacija Naujininkų ir Girionių PPC, Ruklos PPC gyventojų situacija buvo šiek tiek geresnė, nes čia darbo dienos metu prieinama vietoje dirbančio medicinos personalo pagalba. PPC medicinos pagalba prieinama visiems gyventojams, nepriklausomai nuo jų teisinio statuso. Pažymėtina, kad visi PPC gyventojai gali naudotis ir psichologo paslaugomis.

2. PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO IR APSAUGOS SĄLYGOS

2023 m. pradžioje Lietuvoje funkcionavo 4 prieglobsčio prašytojų apgyvendinimui arba sulaikymui naudojami užsieniečių centrai: SADM administruojami Ruklos ir Naujininkų PPC bei VSAT prie LR VRM administruojami Pabradės ir Kybartų URC. Stipriai sumažėjus centruose gyvenančių arba sulaikytų užsieniečių skaičiui, 2023-03-01 oficialiai uždarytas Kybartų URC [64], todėl didžiąją metų dalį Lietuvoje veikė tik 3 minėtos paskirties centrai.

2023 m. LRK stebėtojai koncentravosi išskirtinai į priėmimo sąlygų stebėjimą Pabradės URC [65], tačiau pavasarį papildomai buvo atlikta priėmimo ir apsaugos sąlygų (Kybartų URC atveju – pasirengimo reaguoti į padidėjusį migracijos srautą) stebėseną visuose 4 Lietuvoje esančiuose prieglobsčio prašytojų apgyvendinimui arba sulaikymui naudojamuose centruose (3 – veikia, 1 – rezervinis). Minėtų vizitų metu surinktą informaciją apie priėmimo ir apsaugos sąlygas Kybartų URC, Ruklos PPC ir Naujininkų PPC pateikta *Priede Nr. 7. 2* papildomi stebėsenos vizitai buvo atlikti Ruklos PPC stebint nelydimų nepilnamečių situaciją.

Šioje ataskaitos dalyje detaliau pristatoma tik situacija Pabradės URC, kur 2023 m. LRK stebėtojai atliko 9 priėmimo ir apsaugos sąlygų stebėsenas (4 – pilnos apimties, 1 – užsieniečių su apribota judėjimo

[64] Žr. Uždaromas VSAT Kybartų užsieniečių registracijos centras, vrm.lrv.lt, 2023 m. vasario 28 d.:

<https://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/uzdaromas-vsata-kybartu-uzsienieciu-registracijos-centras/>

[65] Priešingai nei 2022 m., 2023 m. LRK stebėtojai nebevykdė reguliarių stebėsenos vizitų į visus centrus. Smarkiai sumažėjus centruose gyvenančių prieglobsčio prašytojų skaičiui, buvo nuspręsta nebevykdyti reguliarių vizitų į PPC ir reguliarius apsilankymus tęsti tik Pabradės URC, kuris šiuo metu yra vienintelis centras Lietuvoje, kur laikinai apgyvendinami užsieniečiai, kurių judėjimo laisvė yra apribota. Atsižvelgiant į tai, kad tokie užsieniečiai atsiduria pažeidžiamoje situacijoje, 2023 m. pirmoje pusėje buvo nuspręsta reguliarius (kartą per ketvirtį) stebėsenos vizitus vykdyti tik URC pastatuose, skirtuose užsieniečiams, kurių judėjimo laisvė yra apribota. Siekiant užtikrinti surinkamų duomenų objektyvumą, prasidedant rudeniiui nuspręsta pakoreguoti lankymosi URC planą ir pratęsti 2022 m. vykdytą praktiką, kai LRK stebėtojai vykdė reguliarią pilnos apimties URC (ne tik asmenų, kurių judėjimo laisvė yra apribota) stebėseną. Pažymėtina, kad dalis naujai į Lietuvą atvykusių užsieniečių iš karto atsidurdavo URC, kur ir buvo registruojami jų prieglobsčio prašymai, todėl URC buvo lankomasi ir atskirų naujai atvykusių užsieniečių atveju stebėsenai. Papildomai URC buvo apsilankyta siekiant įvertinti tikslinės grupės – nepilnamečius auginančių šeimų – priėmimo ir apsaugos sąlygas.

laisve, 1 – nepilnamečius vaikus auginančių šeimų ir 3 – stebint individualius atvejus). Trumpai pristatoma bendra URC taikoma praktika, susijusi su užsieniečių karantinu, taip pat užsieniečių, kurių judėjimo laisvė buvo apribota teismo sprendimu, situacija. Taip pat pristatomi priėmimo ir apsaugos sąlygų 2023 m. stebėsenos rezultatai, akcentuojant materialines priėmimo sąlygas, maitinimą, prieigą prie paslaugų, informacijos, laisvalaikio veiklų. Galiausiai, aptariamas URC apgyvendintų / sulaikytų nepilnamečių klausimas.

2.1. Karantinas

Pabradės URC sudaro 5 pastatai, kuriuose laikinai apgyvendinami arba sulaikomi užsieniečiai: prieglobsčio prašytojų bendrabutis (toliau – PPP), pažeidžiamų asmenų bendrabutis (toliau – PAB), sulaikytų moterų bendrabutis (toliau – SMB) [66], sulaikytų užsieniečių bendrabutis (toliau – SUB) ir užsieniečių priėmimo pastatas (toliau – UPP) [67]. UPP pastato paskirtis – naujai į URC pristatytų asmenų arba užkrečiamomis ligomis sergančiųjų karantinas. UPP nėra didelis, įprastai LRK vizitų URC metu jame būdavo iki 10 asmenų. Pažymėtina, kad 2023 m. LRK stebėtojai nė karto nesilankė UPP. Prieiga prie karantine esančių užsieniečių LRK stebėtojams nesuteikiama argumentuojant tuo, kad tai nėra saugu, nes naujai į URC perkeltų asmenų sveikata dar nėra iširta ir stebėtojai galimai susidurtų su rizika užsikrėsti. Vasaros laikotarpiu pas karantine esančius asmenis 2 kartus per mėnesį lankydavosi LRK RFL koordinatore, suteikianti žmonėms galimybę pasinaudoti telefonu ar kitais būdais susisiekti su artimaisiais, tačiau nuo rudens ši paslauga negalėjo būti teikiama nevaržomai.

Situacija dėl prieigos prie karantine esančių asmenų URC pasikeitė 2023 m. rugsėjo mėnesį. 2023-09-26 atlikto vizito metu stebėta, kad užsieniečių karantinui naudojamas ne tik UPP, bet ir SUB I ir II aukštai bei SMB II aukštas – t. y. karantino patalpos išsiplėtė mažiausiai 3 kartus. Kaip įprasta, vizito metu LRK stebėtojai prieigos prie karantine esančių asmenų neturėjo. LRK neturėjo galimybės nei suteikti paslaugų karantine esantiems užsieniečiams, nei įvertinti, kokiomis sąlygomis jie gyvena, ar turi efektyvią prieigą prie prieglobsčio procedūros [68]. Prieigos prie karantine esančių užsieniečių ribojimas grįstas medicinos personalo rekomendacija pašaliniam asmenims nesilankyti karantino zonose dėl vis dažniau pasitaikančių niežų protrūkių.

Atsižvelgiant į tai, kad LRK neturėjo prieigos prie karantine esančių žmonių, toliau pristatant priėmimo ir apsaugos sąlygų stebėsenos rezultatus priėmimo ir apsaugos sąlygos karantino patalpose nebus aptariamos, nes LRK jos nėra žinomos.

[66] Priklausomai nuo aplinkybių ir URC apkrovimo šiame pastate būna apgyvendinamos ar sulaikomos nebūtinai tik moterys, bet ir, pvz., šeimos su vaikais, sutuoktiniai ar partneriai ir pan.

[67] 2023-12-20 oficialiai atidaryti dar 2 pastatai – migrantų multifunkciniai centrai, kuriuose galės būti apgyvendinta 462 žmonės. Šių pastatų stebėsenos LRK stebėtojai dar neatliko. Daugiau – žr. VSAT prie LR VRM „Pabradaje supažindinta su VSAT Užsieniečių registracijos centro modernizavimo projektu (foto)“, 2023 m. gruodžio 21 d.:

<https://vsat.lrv.lt/lt/naujienos/pabradaje-supazindinta-su-vsat-uzsienieciu-registracijos-centro-modernizavimo-projektu-foto/>

[68] Ginti užsieniečių, kurie ieško prieglobsčio Lietuvos Respublikoje, teises, yra viena pagrindinių LRK funkcijų, įtvirtinta Lietuvos Respublikos Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos, Raudonojo Kryžiaus, Raudonojo Pasmėnulio ir Raudonojo Kristalo emblemos ir pavadinimo įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 6 punkte:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111305/asr>

Ribota informacija apie karantine esančius asmenis buvo surinkta remiantis prieglobsčio prašytojų, buvusių karantine, pasakojimais ir URC administracijos pateikta informacija:

- Iki 2023 m. rugsėjo žmonės nurodydavo, kad karantino pastate praleisdavo nuo 2 iki 10 dienų. URC administracijos teigimu, karantino laikotarpis priklauso nuo individualių aplinkybių, atliekamų tyrimų, jų rezultatų gavimo laiko, įvertinimo, sveikatos būklės stebėjimo ar pakartotinės apžiūros poreikio. Kilus klausimų dėl konkrečių asmenims taikyto pakankamai ilgo 7 d. karantino laikotarpio, URC administracija nurodė negalinti tretiesiems asmenims atskleisti informacijos apie užsieniečių sveikatos būklę, o dėl karantino laikotarpio sprendžia šeimos gydytojas, todėl karantino trukmės pagrįstumo LRK įvertinti negali.
- Karantine esantys asmenys negali naudotis savo telefonais, jie yra paimami. Pateikus prašymą telefonas gali būti suteiktas ribotam laikotarpiui (tiksliai praktika, kas kiek laiko ir kokiam laiko tarpui gražinami telefonai, nėra žinoma; 2023-04-06 vizito metu keli asmenys nurodė, kad būdami UPP jie galėjo pasinaudoti telefonu kas 3 dienas po 5 min).
- Karantine esantiems asmenims, remiantis bendra URC nusistovėjusia tvarka, judėjimo laisvė yra apribojama be atskiro teismo (arba administracinio) sprendimo.

2.2. Prieglobsčio prašytojai su apribota judėjimo laisve

Pabradės URC užsieniečių judėjimo laisvė yra ribojama keliais atvejais:

- Teismui priėmus sprendimą užsieniečių sulaikyti;
- Teismui priėmus sprendimą skirti užsieniečiui alternatyvią sulaikymui priemonę – apgyvendinimą URC, nustatant teisę judėti tik apgyvendinimo vietai priklausančioje teritorijoje;
- URC taikant karantino praktiką;
- MD nusprendus nagrinėti prašymą suteikti prieglobstį iš esmės skubos tvarka, kai nėra priimamas sprendimas įleisti užsieniečių į Lietuvos Respublikos teritoriją ir asmuo yra apgyvendinimas VSAT nesuteikiant jam teisės laisvai judėti Lietuvos Respublikos teritorijoje [69].

Teismo sprendimu sulaikyti užsieniečiai:

- Apgyvendinami SUB pastate.
- Iš jų paimami asmeniniai telefonai, kuriais jie gali pasinaudoti pateikus prašymą. Pateikus prašymą telefonai kas 2 d. suteikiami 30 min (minėtas naudojimosi telefonu dažnumas nėra reglamentuotas LR vidaus reikalų ministro patvirtintame Laikinojo užsieniečių apgyvendinimo VSAT prie LR VRM sąlygų ir tvarkos apraše ir URC vidaus tvarkos taisyklėse). Naudojantis telefonu užsieniečiams atnešama Wi-Fi stotelė – gavus telefoną galima naudotis internetu.
- Išėiti į lauką gali tik nurodytomis valandomis – 2 k. per parą po 1 val. Leidžiama išėiti tik į aplink gyvenamą pastatą aptvertą teritoriją.
- Sulaikymo sektoriuose yra bendro naudojimo patalpos su buitinais prietaisais (virduliu, šaldytuvu, mikrobangų krosnele), televizoriais ir tam tikromis laisvalaikio leidimo priemonėmis (pvz., dėlionėmis, stalo žaidimais).

[69] Ši praktika stebėsenos ataskaitoje detaliau nenagrinėjama ir orientuojamasi į teismų sprendimu apribotą judėjimo laisvę.

Užsieniečiai, kuriems teismo sprendimu skirta alternatyvi sulaikymui priemonė – apgyvendinimas VSAT (tiksliau – URC), nustatant teisę judėti tik apgyvendinimo vietai priklausančioje teritorijoje:

- Įprastai apgyvendinami SUB arba SMB.
- Priešingai nei teismo sprendimu sulaikyti užsieniečiai, jie savo telefonais gali naudotis be suvaržymų. Jiems prieinamas ir *Wi-Fi* ryšys.
- Asmenų patekimas į lauką ir buvimo lauke laikas nėra varžomas, tačiau „*teisė judėti tik apgyvendinimo vietai priklausančioje teritorijoje*“ netaikoma visai URC teritorijai bei yra apribota aplink gyvenamąjį pastatą aptverta teritorija (kaip ir sulaikytų užsieniečių atveju) [70].

Visi užsieniečiai, kurių judėjimo laisvė yra apribota teismo sprendimu, gali:

- Pasinaudoti papildomo apipirkimo parduotuvėje paslauga (už jų asmenines lėšas). Apipirkimus 2 k. per savaitę vykdo URC socialinės darbuotojos.
- Iš anksto suderinus pasimatyti su juos į URC aplankyti atvykusiais asmenimis. Pasimatymas vyksta administraciniame pastate esančioje specialioje patalpoje.

2.3. Apgyvendinimas

Dar 2022 m. II pusmetį apgyvendinimo situacija Pabradės URC pagerėjo. Nors infrastruktūros pokyčiai stebėti tik SUB pastate, kur buvo atlikti remonto darbai, sumažėjęs bendras URC gyvenančių žmonių skaičius lėmė, kad apgyvendinimo sąlygos iš esmės pagerėjo visuose pastatuose. 2023 m. URC buvo laikomasi visų pagrindinių apgyvendinimo standartų, nurodytų EUAA gairėse dėl priėmimo sąlygų: viename kambaryje negyveno daugiau nei viena šeima, kiekvienam prašytojui užtikrinamas minimalus 4 m² gyvenamas plotas, viename kambaryje apgyvendinami ne daugiau kaip 6 pavieniai ir tik tos pačios lyties asmenys [71]. URC taip pat užtikrinama standartus atitinkanti prieiga prie sanitarinių mazgų ir šilto vandens, nestebėti ir sanitarinių mazgų infrastruktūros gedimai [72].

Nors didžiosios stebėsenos vizitų dalies metu konstatuota, kad apgyvendinimo sąlygos URC iš esmės atitinka EUAA standartus, stebėti keli taisytiniai aspektai:

- *2023-05-10 PPB III a. kambariuose apgyvendinus po 3-4 asmenis, žmonės teigė, kad jiems neužtenka spintų ir spintelių, todėl dalis savo daiktus laikė, pvz., lagaminuose.*
- *2023-08-29 dalyje SUB kambarių veikė ne visi šviestuvai.*
- *2023-08-09 vizito metu pastebėta, kad SMB pastate prieglobsčio prašytojai neturėjo galimybės užsirašinti savo kambariuose [73]. Teikta rekomendacija atsižvelgti į vienišų moterų pažeidžiamumą ir saugumo užtikrinimą (pastate gyvena tiek vienišos moterys, tiek poros (t. y. ir vyrai), sudarant galimybę užsirašinti*

[70] 2023 m. Pabradės URC atliktų vizitų metu stebėti keli išskirtiniai atvejai, kai alternatyvią sulaikymui priemonę be judėjimo laisvės gavę asmenys galėjo judėti visoje URC teritorijoje. LRK stebėtais atvejais išimtyms taikytos šeimoms su nepilnamečiais vaikais.

[71] Žr. „EUAA garės dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“ 2 standarto 2.4 rodiklis, 5 standarto 5.1 rodiklis, 6 standarto 6.1, 6.2 rodikliai: <https://euaa.europa.eu/sites/default/files/Guidance-on-ReceptionConditions-LT.pdf>

[72] Ten pat, 8 standarto 8.1 ir 8.2 rodikliai.

[73] Ten pat, 6 standarto 6.2 rodiklis.

savo kambaryje. 2023-09-26 vizito metu pastebėta, kad URC administracija atsižvelgė į teiktą rekomendaciją – SMB kambariuose įmontuotos spynos su galimybe užsirakinti kambarį esant jo viduje.

- 2023-08-09, 2023-09-26 ir 2023-12-14 vizitų metu užfiksuota, kad dalyje SUB kambarių trūksta žaliuzių arba užuolaidų – žmonės neturi galimybės poilsio metu pridengt langų [74], todėl juos dengia šiukšlių maišais arba paklodėmis. URC administracija nurodė, kad problema jiems žinoma, tačiau URC neturi numatytų lėšų trūkumui ištaisyti.

2.4. Prieiga prie paslaugų

Pabradės URC darbo dienomis veikia šeimos gydytojo kabinetas, taip pat dirba 2 psichologai. 2023 m., priešingai nei 2022 m., nepastebėta atvejų, kad URC gyvenantiems arba sulaikytiems žmonėms nebūtų prieinamos minėtų specialistų paslaugos. Stebėsenos vizitų metu žmonių teiraujamosi, ar jiems tekę naudotis medicinos personalo, psichologų paslaugomis, ar jie liko patenkinti suteiktų paslaugų kokybe, ar žino kaip užsiregistruoti pas specialistus. Nė vieno iš vizitų metu žmonės nenurodė, kad minėtos paslaugos arba informacija jiems būtų neprieinamos.

Visų vizitų metu psichologų paslaugomis naudojęsi užsieniečiai taip pat nurodė esantys patenkinti teikiamų paslaugų kokybe.

2023-04-06 vizito metu bendrauta su keliais rimtų sveikatos problemų turinčias prieglobsčio prašytojais. ŽIV sergantis vyras nurodė, kad yra reguliariai vežamas į Vilniaus infekcinių ligų centrą procedūroms. Judėjimo negalią turintis vyras pasakojo, kad reguliariai yra vežamas į Vilnių intraveninei lašinamoms lašelinėms.

4 vizitų metu fiksuota tokių nusiskundimų dėl medicinos paslaugų:

- 2023-04-06 dalis kalbintųjų nurodė, kad jiems siūlomi tik vaistai nuo skausmo, bet skausmo problemos nėra sprendžiamos.
- 2023-05-10 dalies kalbintųjų teigimu, tenka ilgai laukti eilėje pas specialistus.
- 2023-09-26 stebėti pavieniai skundai dėl nukreipimo pas gydytojus specialistus.
- 2023-12-14 dalis kalbintųjų nurodė ilgai laukiantys patekimo pas gydytojus specialistus.

2.5. Maitinimas

Pabradės URC užtikrinamas centralizuotas maitinimas – visiems gyventojams 3 kartus per parą bendroje valgykloje tiekiamas pagamintas maistas. Vizitų metu pastebėta, kad tarp URC gyventojų reguliariai kyla nepasitenkinimas dėl URC tiekiamo maisto skonio, kokybės, kiekio ir kt. URC administracijos teigimu, maisto kokybė 2023 m. turėjo pagerėti, nes buvo padidinta žmogaus dienos maitinimui skiriama pinigų suma. LRK nesiima vertinti URC tiekiamo maisto kokybės, tačiau ataskaitoje perteikiami 2023 m. fiksuoti gyventojų atsiliepimai dėl maitinimo organizavimo:

- 2023-05-10 dalis kalbintųjų nurodė, kad jiems nepakanka gaunamo maisto porcijų.

[74] Ten pat, 9 standarto 9.3 rodiklis.

- 2023-07-10, 2023-08-29 ir 2023-09-26 prieglobsčio prašytojai nurodė, kad per anksti (apie 17 val.) tiekama vakarienė, o miegoti žmonės eina vėlai, todėl vakarais būna alkani.
- 2023-09-26 prieglobsčio prašytoja nurodė, kad nebegauna geriamo vandens buteliuose, todėl tie, kas neturi asmeninių lėšų vandens pirkimui, yra priversti gerti abejones dėl kokybės keliantį vandenį iš čiaupo [75].

Atkreiptinas dėmesys, kad kiekvienas naujai URC apgyvendintas užsienietis gali pasirinkti iš 3 maitinimosi opcijų: 1) tradicinį (įvairus maistas, įskaitant kiaulienos gaminius); 2) alternatyvus (įtraukiami visi mėsos gaminiai, išskyrus kiaulieną); 3) vegetarinis (tiekami augalinės kilmės, pieno gaminiai ir žuvis). Tokiu būdu iš esmės atliepiami įvairių kultūrų ir religijų, taip pat sveikatos sutrikimų turinčių žmonių maitinimosi poreikiai.

Pažymėtina, kad dalyje URC pastatų (SMB, PAB, PPB) papildomai yra įrengtos bendro naudojimo virtuvės, kur prieinama pagrindinė maisto gaminimui būtina buitinė technika ir įrankiai. Dalis žmonių noriai naudojami galimybe pasigaminti kultūriškai artimesnio maisto, tačiau ne visi gali sau tai leisti. Didelė dalis URC gyvenančių asmenų neturi teisės dirbti ir neturi pajamų (tik prieglobsčio prašytojai kas mėnesį gauna 15,70 euro išmoka), todėl santaupų arba artimųjų, galinčių siųsti pinigų, neturintys asmenys negali nusipirkti maisto produktų. 2023 m. pradžioje stebėta sveikintina praktika – URC bendradarbiavo su Maisto banku, kuris reguliariai tiekavo papildomų maisto produktų. 2023-07-27 vizito URC metu gyventojai nurodė, o URC administracija patvirtino, kad papildomų Maisto banko paketų gyventojai nebegauna.

2.6. Užimtumas

URC apgyvendintiems arba sulaikytiems užsieniečiams prieinamos skirtingos užimtumo veiklos, priklausomai nuo jų gyvenamo pastato/judėjimo laisvės ribojimo:

- Šiltuoju metų sezonu kiekvieno pastato gyventojai pagal grafiką gali sportuoti stadione.
- SUB kiemelyje yra prieinamas papildomas sporto inventorių.
- SUB yra sporto salė, kuria pagal grafiką gali naudotis SUB ir SMB gyventojai.
- Šaltuoju metų laiku PPB ir PAB gyventojai neturi galimybės sportuoti lauke, o sporto salė įrengta tik SUB, kuria minėtų pastatų gyventojai naudotis negali.
- Visuose pastatuose esančiose bendro naudojimo patalpose yra stalo žaidimų, dėlionių, knygų, spalvinimo knygelėlių ir kt. Didžiausias užimtumo inventoriaus pasirinkimas prieinamas PAB, kur dažniausiai apgyvendinamos šeimos su nepilnamečiais vaikais.
- SUB ir PPB pastatuose yra bibliotekos, kuriose prieinama daugiau knygų (daugiausia knygų anglų ir rusų kalbomis, prieinamos pavienės knygų arabų, farsi ir kitomis kalbomis, tačiau minimas knygų retesnėmis kalbomis trūkumas).
- PPB ir PAB gyventojai gali lankyti anglų kalbos kursus.
- Metų eigoje organizuojamos užimtumo veiklos kito, tačiau būreliai buvo prieinami visada.
- 2023-09-26 stebėta, kad nepilnamečiui, kurio judėjimo laisvė buvo apribota, buvo suteikta PlayStation žaidimų konsolė.

[75] URC atstovų teigimu, geriamojo vandens butelių dalijimas buvo laikinas sprendimas.

2.7. Informacijos prieinamumas

2023 m. viena pagrindinių informacijos prieinamumo problemų buvo susijusi su nuolat kintančia URC gyventojų sudėtimi. Priešingai nei 2021-2022 m., kai absoliučią daugumą gyventojų sudarė arabų, kurdų, prancūzų ir anglų kalbomis kalbantys gyventojai, 2023 m. URC gyventojų etninės ir kalbinės grupės nėra taip lengvai apibrėžiamos. Pavyzdžiui, 2023-05-10 vizito metu URC gyveno vos 99 žmonės, bet jie buvo iš 25 skirtingų kilmės šalių. 2023 m. stebėtas išaugęs informacijos farsi kalba (Irano, Afganistano piliečiams) poreikis. Taip pat URC atsirado 2022 m. nefiksuotų kalbinių grupių žmonių, pavyzdžiui, sinhalų ir bengalų. Atsižvelgiant į tai, URC reguliariai stebėtas informacijos retesnėmis kalbomis trūkumas ir informacijos neaktualiomis kalbomis perteklius. Kitas stebėtojų dėmesį atkreipęs aspektas – skelbimų lentose pateiktos informacijos monotoniškumas, spalvų ir paveikslėlių, kurie galėtų padėti atkreipti gyventojų dėmesį į aktualius skelbimus, trūkumas. Neretai stebėta situacija, kad žmonės nežino informacijos nepaisant to, kad skelbimų lentose ši informacija yra prieinama. Atsižvelgiant į stebėtą situaciją, LRK stebėtojai rekomendavo URC administracijai kruopščiai peržiūrėti skelbimų lentose pakabintą informaciją, pašalinti nebeaktualius skelbimus, priklausomai nuo apgyvendintų žmonių kalbinių poreikių – pakeisti skelbimų kalbą.

4-iose 2023 m. teiktose stebėsenos ataskaitose buvo aprašytos tokios informavimo spragos:

- 2023-04-06 SMB trūko informacijos farsi, turkų / azerų ir sinhalų kalbomis. Dalis retomis kalbomis kalbančių prieglobsčio prašytojų neturėjo informacijos apie LRK teikiamas teisinės konsultacijas.
- 2023-08-29 SUB trūko informacijos hindi kalba. Ne visi SUB sulaikyti prieglobsčio prašytojai žinojo apie LRK teikiamas teisinės konsultacijas ir apie tai, kur kreiptis dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos (toliau – VGTP). Šios informacijos žmonės nežinojo nepaisant to, kad informacija prieinama bendro naudojimo patalpose esančiose skelbimų lentose. Skelbimų lentose pateikta informacija neatkreipia dėmesio. Pastebėtas informacijos trūkumas, kai dalis prieglobsčio prašytojų nurodė negavę mėnesinės išmokos (15.70 Eur) arba gavę mažesnę sumą nei kiti prieglobsčio prašytojai. Žmonės nurodė nežinantys skirtingos praktikos priežasčių ir padarė subjektyvią išvadą, kad, pvz., Indijos piliečiai vieninteliai negauna išmokos ir taip esą diskriminuojama jų etninė grupė [76] (vėlesnių vizitų metu informacijos dėl išmokų trūkumas nebepastebėtas).
- 2023-09-26 pastebėta, kad SUB vis dar trūksta informacijos hindi kalba. Vizito metu URC administracijos atstovai nurodė, kad yra užsakyti vidaus tvarkos taisyklių vertimai į hindi kalbą. Ne visi kalbinti prieglobsčio prašytojai žinojo apie LRK teikiamas teisinės konsultacijas. Naujai teisę dirbti įgiję prieglobsčio prašytojai nurodė, kad nežino koks tolimesnis įsidarbinimo procesas. Pakartotinai pastebėta, kad informacinėse lentose – daug pasenusios arba neaktualios (pvz., kalbiniu aspektu) informacijos, svarbi informacija užgožiama ir sunkiai pastebima.
- 2023-12-14 pastebėta, kad URC buvo aptvarkytos skelbimų lentos, dalis neaktualių skelbimų pašalinti. Išskirtinai naujai URC apgyvendinti ir kontakto su LRK atstovais neturėję prieglobsčio prašytojai nurodė nežinantys apie LRK teikiamas teisinės konsultacijas. Žmonėms taip pat stigo informacijos apie tai, kaip veikia VGTP ir kaip susisiekti su VGTP teikiančiais advokatais.

[76] Pokalbio su URC administracija metu LRK stebėtojams buvo paaiškinta, kad išmokų negauna prieglobsčio prašytojai, kurie teisiškai nėra įleisti į Lietuvos Respublikos teritoriją (patvirtinta, kad būtent tokia yra Indijos piliečių grupė), o išmokos galimai skiriasi dėl to, kad mokama už einamąjį mėnesį. Tai reiškia, kad asmeniui atvykus mėnesio eigoje, jis / ji gauna ne pilną išmoką, o už priskaičiuotą einamojo mėnesio dienų skaičių.

2.8. Nepilnamečiai prieglobsčio prašytojai

2023 m. LRK stebėtojai URC sutiko 5 šeimas, auginančias nepilnamečius vaikus. Neatmestina, kad 2023 m. URC gyveno ir daugiau šeimų su nepilnamečiais vaikais, tačiau stebėsenų metu informacija apie juos nebuvo surinkta. Iš minėtų 5 atvejų, 2 atvejais nepilnamečių judėjimo laisvė buvo apribota (*de facto* sulaukyti) – jie galėjo judėti tik URC teritorijos ribose.

2023-07-27 PAB apgyvendinti prieglobsčio prašytojai nurodė, kad URC jie gyvena maždaug 40 dienų ir visą tą laiką praleido gyvendami dviejų aukštų pastate [77], iš kurio galėjo išeiti tik į aplink pastatą aptvertą teritoriją, tačiau negalėjo laisvai judėti net centro teritorijos viduje. Prieglobsčio prašytojai nurodė, kad į PAB jie buvo perkelti tik LRK stebėtojos vizito dieną. Prieglobsčio prašytojai nurodė, kad tikriausiai perkėlimas įvyko dėl vakar dieną vykusio teismo posėdžio, kuriame buvo sprendžiama dėl jiems skirto sulaikymo režimo sušvelninimo. Teismo metu sulaikymas buvo pakeistas į alternatyvią sulaikymui priemonę – apgyvendinimą URC su teise judėti centro teritorijos ribose.

4 iš 5 šeimų buvo apgyvendintos PAB pastate, 1 – PPB. Metų eigoje URC stebėta skirtinga praktika dėl nepilnamečių ugdymo organizavimo:

- 2023-05-10 fiksuota, kad nepilnamečiai nepriimami į Pabradės mokyklą, todėl išlyginamojo pobūdžio ugdymas atliekamas URC, kur reguliariai lankosi mokytojai iš vietinių mokyklų.
- 2023-09-26 stebėta, kad nepilnamečiui leidžiama lankyti mokyklą už URC ribų. Pastebėta, kad naujai mokyklą lankyti pradėjusiam nepilnamečiui URC buvo išduotos visos reikiamos mokyklinės priemonės, papildomi drabužiai. Vis dėlto, stebėtas šeimos nusiskundimas, kad judėjimo laisvės neturintį nepilnametį į mokyklą miestelyje ne visada nuveda socialinės darbuotojos – kartais į mokyklą jį tarnybiniu automobiliu nuveža VSAT pareigūnai. Nepilnametis nurodė, kad, vežant jį į mokyklą VSAT automobiliu, jis jaučiasi prastai, jam gėda prieš bendraklasius. VSAT savo ruožtu nurodė, kad anksčiau nepilnamečių sąlygas vertinę VTAKĮ atstovai pavėžėjimo iki mokyklos praktiką įvertino teigiamai.

2.9. Aprūpinimas būtiniaisiais daiktais

Prie „būtiniausių daiktų“ priskirtini kasdienio naudojimo asmeniniai daiktai, kurie, remiantis EUAA gairėmis dėl priėmimo sąlygų, turi būti užtikrinami centre gyvenantiems prieglobsčio prašytojams – higienos priemonės, drabužiai, avalynė [78]. Remiantis bendra URC tvarka, higienos priemonės išduodamos kiekvienam naujai URC apgyvendintam asmeniui pagal nustatytą normatyvą [79]. LRK stebėsenos vizitų metu nebuvo pastebėta, kad URC nebūtų laikomasi įsakyme nustatytų higienos priemonių išdalavimo normų. Nepaisant to, kartais gyventojai nurodydavo, kad gaunamų higienos priemonių jiems neužtenka. Priešingai nei su higienos priemonėmis, aiškios drabužių išdalavimo tvarkos URC nėra. Kartais tam tikrus drabužius ir avalynę išduoda URC administracija, bet dažniau žmonės ir administracija nurodė, kad drabužius ir avalynę pagal poreikį tiekia Caritas.

[77] Iš prieglobsčio prašytojų pasakojimo galima daryti prielaidą, kad jie buvo apgyvendinti SMB.

[78] Žr. „EUAA garės dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“, 23, 24 ir 25 standartai: <https://euaa.europa.eu/sites/default/files/Guidance-on-ReceptionConditions-LT.pdf>

[79] Žr. Įsakymas dėl Lietuvos higienos normos HN 61:2020 „laikinojo užsieniečių apgyvendinimo VSAT prie LR VRM URC visuomenės sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.265814/asr>

Vieno iš stebėsenos vizitų metu 2023-09-26 pastebėta, kad Caritas atstovai judėjimo laisvę turintiems užsieniečiams dalino kelnes, apatinius bei dezodorantus (vienam žmogui – po vieną). Dažniausiu atveju URC stebėsenos vizitų metu fiksuoti žmonių nuogąstavimai dėl drabužių ir avalynės trūkumo.

5-iose ataskaitose pažymėta, kad daliai kalbintų prieglobsčio prašytojų trūko tam tikrų daiktų:

- 2023-04-06 dalis kalbintųjų nurodė, kad jiems trūksta pakaitinių drabužių.
- 2023-05-10 stebėti pavieniai skundai, kad žmonėms nepakanka reguliariai išduodamų higienos priemonių.
- 2023-08-29 didžioji dalis SUB kalbintų prieglobsčio prašytojų nurodė, kad jiems trūksta drabužių ir avalynės.
- 2023-09-26 naujai į URC perkelti prieglobsčio prašytojai nurodė, kad perkėlus jiems buvo išduotos šlepetės ir marškinėliai, tačiau jiems trūksta kelnių, batų, bliuzonų.
- 2023-12-14 daliai kalbintų prieglobsčio prašytojų trūko žieminių drabužių, dalis nurodė, kad nepakanka pagal normą išduodamų higienos priemonių.

IV. KITI PASTEBĖJIMAI

Ne visos 2023 m. LRK stebėtos situacijos gali būti priskiriamos prie užsieniečių centrų ir pasienio stebėsenos. Nepaisant to, kad informacija sužinoma vizitų minėtose lokacijose metu, pokalbiuose su žmonėmis paaiškėja aktuali informacija apie užsieniečių patirtį su kitomis valstybės institucijomis. Vienas iš tokių atvejų stebėtas 2023-01-12 vizito Pabradės URC metu. Į URC iš įkalinimo įstaigų buvo perkelti vyras ir žmona kartu su laikinai globos namuose gyvenusiu sūnumi. Minėtas atvejis aptariamas atskirai nuo užsieniečių centrų stebėsenos, nes surinkta informacija didžiąja dalimi nėra susijusi su URC priėmimo ir apsaugos sąlygomis.

Minima šeima kirto Lietuvos-Baltarusijos sieną, jiems pavyko patekti gilyn į Lietuvos teritoriją, kur jie buvo sulaikyti bandant pasinaudoti suklastotais asmens tapatybės dokumentais. Šeima nurodė, kad vyras ir žmona įkalinimo įstaigose praleido 44 dienas. Per visą tą laiką jie neturėjo galimybės susitikti su savo sūnumi, kuris buvo apgyvendintas vaikų globos namuose. Moteris nurodė, kad praėjus 5 dienoms nuo jos sulaikymo, ji turėjo galimybę pasikalbėti su sūnumi vaizdo skambučio metu, pokalbis truko apie 10 min. Taip pat moteris nurodė, kad per pirmas 20 suėmimo dienų pasikalbėti su sūnumi ji galėjo tik minėtą 1 kartą. Praėjus 20-čiai dienų, jų skambučiai tapo reguliarūs, tačiau gyvai pasimatyti su sūnumi ji teigia negalėjusi visas 44 dienas. Ilgą laiką moteris nežinojo, kur yra jos vyras, ar jam viskas gerai. Prieglobsčio prašytoja teigė nuolat prašiusi pareigūnų galimybės paskambinti sūnui, vyrui ar bent sužinoti apie jų buvimo vietą, tačiau jos prašymai būdavo ignoruojami. Sutuoktiniai nurodė, kad vienas su kitu negalėjo susiskambinti viso suėmimo metu, vienas apie kitą neturėjo jokių žinių. Jų teigimu, 1 kartą, praėjus 1 mėn. nuo jų sulaikymo dienos, jie turėjo galimybę susitikti gyvai, nes jiems buvo vykdomos apklausos. Po minėto 1 mėn. laikotarpio vyras pirmą (ir vienintelį) kartą galėjo pasikalbėti su sūnumi.

Remiantis LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo [80] 12 straipsnio 1 punktu, vaikas turi teisę gyventi su savo tėvais. **Vaikas turi teisę bendrauti su skyrium gyvenančiais tėvais** (vienu arba vieninteliu iš jų), išskyrus atvejus, kai tai prieštarauja vaiko interesams. Tėvai užtikrina šią vaiko teisę. **Jeigu ši vaiko teisė nėra užtikrinama, valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka imasi veiksmų šiai vaiko teisei užtikrinti.** Nagrinėjamu atveju vaikas buvo atskirtas nuo savo tėvų dėl priežasčių, nesusijusių su vaiko nepriežiūra, bendravimas su tėvais neprieštaravo geriausiems vaiko interesams, priešingai, nebendravimas su tėvais, tikėtina, turėjo neigiamų pasekmių vaikui ir prilygo vaiko interesų nepaisymui. Patys tėvai šiuo atveju neturėjo galimybės susisiekti su savo vaiku (buvo suimti, negalėjo naudotis telefonu), taigi, vaiko bendravimą su tėvais turėjo užtikrinti valstybės ar savivaldybių institucijos. Remiantis Europos Tarybos (toliau – ET) 2018 m. rekomendacijomis [81] dėl vaikų, kurių tėvai yra įkalinami [82], skirtomis ET valstybėms narėms, vaikams turėtų būti užtikrinama galimybė matytis su savo įkalintais tėvais. 17-ame rekomendacijų punkte nurodoma, kad **vaikams turėtų būti leista įkalinčius tėvus lankyti kartą per savaitę**, o 19-ame punkte nurodoma, kad tais atvejais, kai vaiko globėjas negali lydėti vaiko į įkalinimo įstaigą, turėtų būti surasti alternatyvūs sprendimai, pvz., palydėti galėtų kvalifikuotas asmuo, specialistas, dirbantis vaiko teisių srityje. 25-ame rekomendacijų punkte nurodoma, kad **įkalinčiams tėvams turi būti padengiamos bendravimo su vaikais išlaidos, jei jų finansinė padėtis neleidžia patiems**

[80] Žr. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr>

[81] Žr. Recommendation CM/Rec(2018)5 of the Committee of Ministers to member States concerning children with imprisoned parents: <https://edoc.coe.int/en/children-s-rights/7802-recommendation-cmrec20185-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-concerning-children-with-imprisoned-parents.html>

[82] „Įkalinėti tėvai“ šiame kontekste reiškia tėvus, sulaikytus įstaigoje, skirtoje įtariamųjų arba nuteistųjų sulaikymui.

susimokėti už atliekamą skambutį. Visgi, minėtame straipsnyje pabrėžiama, kad **šios bendravimo priemonės niekada neturėtų būti vertinamos kaip alternatyva, pakeičianti gyvą vaikų ir jų įkalintų tėvų kontaktą.**

LRK vertinimu, nagrinėjamu atveju buvo nepaisoma geriausių vaiko interesų ir jo teisės bendrauti su tėvais. Tiek pats atskyrimas nuo tėvų, tiek jo trukmė, tiek tinkamo ir suprantamo paaiškinimo trūkumas šiuo atveju, tikėtina, turėjo vaikui neigiamų pasekmių, kurių buvo įmanoma išvengti.

V. APKLAUSŲ STEBĖSENA

2023 m. LRK stebėtojai iš viso stebėjo 16 apklausų: VSAT Vilniaus PR (7 apklausos), Pabradės URC (6 apklausos), Pagėgių PR (2 apklausos) ir Varėnos PR (1 apklausa). 4 kartus stebėtos pilnamečių moterų apklausos, 1 atveju – nelydimo nepilnamečio apklausa. Likusiais atvejais stebėtos pilnamečių vyrų apklausos. Iš viso stebėta užsieniečių iš 10 skirtingų kilmės šalių apklausos (Afganistano, Baltarusijos, Irako, Irano, Jemeno, Kubos, Rusijos, Sirijos, Somalio, Šri Lankos). 6 apklausos vyko gyvai, 9 – mišriu būdu (apklausą atliekantis pareigūnė(-as), prieglobsčio prašytoja(-s) ir stebėtoja(-s) dalyvavo gyvai, o vertėja(-s) arba kiti apklausos dalyviai prisijungė nuotoliniu būdu). Tik 1 apklausą pareigūnė vedė nuotoliniu būdu. LRK stebėtojai visose apklausose dalyvavo gyvai.

Pirminių apklausų stebėseną atlikta atsižvelgiant į EUAA praktinį vadovą dėl prieglobsčio prašymų registravimo [83] ir EUAA praktines rekomendacijas, kai prieglobsčio prašymų registravimas atliekamas nuotoliniu būdu [84].

Pagrindiniai metų eigoje stebėti taisytiniai aspektai:

- 6 apklausų metu pastebėti techniniai nesklandumai. Dažniausiai techniniai nesklandumai kildavo dėl Lietuvos migracijos informacinės sistemos (toliau – MIGRIS) platformos, kurioje pildoma visa pirminės apklausos metu surenkama informacija. Apklausos eigoje MIGRIS išsijungdavo, duomenys neišsisaugodavo ir pareigūnams tekdavo apklausą pradėti nuo pradžių. Retais atvejais techninius nesklandumus sukeldavo prastas interneto ryšys, taip pat atsijungiantys vaizdo skambučiai.
- 6 apklausų metu prieglobsčio prašytojai apklausos pabaigoje nebuvo supažindinti su apklausos metu užfiksuota informacija. LRK stebėtojai visuomet atkreipia dėmesį, kad, remiantis EUAA praktinėmis gairėmis dėl prieglobsčio prašymų registravimo, siekiant užtikrinti užfiksuotos informacijos tikslumą, pokalbio pabaigoje rekomenduojama prieglobsčio prašytojus supažindinti su apklausos turiniu / protokolu, suteikti galimybę jį pakomentuoti, t. y. pataisyti ar papildyti [85] (bent jau tose dalyse, kur fiksuojama nestructūruota, laisvos formos informacija (atvykimo aplinkybės ir prašymo suteikti prieglobstį motyvai)).
- 5 apklausų metu nebuvo galima įvertinti, ar apklausos metu pilnai laikytasi konfidencialumo principo [86], nes nebuvo arba ne visada buvo įjungtos nuotoliniu būdu prie apklausos prisijungusių dalyvių kameros [87]. 1 apklausos metu stebėta, kad nebuvo laikomasi konfidencialumo – viduryje apklausos buvo atidarytos patalpos, kurioje vyko apklausa, durys.
- 4 apklausų metu prieglobsčio prašytojai nebuvo informuoti, kad vykdoma apklausa yra konfidenciali bei nebuvo paaiškinta, ką reiškia konfidencialumas [88].

[83] Žr. EUAA Practical Guide on Registration. Lodging of applications for international protection, EUAA Practical Guide Series, 2021. Prieiga internete:

<https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/Practical-guide-registration-lodging-applications.pdf>

[84] Žr. EUAA Practical recommendations on conducting remote/online registration (lodging), EUAA Practical Guide Series, 2021. Prieiga internete:

<https://euaa.europa.eu/sites/default/files/easo-practical-recommendations-conducting-remote-online-registration-lodging-EN.pdf>

[85] Žr. EUAA Practical Guide on Registration. Lodging of applications for international protection, EUAA Practical Guide Series, 2021, psl. 28-29: <https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/Practical-guide-registration-lodging-applications.pdf>

[86] Ten pat, 17 psl.

[87] Žr. EUAA Practical recommendations on conducting the personal interview remotely, 14 psl.: <https://euaa.europa.eu/sites/default/files/easo-practical-recommendations-conducting-personal-interview-remotely-EN.pdf>

[88] Ten pat, 20 psl.

- 4 apklausų metu prieglobsčio prašytojai nebuvo supažindinti su pirminės apklausos tikslu ir eiga [89].
- 4 apklausoje prieglobsčio prašytojams nebuvo pristatyti visi apklausos dalyviai, jų dalyvavimo apklausoje tikslai ir pareigos [90].
- 3 apklausų metu prieglobsčio prašytojams nebuvo suteikta galimybė laisva forma papasakoti apie išvykimo iš kilmės valstybės priežastis [91], pertraukiant arba skubinant greičiau užbaigti pasakojimą.

[89] Ten pat, 20, 27 psl.

[90] Žr. „EUAA praktinės gairės. Asmeninis pokalbis“ 2.3.1 poskyris:

<https://euaa.europa.eu/sites/default/files/public/EASO%20Practical%20Guide%20-%20Personal%20interview%20-%20LT.pdf>

[91] Ten pat, 2.4.2 poskyris.

VI. TEMINĖS STEBĖSENOS IR TYRIMAI

**1. SAVO PASIRINKTOJE GYVENAMOJOJE VIETOJE
GYVENANČIŲ PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ IŠŠŪKIAI
LAUKIANT SPRENDIMŲ DĖL PRIEGLOBSČIO SUTEIKIMO**

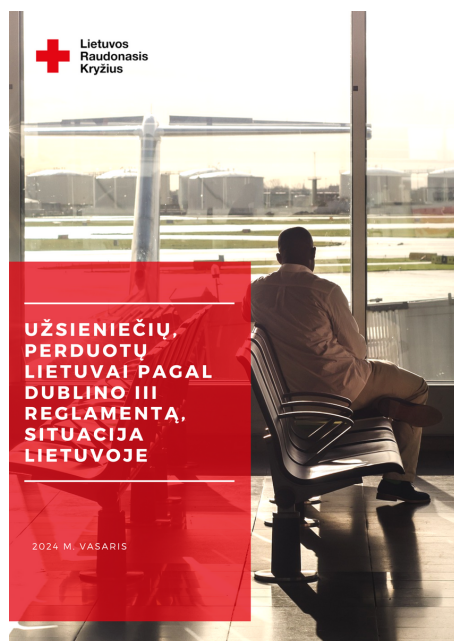
52

**2. UŽSIENIEČIŲ, PERDUOTŲ LIETUVAI PAGAL DUBLINO
III REGLAMENTĄ, SITUACIJA**

54

**3. LIETUVOJE GYVENANČIŲ PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS
POREIKIŲ VERTINIMAS**

56

2023 m. LRK stebėtojai atliko 3 teminius tyrimus, kurie apžvelgiami šioje ataskaitos dalyje: (1) Savo pasirinktoje gyvenamojoje vietoje gyvenančių prieglobsčio prašytojų iššūkiai laukiant sprendimų dėl prieglobsčio suteikimo; (2) užsieniečių, perduotų Lietuvai pagal Dublino III reglamentą, situacija; (3) Lietuvoje gyvenančių pabėgėlių iš Ukrainos poreikių vertinimas.

1. SAVO PASIRINKTOJE GYVENAMOJOJE VIETOJE GYVENANČIŲ PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ IŠŠŪKIAI LAUKIANT SPRENDIMŲ DĖL PRIEGLOBSČIO SUTEIKIMO

Teminė stebėseną inicijuota siekiant: (1) nustatyti, kiek laiko, remiantis esama praktika, užtrunka savo pasirinktoje gyvenamojoje vietoje gyvenančių prieglobsčio prašytojų sprendimų dėl prieglobsčio suteikimo priėmimas ir (2) atitinkamai įvertinti, su kokiais teisiniais bei praktiniais sunkumais susiduria savarankiškai gyvenantys prieglobsčio prašytojai, laukiantys sprendimų dėl prieglobsčio suteikimo.

Apklausa atlikta: 2023 m. kovo 27 d. – balandžio 28 d.

Apklausta: 50 respondentų (savo pasirinktoje gyvenamojoje vietoje gyvenančių prieglobsčio prašytojų) iš 5 kilmės šalių (Baltarusijos, Malio, Mongolijos, Rusijos Federacijos, Tadžikistano). 80 proc. apklaustųjų sudarė Baltarusijos piliečiai.

Metodologija: (1) Su savo pasirinktoje gyvenamojoje vietoje gyvenančiais prieglobsčio prašytojais buvo bendraujama gyvai, telefonu, taip pat el. susirašinėjimo būdu. Dalis respondentų atsakymus pateikė savarankiškai užpildę el. anketą. Visiems respondentams buvo pateiktas vienodas klausimynas, kurį sudarė uždaro ir atviro pobūdžio klausimai. (2) Tyrimo metu buvo renkama viešai prieinama statistinė informacija, taip pat pateikti klausimai valstybės institucijoms, atsakingoms už prašymų suteikti prieglobstį nagrinėjimą bei prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų užtikrinimą.

Tyrimo metu surinkti duomenys rodo, kad atsakingos valstybės institucijos ne visuomet arba ne iki galo įvertina praktikoje susiklosčiusias aplinkybes ir nėra numatyta pakankamai saugiklių. Ne visi prieglobsčio prašytojai prieglobsčio procedūros proceso metu renkasi gyventi institucijų paskirtose apgyvendinimo centruose. Nemažai jų dėl skirtingų priežasčių priima sprendimą apsigyventi savo pasirinktoje gyvenamojoje vietoje. Tačiau dėl susiklosčiusių nenumatytų aplinkybių ir / arba ne iki galo sudėliotų procesų bei ribojančio ir nelankstaus teisinio reglamentavimo, iššūkiai laukiant galutinių sprendimų dėl prieglobsčio suteikimo tampa kompleksiniai ir paliečia praktiškai visas esmines žmogaus gyvenimo sritis: darbą, pragyvenimo šaltinius, prieigą prie paslaugų, judėjimą, komunikaciją, orientavimąsi nepažįstamoje šalyje, šeimos ryšių atkūrimą ir kt.

Nors didžiąja dalimi minėti probleminiai aspektai, tikėtina, yra aktualūs visiems prieglobsčio prašytojams, būtent savo pasirinktoje gyvenamojoje vietoje apsigyvenę užsieniečiai atsiduria už bendros sistemos ir nustatytų algoritmų ribos bei dėl to tampa labiausiai pažeidžiami.

Išanalizavus duomenis identifikuotos šios **probleminės sritys:**

(1) nepakankama savo pasirinktoje vietoje gyvenančių prieglobsčio prašytojų prieiga prie pažeidžiamumo vertinimo procedūros;

- (2) nepakankamas informavimas prieglobsčio prašymo nagrinėjimo procese;
- (3) poreikis prieglobsčio prašymų išankstiniam įvertinimui ir pirmumo nustatymui;
- (4) nepakankamas socialinių garantijų užtikrinimas;
- (5) ribotos galimybės atsidaryti banko sąskaitą ir atlikti bankines operacijas;
- (6) komplikotos įsidarbinimo galimybės;
- (7) grėsmė psichikos sveikatai.

Daugiau apie teminį tyrimą ir jo rezultatus – žr. [*Savo pasirinktoje gyvenamojoje vietoje gyvenančių prieglobsčio prašytojų iššūkiai laukiant sprendimų dėl prieglobsčio suteikimo*](#)

LRK teiktos rekomendacijos:

1. Prieiga prie pažeidžiamumo vertinimo procedūros. (1) Užtikrinti, kad savo pasirinktoje gyvenamojoje vietoje gyvenantys prieglobsčio prašytojai, kaip ir gyvenantys institucijų paskirtuose centruose, turėtų galimybę pasinaudoti kompleksine pažeidžiamumo vertinimo procedūra ir iš to išplaukiančiomis garantijomis, numatytoms pažeidžiamiems prieglobsčio prašytojams, turintiems specialiųjų poreikių. (2) Konsoliduoti prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų užtikrinimo funkcijas vienoje institucijoje, kuri būtų atsakinga už visų prieglobsčio prašytojų pažeidžiamumo vertinimą.

2. Kokybiškas informavimas. Atsižvelgti į prieglobsčio prašytojų išsakytas pastabas dėl nepakankamo informavimo ir užtikrinti, kad prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo metu (1) komunikacija būtų kokybiška, aiški ir reguliari; (2) prieglobsčio prašytojai turėtų galimybę savo iniciatyva tiesiogiai bendrauti su specialistais, atsakingais už jų prieglobsčio prašymų nagrinėjimą; (3) būtų laiku pateikiama aiški ir individualizuota informacija apie vėlavimą priimant atitinkamus sprendimus, to priežastis, numatomus terminus ir pan.

3. Prieglobsčio prašymų išankstinis įvertinimas ir pirmumo nustatymas. Įvertinti tarptautines rekomendacijas ir kitose šalyse taikomą gerąją praktiką, kad, esant prieglobsčio sistemos apkrovai, pagal tam tikrus taikomus kriterijus gali būti atliekamas prieglobsčio prašymų išankstinis įvertinimas ir nagrinėjimo pirmumo nustatymas.

4. Socialinių garantijų stiprinimas. (1) Inicijuoti įstatyminės bazės pakeitimus, susijusius su socialinių garantijų stiprinimu, kad prieglobsčio prašytojai, gyvenantys savo pasirinktoje gyvenamojoje vietoje, turėtų proporcingai didesnes ar bent jau ne mažesnes materialinių priėmimo sąlygų garantijas, negu institucijų paskirtose apgyvendinimo centruose gyvenantys asmenys. (2) Įvertinti poreikį tęsti papildomą materialinę NVO paramą prieglobsčio prašytojams, finansuojamą iš ES struktūrinių fondų.

5. Socialinis pažeidžiamumas. Inicijuoti atitinkamus teisės aktų pakeitimus, kuriais būtų užtikrinta prieglobsčio prašytojų teisė atidaryti būtiniausias savybes turinčią mokėjimo sąskaitą ir ja naudotis.

6. Įsidarbinimo galimybės. (1) Sutrumpinti šiuo metu numatytą 6 mėn. terminą nustatant, kad teisę dirbti prieglobsčio prašytojai įgyja, pvz., jau po 3 mėn. Esant pagrįstoms abejonėms dėl tokio pasiūlymo, alternatyviai įvertinti galimybę įvesti papildomų reikalavimų ir numatyti, pvz., kad po minėtų 3 mėn. teisę dirbti įgyja tik tie prieglobsčio prašytojai, kurių asmens tapatybė buvo patvirtinta dokumentiniais įrodymais, arba suteikti teisę dirbti iš karto tiems prieglobsčio prašytojams, kurių

asmens tapatybė yra patvirtinta bei kurių prašymai nagrinėjami iš esmės.

7. Poveikis psichikos sveikatai. Atkreipti dėmesį į tai, kad laiku suteikta psichosocialinė parama yra kritiškai svarbus veiksnys didelei daliai užsieniečių, kurie ryžosi palikti savo kilmės šalį, atsiskyrė nuo artimųjų ir pradeda naują gyvenimo etapą nepažįstamoje šalyje. Tokios paramos teikimas turėtų tapti neatsiejama prieglobsčio prašytojų priėmimo sistemos dalimi, užtikrinant jos teikimą visiems prieglobsčio prašytojams, įskaitant gyvenančius savo pasirinktoje gyvenamojoje vietoje.

2. UŽSIENIEČIŲ, PERDUOTŲ LIETUVAI PAGAL DUBLINO III REGLAMENTĄ, SITUACIJA LIETUVOJE

LRK atliko teminį tyrimą, kuriuo siekta išsiaiškinti, kokios priėmimo sąlygos užtikrinamos ir kokia judėjimo laisvės apribojimo praktika taikoma Lietuvai pagal Dublino III reglamentą perduotų užsieniečių atžvilgiu. Siekiant išsiaiškinti minėtą informaciją, LRK stebėtojai išsiuntė klausimynus VRM ir Pabradės URC, atliko 17 interviu su į tikslinę grupę patenkančiais užsieniečiais, išanalizavo 10 Vilniaus regiono apylinkės teismo (toliau – VRAT) ir 10 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – LVAT) sprendimų priimtų į tikslinę grupę patenkančių užsieniečių bylose.

Interviu atlikti: 2023 m. liepos 12 d. – 2023 m. spalio 26 d.

Tikslinė grupė: prieglobsčio prašytojai ir kiti užsieniečiai, kurie buvo perduoti Lietuvai remiantis Dublino III reglamentu.

Interviu metodologija: su visais užsieniečiais atlikti konfidencialūs interviu, visiems užduoti vienodi klausimai pagal iš anksto sudarytą klausimyną.

Teismų praktikos analizės metodologija: Aktualūs Lietuvos teismų sprendimai buvo filtruojami Lietuvos teismų informacinėje sistemoje (LITEKO) detalioje paieškoje nurodant datą (nuo 2023-01-01 iki 2023-12-31) bei laukelyje „paieška tekste“ nurodant žodį „Dublino“. Siekiant susiaurinti paieškos parametrus, kartu apžvelgiant abiejų instancijų teismų praktiką, paieškos laukelyje „teismas“ atitinkamai buvo filtruojami VRAT ir LVAT sprendimai. Bylos numeris, bylos baigtis ar kita tiksli informacija nurodoma nebuvo. Analizės metu kiekviename sprendime vertinti konkretūs išskirti faktoriai, kurie potencialiai galėjo turėti įtakos priimamiems sprendimams.

Išanalizavus tyrimo metu surinktą informaciją padarytos šios išvados:

- Ne visi pagal Dublino III reglamentą Lietuvai perduoti užsieniečiai atsiduria URC. Iš 112 2023 m. Lietuvai perduotų užsieniečių, į Pabradės URC laikinam apgyvendinimui arba sulaikymui perkelti 77 asmenys. Tiems, kurie atsiduria URC, užtikrinamos vienodos sąlygos, nepaisant teisinio statuso, kaip ir visiems URC gyventojams [92].

[92] Pabradės URC užtikrinamos priėmimo ir apsaugos sąlygos detalios aprašomos 2023 m. LRK metinėje stebėsenos ataskaitoje: <https://redcross.lt/veiklos/prieglobscio-ir-migracijos-programa/stebesena-2/>

- Lyginant su 2022 m., 2023 m. Lietuvai pagal Dublino III reglamentą perduodamų užsieniečių skaičius beveik padvigubėjo (2022 m. – 59 asmenys, 2023 m. – 112).
- Didžiąją dalį Lietuvai perduotų užsieniečių 2023 m. sudarė Irako piliečiai (apie 34 proc. visų perduotų asmenų). Taip pat didžioji dalis užsieniečių Lietuvai perduoti iš Vokietijos (apie 46 proc.). Vykdamas interviu su į tikslinę grupę patenkančiais užsieniečiais nustatyta, kad didžioji dalis iš Vokietijos perduotų asmenų perduoti iš Šiaurės Reino-Vestfalijos ir Bavarijos žemių.
- VRM nepateikė tikslios informacijos apie tai, kokia dalis 2023 m. Lietuvai perduotų užsieniečių pirmą kartą į Lietuvą atvyko nereguliariu būdu 2021 m. užsieniečių antplūdžio metu. Vis dėlto, iš interviu ir teismų analizės metu surinktų duomenų matyti, kad didžioji dalis asmenų į Lietuvą atvyko 2021 m. vasarą – 11 iš 17 respondentų ir 16 iš 19 asmenų, kurių bylose priimti analizuoti teismų sprendimai.
- Nepastebėtas nė vienas atvejis, kad į tikslinę grupę patenkančioms asmenims būtų skirtas sulaikymas, visais atvejais skiriama alternatyvi sulaikymui priemonė apribojant arba neapribojant judėjimo laisvę. VRM pateikta informacija ir analizuota teismų praktika rodo, kad didžiąjai daliai pagal Dublino III reglamentą Lietuvai perduotų asmenų Lietuvoje apribojama judėjimo laisvė skiriant alternatyvią sulaikymui priemonę – apgyvendinimas URC suteikiant teisę judėti tik apgyvendinimo vietai priklausančioje teritorijoje. Nors formaliai šių asmenų judėjimo laisvės ribojimai nėra vadinami sulaikymu, asmenys laikomi de facto sulaikymo sąlygomis.
- Kartu sudėjus interviu metu ir teismų sprendimų analizės metu surinktą informaciją, neidentifikuota aiškių priežasčių, dėl kurių į tikslinę grupę patenkančių prieglobsčio prašytojų judėjimo laisvė yra apribojama. Tiek VRAT, tiek LVAT sprendimuose pastebėtas tam tikras dėsningumas, kai judėjimo laisvė nebuvo ribojama tiems užsieniečiams, kurie bendradarbiauja su valstybės institucijomis. Vis dėlto, teismų sprendimų turinio analizė nepagrindžia prielaidos, kad nebendradarbiavimas yra pagrindas apriboti judėjimo laisvę, kadangi atitinkamuose sprendimuose iš viso neužsimenama ar asmenys bendradarbiauja su valstybės institucijomis. Prieglobsčio prašytojų judėjimo laisvė gali būti ribojama nepaisant pažeidžiamumo, nepaisant to, ar jie kelia grėsmę valstybės saugumui ir viešajai tvarkai, ar jų tapatybė yra patvirtinta. Taip pat įtakos teismų sprendimams neturi tai, koku būdu asmuo į Lietuvą atvyko pirmą kartą ir kokiomis aplinkybėmis išvyko (ar buvo gautas galutinis sprendimas/ar laukė atsakymo iš MD). Tam tikrais atvejais VRAT ir LVAT priima sprendimus apriboti užsieniečių judėjimo laisvę argumentuodami vien tuo, kad praeityje asmuo, neturėdamas tam teisės) jau buvo savavališkai išvykęs iš Lietuvos.
- Remiantis teismų sprendimų analize ir interviu su užsieniečiais metu surinkta informacija, matoma tendencija, kad įprastai į tikslinę grupę patenkančioms užsieniečiams judėjimo laisvės ribojimai skiriami po pakartotinio bandymo išvykti iš Lietuvos.
- VRAT praktika rodo, kad neteisėtai šalyje esantiems ir sprendimo dėl išsiuntimo į kilmės valstybės įvykdymo laukiantiems užsieniečiams judėjimo laisvė nebūna ribojama tais atvejais, kai išsiuntimas į jų kilmės šalį nėra praktiškai įgyvendintinas. Kita vertus, jei Lietuva turi susitarimus su asmens kilmės šalimi ir vykdo išsiuntimas į minėtą šalį, užsieniečio judėjimo laisvė apribojama argumentuojant tuo, kad asmenys, neturėdami tam teisės, jau kartą buvo išvykę iš Lietuvos, todėl

yra tikimybė, kad jie tai padarys vėl. LVAT praktika neteisėtai šalyje esančių užsieniečių atžvilgiu dėl duomenų stokos analizuojama nebuvo.

Pastebėta, kad tam tikrais atvejais teismai savo išvadas grindžia klaidinga prielaida, jog užsieniečiai, prieš perduodant juos Lietuvai, užsienio valstybėse gyveno neteisėtai. Šiuo klausimu pažymėtina, kad, kaip ir Lietuvoje, kitose valstybėse, kurios taiko Dublino III reglamentą, prieglobsčio pasiprašiusių asmenų buvimas jų teritorijoje nelaikomas „neteisėtu gyvenimu“.

Rekomendacijų institucijoms teikta nebuvo.

Daugiau apie teminį tyrimą ir jo rezultatus – žr. [Užsieniečių, perduotų Lietuvai pagal Dublino III reglamentą, situacija Lietuvoje](#)

3. LIETUVOJE GYVENANČIŲ PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS POREIKIŲ VERTINIMAS

LRK atliko anoniminę pabėgėlių iš Ukrainos apklausą, siekiant įvertinti jų ir jų artimųjų poreikius bei suprasti, su kokiais iššūkiais šie susiduria gyvendami Lietuvoje. Gauti **beveik 4 000 respondentų atsakymai** leido įvertinti esamą situaciją ir poreikius sveikatos priežiūros, psichologinės pagalbos, ugdymo, įsidarbinimo, taip pat informavimo srityse.

Apklausos atliktos: 2023 m. sausio 16 d. – vasario 1 d.

Tikslinė grupė: Lietuvoje gyvenantys pabėgėliai iš Ukrainos, atvykę po 2022 metų vasario 24 d.

Metodologija: Anoniminė struktūruota el. anketa, kurią sudaro uždari ir atviri klausimai. Klausimynas pateikiamas ukrainiečių ir rusų kalbomis.

Surinktų duomenų pagrindu pateiktos įžvalgos pagal temą:

1. Sveikatos priežiūra

- Daugiau nei 85 proc. respondentų nurodė, kad jiems buvo / yra aktualios sveikatos priežiūros paslaugos.
- Daugiausiai respondentų (trečdalis), kuriems buvo / yra aktualios sveikatos priežiūros paslaugos, nurodė kreipėsi dėl kartu gyvenančių vaikų sveikatos sutrikimų.
- Geriau informuoti apie prieigą prie sveikatos priežiūros paslaugų yra mažesniuose miestuose įsikūrę asmenys.
- Trečdalis respondentų, kurie kreipėsi į gydymo įstaigą, nurodė, kad jų poreikiai nebuvo atliepti arba atliepti iš dalies.
- Geriau sveikatos priežiūros paslaugų atliepimą vertino mažesniuose miestuose įsikūrę asmenys, tačiau sąlyginai prastesniais vertinimais tam tikrais atvejais išsiskiria ir kelios mažesnės savivaldybės ar rajonai.

- Gydomo įstaigų pasiekiamumas nėra vyraujanti problema, tačiau daliai žmonių, ypač gyvenančių mažesnėse ar atokesnėse gyvenvietėse, kyla sunkumų dėl viešojo transporto trūkumo, atstumo ar pan.
- Apie 40 proc. respondentų nurodė turintys vartoti paskirtus vaistus, tačiau beveik 90 proc. iš jų vaistai nebuvo / nėra kompensuojami arba kompensuojami iš dalies ir apie 60 proc. iš jų būtų aktuali papildoma parama, susijusi su vaistų kompensacija.
- Psichologo paslaugų prireikė kas penktam Lietuvoje gyvenančiam pabėgėliui iš Ukrainos. Beveik 60 proc. iš tų, kurie naudojo psichologo paslaugomis, teigė, kad jų poreikiai nebuvo atliepti arba atliepti iš dalies.
- Kiek geriau psichologo paslaugas vertino didesniuose miestuose įsikūrę asmenys.

2. Ugdymas

- Beveik 70 proc. respondentų nurodė užregistravę arba planuojantys registruoti vaikus į Lietuvos ugdymo įstaigas.
- Daugiau nei 1 000 atsakymų (buvo galima pateikti vieną ir daugiau variantų) nurodyta, kad apie 300 atvejų vaikai tęsia ugdymą Ukrainoje nuotoliniu būdu.
- Panašiai tiek atvejų nurodyta, kad vaikai neregistruoti dėl amžiaus (iki 2 m.) arba ir vyresni ikimokyklinio amžiaus vaikai lieka namuose su tėvais, seneliais ar pan.
- Geriau ugdymo paslaugas vertina gyvenantys mažesniuose miestuose. Tačiau tam tikrais atvejais prastesni vertinimai matyti ir mažesnėse savivaldybėse ar rajonuose.

3. Informacija

- Dažniausiai aktualios informacijos ieškoma socialiniuose tinkluose ir bendruomenių grupėse.
- Daugiau nei trečdalis respondentų teigia, kad gaunama informacija nėra suprantama ir aiški arba tokia yra iš dalies.
- Pagrindiniais iššūkiais įvardijama informacijos šaltinių gausa, skirtingas turinys ir pačios informacijos perteklius.
- Informacijos aiškumą ir suprantamumą kiek geriau vertino mažesniuose miestuose įsikūrę asmenys.

4. Lietuvių kalbos kursai

- Lietuvių kalbos kursus lankė daugiau nei 40 proc. respondentų. Didžioji jų dalis pasirinko nemokamus valstybės pasiūlytus kursus.
- Dažniau kursus lankė gyvenantys mažesniuose miestuose.
- Pagrindine nelankusių kursų ir neišreiškusių tokio noro įvardyta priežastis – Lietuvoje neįveičiamas kalbos barjeras.

5. Darbas ir pajamos

- Beveik kas antras respondentas nurodė turintis darbą. Dar apie 20 proc. neturi, bet išreiškė norą dirbti.

- Didesnes galimybes įsidarbinti turi didesniuose miestuose įsikūrę asmenys.
- Daugiau nei trečdalis respondentų nurodė, kad mėnesinės jų namų ūkio pajamos nesiekia 500 Eur. Dar 10 proc. teigia negaunantys pajamų ir neturintys santaupų.
- Didžiąją dalį gaunamų pajamų sudaro darbo atlygis ir išmokos iš Lietuvos valstybės institucijų.

LRK teiktos rekomendacijos:

1. Įvertinti, kaip bendromis pastangomis efektyviau valdyti informacijos srautą, jį peržiūrėti, atnaujinti, apie tai iškomunikuoti ir pan.
2. Kompleksiškai įvertinti, kodėl viena ar kita savivaldybė bendrame kontekste vertinama prasčiau.
3. Tinkamas informavimas apie vaistų ir (mažesnei tikslinei grupei) spec. kompensacinės technikos kompensavimą (bent jau dalinį) turėtų būti prioritetas.
4. Psichologo paslaugos nėra pakankamos, todėl šioje srityje bendromis pastangomis reikėtų stiprinti tiek kiekybinę, tiek ir kokybinę paslaugos dalis.
5. Pakankamai daug vaikų nėra užrašomi į ugdymo įstaigas, todėl būtina stebėti, ar tokiu būdu užtikrinami geriausi vaiko interesai.
6. Lietuvių kalbos kursų poreikiai nėra patenkinami ir būtina plėsti jų skaičių bei lankstumą, kad tiktų ir, pvz., dirbantiems asmenims, gyvenantiems atokiau, t. y. nuotoliniu būdu ar kitomis priemonėmis.
7. Nepakankamas pragyvenimo lygis ir gaunamos pajamos, negalėjimas dirbti dėl šeimyninės situacijos ar sveikatos būklės skatina atkreipti dėmesį į papildomos finansinės paramos mechanizmus, ypač pažeidžiamiems asmenims, vienišoms motinoms, negalią turintiems arba lėtinėmis ligomis sergantiems asmenims.

Daugiau apie teminį tyrimą ir jo rezultatus – žr. [*Lietuvoje gyvenančių pabėgėlių iš Ukrainos poreikių vertinimas - apklausos rezultatai*](#)

IŠVADOS IR APIBENDRINIMAS

Baigiamojoje dalyje išskiriami svarbiausi pastebėjimai, užfiksuoti šioje ataskaitoje ir suponuojantys pagrindines kryptis, į kurias LRK rekomenduoja atkreipti dėmesį 2024 m. Sprendžiant identifikuotas problemas, skatiname tarpinstitucinį bendradarbiavimą bei kviečiame dialogui su migracijos srityje veikiančiomis NVO.

Apibendrinant 2023 m., reikėtų pabrėžti, kad materialinės prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygos VSAT pasienio padaliniuose ir užsieniečių centruose iš esmės buvo užtikrinamos. Metų eigoje nebuvo stebėta esminių sistemiškai pasikartojančių neatitikimų standartams. Gavus prieigą prie prieglobsčio procedūros ir įgijus prieglobsčio prašytojų statusą, užsieniečių teisės buvo užtikrinamos ir gerbiamos. Tam tikrus LRK keliamus klausimus VSAT pasienio padalinių atstovai ir centrų administracijos greitai ir geranoriškai išsprendavo.

Pagrindinėmis susirūpinimą keliančiomis tendencijomis 2023 m. tapo **(1) prieiga prie prieglobsčio procedūros** ir **(2) prieglobsčio prašytojų statuso neturinčių užsieniečių priėmimo sąlygos**:

- Lietuvoje vis dar yra paskelbta ekstremalioji situacija dėl masinio užsieniečių antplūdžio. Ekstremaliosios situacijos metu ribojama užsieniečių teisė pasiprašyti prieglobsčio, galiojantis nacionalinis teisinis reglamentavimas leidžia neregistruoti „apgręžiamų“ užsieniečių prieglobsčio prašymų. Nepriklausomi stebėtojai neturi galimybės betarpiškai stebėti pasienyje su Baltarusija vykstančių procesų bei prieigos prie „apgręžiamų“ asmenų. Prieinamų duomenų ribotumas neleidžia patikrinti ir įsitikinti, ar laikomasi teisės aktuose numatyto individualaus kiekvieno „apgręžiamo“ asmens situacijos vertinimo. Dėl pastatyto fizinio barjero žmonės, norintys pasiprašyti prieglobsčio Lietuvoje, yra priversti rizikuoti savo sveikata ar net gyvybe. **Stebėtojų surinkta ir viešai prieinama informacija kelia susirūpinimą dėl tikėtino *non-refoulement* principo nepaisymo.** Tam tikrais atvejais užsieniečiai „apgręžiami“ atgal į Baltarusiją nepaisant realios rizikos patirti fizinį smurtą iš Baltarusijos pareigūnų arba įstrigti pasienyje esant nepalankioms ir sveikatą sutrikdyti galinčioms oro sąlygoms.
- Nepriklausomiems stebėtojams nėra prieinama informacija apie užsieniečius, sulaikytus Lietuvos teritorijoje vykstant tranzitu iš kitų ES valstybių, į kurias jie atvyko nereguliariu būdu, taip pat apie jų priėmimo sąlygas bei prieigą prie prieglobsčio procedūros. Priešingai negu pasienyje su Baltarusija sulaikomų užsieniečių atveju, reguliari statistinė informacija apie tranzito per Lietuvą metu sulaikytus užsieniečius nėra viešinama. Tam tikrais stebėtais atvejais prieglobsčio prašytojų statuso neturintys asmenys buvo *de facto* sulaikomi užkardoje *incommunicado* sąlygomis, neužtikrinant minimalių žmonių orumo nežeminančių sąlygų. Savo ataskaitose ir susitikimų su VSAT atstovais metu **LRK nuolat pabrėžia minimalių priėmimo sąlygų užtikrinimo visiems VSAT žinioje esantiems užsieniečiams svarbą. LRK proaktyviai skatina VSAT kreiptis į LRK arba kitas NVO dėl pagalbos užtikrinant prieglobsčio prašytojų statuso neturintiems užsieniečiams bent minimalias priėmimo sąlygas.** Nerimą kelia ir konkrečiai Pabradės URC taikoma užsieniečių karantino praktika, 2023 m. antroje pusėje išsiplėtusi ir apribojusi ne tik stebėtojų, bet ir kitų bazinių apsaugos (*protection*) paslaugų, tokių kaip, pvz., susisiekti su artimaisiais.

Turbūt geriausiai susiklosčiusią situaciją ir aukščiau pateiktus apibendrinančius teiginius iliustruoja ne kas kita, o skaičiai. Todėl pagrindžiant šiuos teiginius atsispirsime būtent nuo skaičių, atskleidžiančių bendrą vaizdą ir leidžiančių palyginti Lietuvą regioniniame bei platesniame kontekste.

2023 m. Lietuvoje toliau nuosekliai mažėjo registruojamų prieglobsčio prašymų skaičius. Lyginant su 2022 m., šis skaičius krito du kartus, o lyginant su 2021 m. – net aštuonis kartus. Prieglobsčio prašymų skaičiaus mažėjimas tiesiogiai atsispindi ir LRK stebimoje priėjoje prie prieglobsčio procedūros, pirmiausia, PKP. Jei 2022 m. per Lietuvos sieną su Baltarusija ir Rusijos Federacija reguliarium būdu atvyko 130 užsieniečių, pateikusių prieglobsčio prašymus, tai 2023 m. tokių buvo vos 24 arba penkis kartus mažiau. Mažesnis Baltarusijos ir Rusijos pasienyje esančiuose PKP registruotų prieglobsčio prašymų skaičius buvo fiksuotas tik „kriziniais“ 2021 m., kai, LRK skaičiavimais, tokių prašymų buvo registruota vos 14 (7 Tadžikistano piliečiai, 6 Rusijos Federacijos piliečiai ir 1 Mianmaro pilietis) [93]. LRK atliktas tyrimas rodo, kad būta atvejų, kai įstatymo numatyta prieiga prie prieglobsčio procedūros ne visuomet veikė ir nebūtinai yra efektyvi.

2023 m. mažėjo ir fizinių galimybių atvykti per PKP. Metų eigoje pasienyje su Baltarusija buvo laikinai uždaryti du PKP. Viešojoje valstybės institucijų komunikacijoje periodiškai pasigirsta planų išorinę ES sieną, sekant kaimynų pavyzdžiu, dar labiau priverti ar netgi visai uždaryti.

Registruotų prieglobsčio prašymų skaičiai itin rezonuoja vertinant Lietuvą ES kontekste. Priešingai nei Lietuvoje, bendrai ES prieglobsčio prašytojų skaičius pastaruosius dvejus metus reikšmingai augo. Vien per 2022 m. pirmą kartą prieglobsčio pasiprašiusiųjų skaičius ES, lyginant su 2021 m., išaugo net 64 proc. 2023 m. taip pat buvo stebimas augimas, kuris, lyginant su 2022 m., siekė daugiau nei 20 proc.

Grįžtant į Lietuvos realijas, 2023 m. mažiau prieglobsčio prašymų priimta ir iš užsieniečių, atvykusių nereguliariu būdu. Jei 2022 m. tokių buvo beveik 200, 2023 m. – tik kiek daugiau nei 40. Tiesa, tuo pačiu metu daugiau nei 70 prieglobsčio prašymų buvo priimta iš asmenų, į Lietuvą atvykusių iš Latvijos teritorijos arba perduotų iš Lenkijos.

Remiantis prieinama informacija, 2023 m. gerokai didesnis krūvis teko šiauriniams Lietuvos kaimynams. Per pirmuosius tris 2023 m. ketvirčius Latvija registravo du kartus daugiau prieglobsčių prašymų nei Lietuva per visus metus (1 065). Estija per tą patį laikotarpį registravo istoriškai rekordinį skaičių prieglobsčio prašymų – net 3 420, neatsiliko ir Suomija (2 480). Abi pastarosios šalys turi pakankamai ilgą išorinę ES sieną su Rusijos Federacija [94]. Latvijoje ir Estijoje buvo fiksuotas didžiausias visos ES mastu prieglobsčio pasiprašiusių užsieniečių šuolis, gerokai viršijęs 100 proc. [95]

Užsieniečių, atvykstančių iš Latvijos teritorijos, srautą 2023 m. pajuto ir Lietuva. Per mūsų šalį įvairiais būdais vyko daugybė žmonių, ne vienas pakliuvo į rizikingą situaciją, eismo įvykius ir pan. Dalis šių tranzitu vykstančių asmenų buvo sulaikyti Lietuvoje. LRK ir kiti nepriklausomi stebėtojai neturi duomenų, kokiomis sąlygomis buvo laikomi šie sulaikyti užsieniečiai. Žinoma tik, kad didžioji jų dalis (daugiau nei 1 000), nustačius atvykimo maršrutą, galiausiai buvo perduota Latvijai.

[93] Pažymėtina, kad, remiantis VSAT teikiama statistika, 2021 m. PKP buvo registruoti 276 prieglobsčio prašymai, tačiau didžiąją dalį šių prašymų sudaro iš Afganistano evakuoti žmonės, taip pat iš Etiopijos, Maltos, Graikijos ir Italijos perkelti asmenys bei prieglobsčio prašytojai, perduoti Lietuvai pagal Dublino III reglamentą.

[94] Žr. Finland says Russian guards likely 'heavily involved' in migrant surge at border, Reuters, 2023 m. lapkričio 21 d.: <https://www.reuters.com/world/europe/finland-says-russian-guards-likely-heavily-involved-migrant-surge-border-2023-11-21/>

[95] Žr. Europe 2023 asylum applications expected to be highest since 2016, infomigrants.net, prieiga internete – 2024-01-02: <https://www.infomigrants.net/fr/post/52458/europe-2023-asylum-applications-expected-to-be-highest-since-2016>

Nuo 2021 m. rugpjūčio mėn., įteisinus „apgręžimo“ priemonę, VSAT pareigūnai „apgręžė“ beveik 22 000 neleistinose vietose iš Baltarusijos bandančių kirsti sieną užsieniečių, iš jų 2023 m. – daugiau nei 2 600 užsieniečių [96] (šie skaičiai, tikėtina, parodo nebūtinai unikalius asmenius, o veikiau bandymus nereguliariai atvykti, t. y. tie patys asmenys skirtingomis dienomis gali bandyti atvykti skirtinguose pasienio ruožuose). Taikytinas teisinis reglamentavimas, vykdant tokio pobūdžio „apgręžimą“, reikalauja atsižvelgti į humanitarines priežastis ir pažeidžiamumą. Pvz., Latvijoje 2023 m. buvo „apgręžti“ 13 863 užsieniečiai, o dėl humanitarinių priežasčių įsileista pakankamai nemažai – 428 (3 proc.) [97]. Tuo tarpu Lietuva per tą patį laikotarpį dėl humanitarinių priežasčių, LRK turimais duomenimis, įsileido mažiau nei 10 užsieniečių (0,3 proc.), aprašytų šioje ataskaitoje. Šis pastebėtas skirtumas, ypač darant prielaidą, kad užsieniečių profilis ir atvykimo aplinkybės Lietuvoje ir Latvijoje yra panašūs, suponuoja, kad tų pačių faktinių aplinkybių (pažeidžiamumo, humanitarinių priežasčių) vertinimo procesai, kurie, savo ruožtu, yra be galo subjektyvūs ir reikalaujantys tinkamo pasirengimo, skirtingose šalyse gali skirtis bei lemti skirtingą rezultatą.

2023 m. taip pat iškilo hospitalizuojamų prieglobsčio prašytojų ir kitų užsieniečių priėmimo sąlygų užtikrinimo klausimas. Teisės aktai nereglamentuoja, kas tokiais atvejais turėtų užtikrinti standartus atitinkančias priėmimo sąlygas. Kadangi žmonės fiziškai yra medicinos įstaigų žinioje, VSAT neprisiima atsakomybės už hospitalizuojamų prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygas. Tuo tarpu medicinos įstaigos, formaliai nesančios prieglobsčio prašytojų priėmimo sistemos dalimi, taip pat neturi atitinkamų įsipareigojimų. LRK ir kitos NVO savo ruožtu neturi prieigos prie visų hospitalizuojamų užsieniečių, todėl negali suteikti pagalbos visiems to stokojantiems asmenims.

2023 m. Lietuvoje, ne taip sparčiai, kaip prognozuota, tačiau pamažu augo pabėgėlių iš Ukrainos skaičius. Valstybės duomenų agentūros duomenimis, Lietuvoje registruotų pabėgėlių iš Ukrainos skaičius jau perkopė 80 000 [98]. LRK atliktas tyrimas rodo, kad stabiliai augantis skaičius kėlė papildomų iššūkių siekiant atliepti pabėgėlių poreikius sveikatos priežiūros, ugdymo, įsidarbinimo, socialinių išmokų ir kitose srityse.

2024-ieji gali atnešti teigiamų permainų. Pirmiausia, šiuo metu baigiama dėlioti vadinamos priėmimo agentūros koncepcija. Be kita ko, naujo modelio institucijos žinioje atsidurtų kiekvienas naujai į šalį atvykęs užsienietis, siekiantis tarptautinės apsaugos. Tikėtina, kad priėmimo sistemos pertvarka bent iš dalies išspręs 2023 m. LRK vykdytos stebėsenos metu identifikuotas problemas, susijusias su nepakankamomis socialinėmis garantijomis tiek prieglobsčio prašytojams (ypač gyvenantiems savarankiškai), tiek ir kitiems Lietuvos institucijų žinioje esantiems užsieniečiams. Nepaisant to, kad esama priėmimo infrastruktūra (tiek VSAT URC, tiek ir PPC) akivaizdžiai pagerėjo ir toliau gerinama bei plečiama, reikalinga suvienodinti, standartizuoti ir pagerinti kitus aspektus: pažeidžiamumo vertinimą, aktualios informacijos pateikimą, vertėjų, VGTP, psichosocialinės pagalbos, lietuvių kalbos kursų prieinamumą.

[96] Žr. Neįleistų neteisėtų migrantų statistika, vsat.lrv.lt, prieiga internete – 2024 m. sausio 2 d.:

<https://vsat.lrv.lt/lt/naujienos/neileistu-neteisetu-migrantu-statistika/>

[97] Žr. Latvijos vyriausybė leido kariuomenei sulaukyti neteisėtus imigrantus, BNS, 2024 m. sausio 9 d.

<https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2167290/latvijos-vyriausybe-leido-kariuomenei-sulaukyti-neteisetus-imigrantus>

[98] Žr. Karo pabėgėliai iš Ukrainos, Oficialiosios statistikos portalas. Prieiga internete – 2024 m. sausio 2 d.:

<https://osp.stat.gov.lt/ukraine-dashboards>

PRIEDAI

<u>PRIEDAS NR. 1. STEBĖSENOS STATISTIKA</u>	65
<u>PRIEDAS NR. 2. VSAT IR NACIONALINĖ STATISTIKA</u>	67
<u>PRIEDAS NR. 3. ES ŠALIŲ PRIEGLOBŠČIO STATISTIKA</u>	69
<u>PRIEDAS NR. 4. LRK KAUPIAMI DUOMENYS</u>	70
<u>PRIEDAS NR. 5. PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS</u>	72
<u>ANKETAVIMAS</u>	
<u>PRIEDAS NR. 6. MATERIALINĖS PRIĖMIMO SĄLYGOS</u>	73
<u>PRIEDAS NR. 7. VIZITAI</u>	75

Priedas Nr. 1. Stebėsenos statistika

1 pav. 2023 m. LRK stebėsenos vizitai: data, vieta, prieigos būdas, tikslas.

2023 m. LRK stebėsenos vizitai				
Nr.	Vizito data	Vizito vieta	Prieiga	Stebėsenos tikslas
1	2023-01-02	Kybartų kelio PKP	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos + pirminė apklausa
2	2023-01-04	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
3	2023-01-11	Pabradės URC	Gyvai	Pirminė apklausa
4	2023-01-12	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
5	2023-01-30	Lavoriškių PKP	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
6	2023-02-13	Naujininkų PPC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
7	2023-02-22	A. Barausko PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
8	2023-02-23	Ruklos PPC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
9	2023-02-23	Girionių PPC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
10	2023-03-06	Kabelių PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
11	2023-03-15	Kabelių PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
12	2023-03-15	Varėnos ligoninė	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
13	2023-03-17	Pabradės URC	Gyvai	Pirminė apklausa
14	2023-03-20	Kybartų GPKP	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
15	2023-04-03	Kenos PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos + pirminė apklausa
16	2023-04-06	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
17	2023-04-26	Druskininkų PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
18	2023-05-04	Kybartų URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
19	2023-05-04	Ruklos PPC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
20	2023-05-10	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
21	2023-05-12	Naujininkų PPC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
22	2023-05-16	Pabradės URC	Gyvai	Pirminė apklausa
23	2023-05-18	A. Barausko PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
24	2023-05-19	Marijampolės ligoninė	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
25	2023-06-01	Lavoriškių PKP	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos + pirminė apklausa
26	2023-06-01	Padvarionių PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
27	2023-06-02	Medininkų PKP	Gyvai	Pirminė apklausa
28	2023-06-12	Vilniaus OU PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
29	2023-06-19	Tverėčiaus PKP	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos + pirminė apklausa
30	2023-07-10	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
31	2023-07-12	Pabradės URC	Gyvai	Teminė stebėseną
32	2023-07-13	Pabradės URC	Gyvai	Pirminė apklausa
33	2023-07-17	Kybartų kelio PKP	Gyvai	Nepilnamečių apsauga (vidinė ataskaita)
34	2023-07-27	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
35	2023-08-10	Mickūnai (Vilniaus PR)	Gyvai	Pirminė apklausa
36	2023-08-11	Kybartų GPKP	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos + pirminė apklausa
37	2023-08-16	Pabradės URC	Gyvai	Pirminė apklausa
38	2023-08-29	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos (vidinė ataskaita)
39	2023-09-04	Švenčionių PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos + pirminė apklausa
40	2023-09-06	Ruklos PPC	Gyvai	Nepilnamečių apsauga (vidinė ataskaita)
41	2023-09-15	Tribonių PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos (vidinė ataskaita)
42	2023-09-21	Medininkų PKP	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
43	2023-09-21	A. Barausko PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
44	2023-09-26	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
45	2023-10-04	Kybartų kelio PKP	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
46	2023-10-13	Kabelių PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos + pirminė apklausa
47	2023-10-16	Lavoriškių PKP	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
48	2023-10-25	Visagino ligoninė	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
49	2023-10-26	Pabradės URC	Gyvai	Teminė stebėseną
50	2023-10-30	Visagino ligoninė	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos + pirminė apklausa
51	2023-10-31	Ruklos PPC	Gyvai	Nepilnamečių apsauga (vidinė ataskaita)
52	2023-11-08	Pabradės URC	Gyvai	Pirminė apklausa
53	2023-11-27	Švenčionių PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
54	2023-12-14	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos
Iš viso		54 vizitai	54 – gyvai, 0 – nuotoliu / 5 ataskaitos – vidinės	

25 vizitai atlikti užsieniečių priėmimo ir sulaikymo centruose, 25 kartus lankytasi ir VSAT PU bei PKP [99], 4 – gydymo įstaigose, į kurias dėl sveikatos sutrikimų buvo pristatyti prieglobsčio prašytojai.

Iš centrų išsiskiria Pabradės URC, kur stebėseną vykdyta 17 kartų. Ruklos PPC lankytasi 4 kartus.

Kalbant apie vizitus į VSAT pasienio padalinius (PU ir PKP), 2023 m. LRK stebėtojai lankėsi visose trijose VSAT pasienio rinktinėse [100] (toliau – PR): Vilniaus PR (12 vizitų), Varėnos PR (8 vizitai) ir Pagėgių PR (5 vizitai). Daugiausiai kartų (3) lankytasi Kabelių PU, A. Barausko PU, Kybartų kelio PKP ir Lavoriškių PKP.

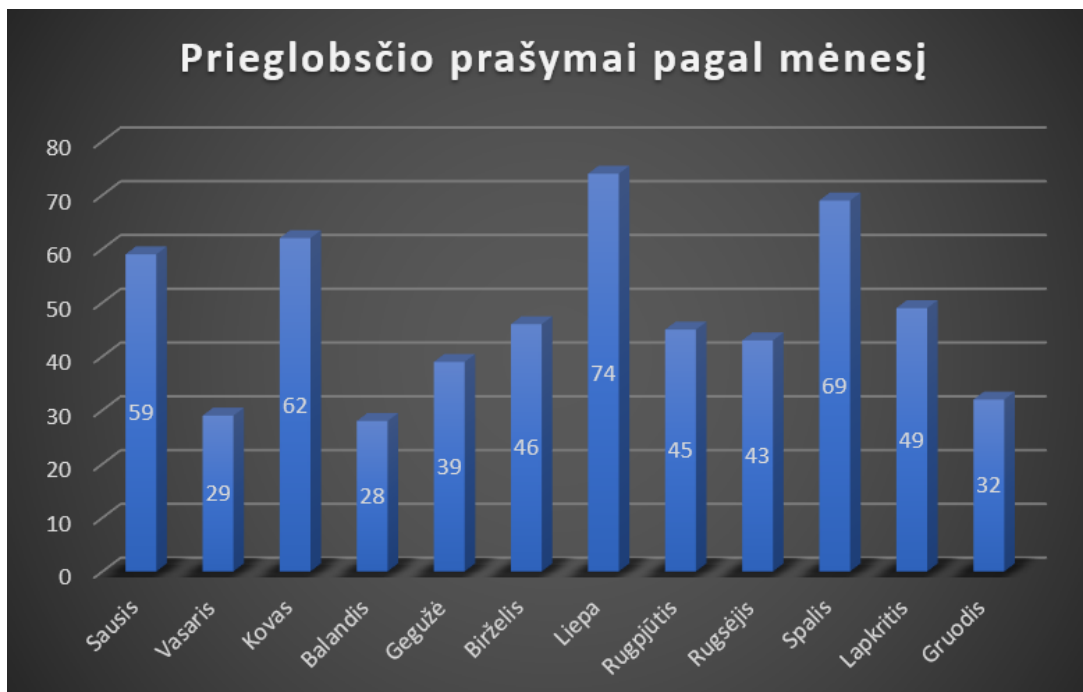
43 atvejais centruose, VSAT pasienio padaliniuose ir gydymo įstaigose stebėtos priėmimo ir apsaugos sąlygos, 16 atvejų – pirminės prieglobsčio prašytojų apklausos, 2 atvejais vizitai atlikti siekiant surinkti informaciją teminės stebėsenos rėmuose. Vizitų ir parengtų ataskaitų skaičius skiriasi, nes tam tikrais atvejais vieno vizito metu buvo atliekama skirtingo pobūdžio stebėseną (pvz. priėmimo / apsaugos sąlygų ir pirminės apklausos).

[99] Prie VSAT pasienio padalinių vizitų priskirtas ir 2023-08-10 stebėsenos vizitas VSAT Vilniaus pasienio rinktinėje Mickūnuose (Vilniaus raj.).

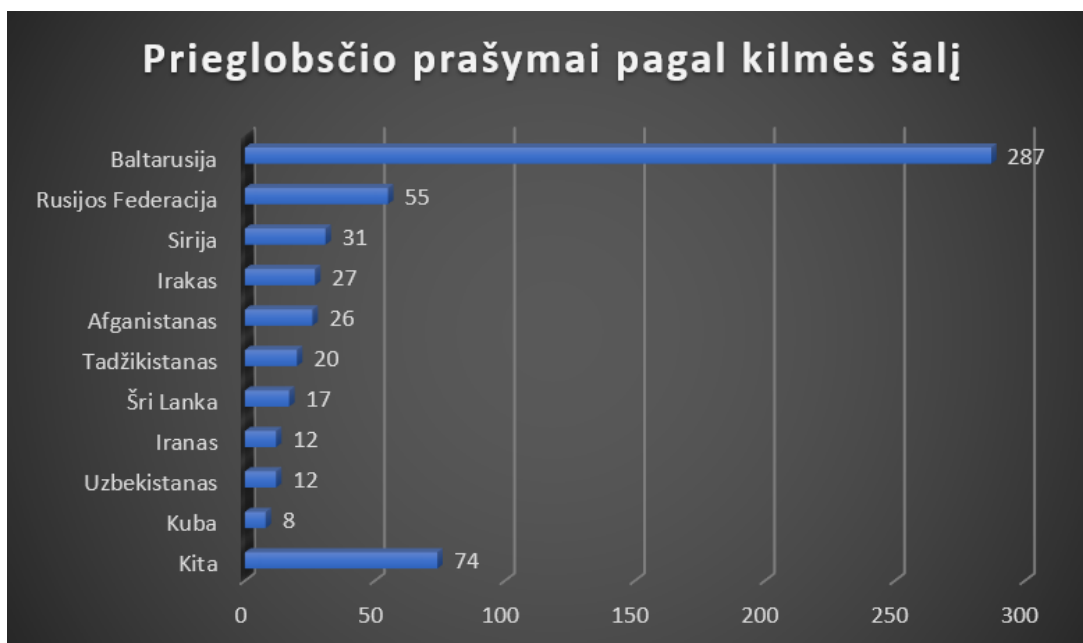
[100] Nuo 2024-01-01 VSAT struktūroje atsiras ir ketvirtoji PR – atkuriamą Pakrančių apsaugos PR:
<https://vsat.lrv.lt/lt/naujienos/atkuriamai-vsata-pakranciu-apsaugos-rinktinei-vadovaus-j-rinkevicius/>

Priedas Nr. 2. VSAT ir nacionalinė statistika

1 pav. Prieglobsčio prašymai Lietuvoje 2023 m. pagal mėnesį.

2 pav. Prieglobsčio prašymai Lietuvoje 2023 m. pagal kilmės šalį.

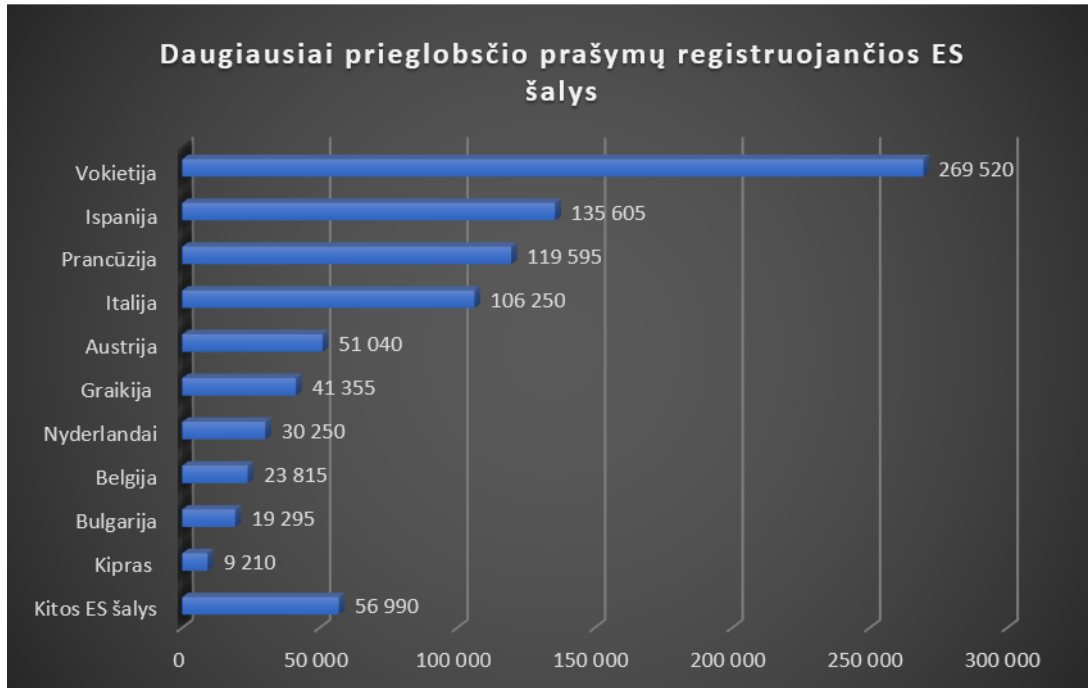
Kitos kilmės šalys: Indija, Azerbaidžanas (po 6), Nigerija, Moldova, Turkija (po 5), Kamerūnas, Armėnija, Kongo Demokratinė Respublika, Egiptas, Ukraina (po 4), Pakistanas, Pietų Sudanas, Kazachstanas (po 3), Togas, Eritrėja, Bangladešas, Jemenas, Somalis, Malis, Etiopija, (po 2), Alžyras, Gvinėja, Kongas, Izraelis, Marokas, Turkmėnistanas, Gambija, Sudanas, Jordanija (po 1), taip pat vienas asmuo be pilietybės.

3 pav. VSAT pateikiama 2023 m. prieglobsčio statistika.

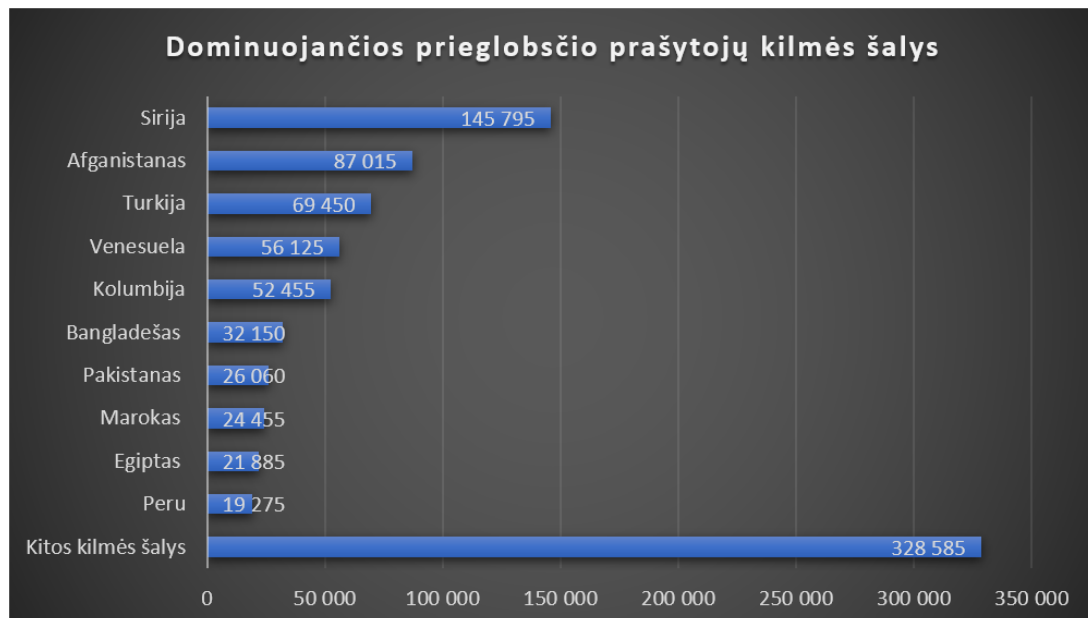
2023 m.	Prašymai VSAT PKP	Prašymai pasienyje (atvykus nereguliariai) ir šalies viduje					Iš viso
		VSAT PR / PU	VSAT URC	MD skyriniuose	Perkeltieji asmenys	Perduoti pagal Dublino III reglamentą	
Sausis	7	4	9	36	0	3	59
Vasaris	0	2	3	22	0	2	29
Kovas	2	6	5	41	0	8	62
Balandis	1	2	2	20	0	3	28
Gegužė	3	8	2	22	0	4	39
Birželis	0	17	4	17	0	6	44
Liepa	0	1	43	30	0	10	84
Rugpjūtis	3	4	7	29	0	2	45
Rugsėjis	1	10	5	17	0	10	43
Spalis	8	14	5	40	0	2	69
Lapkritis	0	5	6	24	5	9	49
Gruodis	0	0	3	27	0	2	32
IŠ VISO	25	73	94	325	5	61	583

Priedas Nr. 3. ES šalių prieglobsčio statistika

1 pav. Daugiausiai prieglobsčio prašymų registruojančios ES šalys (iki 2023-11-01).

2 pav. ES dominuojančios prieglobsčio prašytojų kilmės šalys iki (2023-11-01).

Priedas Nr. 4. LRK kaupiami duomenys

Pastaba: LRK kaupiami duomenys nebūtinai sutampa su valstybės institucijų duomenimis. Nepaisant to, kad LRK stebėtojai visuomet vadovaujasi pirminiu oficialiu šaltiniu (dažniausiai tai yra VSAT pranešimai), galimi tam tikri neatitikimai, kuriuos lemia keletas aspektų. Pvz., LRK stebėtojai, suveddami statistinius duomenis, laikosi nuostatos, kad prieglobsčio prašytoju tampama nuo prašymo pateikimo (žodžiu ar raštu) momento. Tuo tarpu formali prašymo suteikti prieglobstį registravimo procedūra VSAT gali būti vykdoma ne tą pačią dieną ir tokiu atveju VSAT statistikoje, pvz., esant mėnesių sandūrai, prieglobsčio prašytojas gali atsidurti kito mėnesio eilutėje. Taip pat galimas ir pilnos informacijos trūkumas dėl negautų pranešimų iš VSAT. Tam tikrų nesutapimų pasitaiko ir vertinant prieglobsčio prašymo pateikimo vietą bei atvykimo ir kitas aplinkybes, t. y. pasienio (PKP) procedūra ir užsieniečio nustatymas šalies viduje. Taip pat nesutapimų gali atsirasti skaičiuojant užsieniečius, perduotus pagal Dublino III reglamentą, nes MD tam tikrais atvejais prieglobsčio prašymo nagrinėjimą atnaujina, o ne traktuoja kaip naują prieglobsčio prašymą. Taip pat, kaip buvo minima ataskaitos skyriuje „1.1. VSAT pranešimai apie prieglobsčio prašytojus“, gali skirtis ir prieglobsčio prašytojų skaičius lyties atžvilgiu. Tai tik keli pavyzdžiai, kodėl skirtingų šaltinių pateikiami duomenys gali skirtis. LRK nevaldo pilnos informacijos, dalis duomenų, ypač susijusių su užsieniečių atvykimo aplinkybėmis, yra operatyviniai ir viešai neprieinami.

1 pav. LRK kaupiami duomenys apie 2023 m. registruotus prieglobsčio prašytojus. Pastaba: šioje lentelėje įtraukti tik tie užsieniečiai, kurių prieglobsčio prašymų registravimo aplinkybės patenka į tam tikrą kategoriją: atvykę per PKP, atvykę nereguliariai, taip pat perduoti pagal Dublino III reglamentą.

2023 m. pirminiai VSAT pranešimai apie prieglobsčio prašytojus ir jų kilmės šalis					
Atvykę nereguliariai		Atvykę per PKP			Perduoti pagal Dublino III reglamentą
Per išorinę sieną su Baltarusija	Per išorinę sieną su kitomis ES šalimis	Išorinė sieną su Baltarusija	Išorinė sieną su Rusija	Oro uostai	
BLR – 31 RUS – 3 SYR – 3 IRN – 2 LKA – 1 SOM – 1 YEM – 1	AFG – 18 LKA – 15 SYR – 14 IRN – 11 CUB – 5 IND – 5 BGD – 2 EGY – 1 ETH – 1 IRQ – 1 RUS – 1 YEM – 1	TJK – 6 RUS – 1	BLR – 17	BLR – 2 EGY – 1	IRQ – 18 UZB – 7 AZE – 5 ARM – 4 BLR – 3 CMR – 3 RUS – 3 EGY – 2 KAZ – 2 AFG – 1 JOR – 1 NGA – 1 SYR – 1 TGO – 1 TUR – 1 UKR – 1
42	75	7	17	3	54
		24			
		27			
117		198			
Iš viso		198			

Valstybių pavadinimų atvaizdavimui lentelėje naudojami trijų raidžių kodai pagal Tarptautinės standartizacijos organizacijos ISO 3166 standarto (ISO 3166-1 alpha-3): AFG – Afganistanas, ARM – Armėnija, AZE – Azerbaidžanas, BGD – Bangladešas, BLR – Baltarusija, CMR – Kamerūnas, CUB – Kuba, EGY – Egiptas, ETH – Etiopija, IND – Indija, IRQ – Irakas, IRN – Iranas, YEM – Jemenas, JOR – Jordanija, KAZ – Kazachstanas, KGZ – Kirgizija, LKA – Šri Lanka, NGA – Nigerija, RUS – Rusijos Federacija, SYR – Sirija, SOM – Somalis, TGO – Togas, TJK – Tadžikistanas, TUR – Turkija, UKR – Ukraina, UZB – Uzbekistanas.

Išskiriant prieglobsčio prašytojus, registruotus VSAT pasienio padaliniuose (PR, PU ir PKP), daugiausiai pranešimų (arba tikslinant statistiką fiksuotų atvejų) 2023 m. gauta iš: Pūškų PU [101] (14 pranešimų / atvejų, 17 prieglobsčio prašytojų); Kybartų PU [102] (12 pranešimų / atvejų, 17 prieglobsčio prašytojų); A. Barausko PU [103] (10 pranešimų / atvejų, 11 prieglobsčio prašytojų); Kabelių PU (4 pranešimai / atvejai, 5 prieglobsčio prašytojai). Atskirai paminėtina Vilniaus oro uosto PU. Iš šio VSAT padalinio 2023 m. gauta daugiausiai (19) pranešimų, tačiau net 17 iš jų buvo informacija apie pagal Dublino III reglamentą perduotus užsieniečius, kurių prieglobsčio prašymai buvo registruoti vėliau, juos perkėlus į URC. Dažnu atveju užsieniečiai Vilniaus oro uosto PU būdavo priimami tik kelioms valandoms, nenakvodavo ir išvykdavo į URC.

LRK duomenimis, mažiausiai prieglobsčio prašytojų VSAT registravo gruodžio (5), balandžio (8) ir vasario (11) mėn., daugiausiai – liepos (40), birželio (28) ir spalio (27) mėn.

2 pav. LRK kaupiami duomenys apie 2023 m. VSAT registruotus prieglobsčio prašytojus. Pastaba: priešingai nei aukščiau pateikiamoje lentelėje, čia įtraukti prieglobsčio prašytojai, nepriklausomai nuo jų prieglobsčio prašymų pateikimo aplinkybių.

2023 m. VSAT registruoti prieglobsčio prašytojai pagal mėnesį, lytį, taip pat amžiaus ir pažeidžiamumo kategoriją							
Mėnuo	Pagal lytį		Vaikai (iš jų)		Nelydimi arba atskirti vaikai (iš jų)		Iš viso
	Vyr.	Mot.	Vyr.	Mot.	Vyr.	Mot.	
Sausis	11	8	1	2	0	0	19
Vasaris	10	1	0	0	0	0	11
Kovas	16	4	1	0	1	0	20
Balandis	7	1	0	0	0	0	8
Gegužė	14	3	1	0	1	0	17
Birželis	21	7	0	2	0	0	28
Liepa	34	6	0	2	0	0	40
Rugpjūtis	12	4	1	0	0	0	16
Rugsėjis	23	3	1	2	1	0	26
Spalis	21	6	5	1	2	0	27
Lapkritis	17	4	0	0	0	0	21
Gruodis	5	0	0	0	0	0	5
Iš viso	191	47	10	9	5	0	238
	238		19		5		

[101] Pūškų PU 2023 m. taikė gerąją praktiką, kai priimami prieglobsčio prašytojai buvo perkelti į tam labiau pritaikytas Vilniaus PR patalpas – Tverečiaus PU Tverečiaus PKP arba Švenčionių PU.

[102] Fiziškai prieglobsčio prašytojai priimami Kybartų PU struktūriniuose padaliniuose – Kybartų kelio arba geležinkelio PKP.

[103] Tam tikrais atvejais A. Barausko PU 2023 m. buvo priimami ir kaimyninės Varėnos PR Purvėnų PU veikimo teritorijoje prieglobsčio pasiprašę užsieniečiai, tačiau pirminiai pranešimai apie naujai atvykusius prieglobsčio prašytojus gaunami iš Purvėnų PU.

Priedas Nr. 5. Pabėgėlių iš Ukrainos anketavimas

1 pav. Pabėgėlių iš Ukrainos anketavimas Vilniaus mieste.

Pabėgėlių iš Ukrainos anketavimas Vilniaus mieste			
Nr.	Data	Miestas	Vieta
1	2023-05-31	Vilnius	LRK humanitarinės pagalbos centras
2	2023-06-06	Vilnius	LRK humanitarinės pagalbos centras
3	2023-06-14	Vilnius	Maisto bankas
4	2023-06-14	Vilnius	LRK humanitarinės pagalbos centras
5	2023-06-15	Vilnius	LRK humanitarinės pagalbos centras
6	2023-06-16	Vilnius	LRK humanitarinės pagalbos centras
7	2023-06-20	Vilnius	LRK humanitarinės pagalbos centras
8	2023-07-04	Vilnius	LRK humanitarinės pagalbos centras
9	2023-07-24	Vilnius	Maisto bankas
10	2023-08-01	Vilnius	LRK humanitarinės pagalbos centras
11	2023-08-02	Vilnius	LRK humanitarinės pagalbos centras
12	2023-08-03	Vilnius	LRK humanitarinės pagalbos centras
13	2023-08-24	Vilnius	LRK humanitarinės pagalbos centras
14	2023-08-31	Vilnius	LRK humanitarinės pagalbos centras
15	2023-09-07	Vilnius	Migracijos departamentas
16	2023-09-08	Vilnius	Migracijos departamentas
17	2023-11-15	Vilnius	Naujininkų PPC
18	2023-11-16	Vilnius	LRK humanitarinės pagalbos centras
Iš viso		18 vizitų	

2 pav. Pabėgėlių iš Ukrainos anketavimas kituose Lietuvos miestuose.

Pabėgėlių iš Ukrainos anketavimas Lietuvoje			
Nr.	Data	Miestas	Vieta
1	2023-06-20	Jonava	Jonavos socialinių paslaugų centras
2	2023-06-20	Rukla	Ruklos PPC
3	2023-06-23	Anykščiai	Kolektyvinio apgyvendinimo vieta
4	2023-07-04	Rudiliai (Kupiškio raj.)	Kolektyvinio apgyvendinimo vieta
5	2023-07-04	Kupiškis	Kolektyvinio apgyvendinimo vieta
6	2023-07-05	Biržai	Kolektyvinio apgyvendinimo vieta
7	2023-08-10	Utena	VšĮ krizių centras „Angelų pieva“
8	2023-09-18	Panevėžys	LRK regioninis skyrius
Iš viso		8 vizitai	

Priedas Nr. 6 MATERIALINĖS PRIĖMIMO SĄLYGOS

Maitinimas

VSAT PU ir PKP maitinimo praktika 2023 m. nepasikeitė. Kaip ir 2022 m., PU ir PKP netiekiamas šiltas, termišškai apdorotas maistas. Tokia praktika neatitinka EUAA gairėse dėl priėmimo sąlygų nurodytų standartų. 21 standarto 21.2 rodiklyje [104] nurodyta, kad „per dieną suaugusieji maitinami ne rečiau kaip tris kartus, o nepilnamečiai penkis kartus, ir bent vienas patiekalas būna termišškai apdorotas ir patiekiamas karštas“. Visi prieglobsčio prašytojai užkardose ir PKP kasdien gauna po sauso maisto daavinį (1 paketas asmeniui, nepriklausomai nuo jo amžiaus). Sauso maisto daavinys nėra visiškai standartizuotas, jų turinys dažniausiai šiek tiek skiriasi, bet standartiškai daavinyje būna mėsos arba žuvies konservų, sausainių / duonos lazdelių, užpilamos sriubos / košės, konservuotų daržovių (pupelių, alyvuogių ar kt.), riešutų, arbatos, tirpios kavos, medaus, cukraus. Išskirtiniais atvejais pastebėta, kad prieglobsčio prašytojams duodami maisto produktai iš kariško maisto daavinio, pvz., troškiny (2023-09-21, A. Barausko PU, nelydimas nepilnametis), juodasis šokoladas (2023-10-13, Kabelių PU, nelydimas nepilnametis). LRK nėra stebėję atvejų, kad sauso maisto daavinuose būtų kiaulienos konservų (teikiama tik vištiena, jautiena arba žuvis), kas yra sveikintina praktika, atsižvelgiant į tai, kad dalis kultūrinės ar religinės grupės, kurioms priklauso prieglobsčio prašytojai, kiaulienos nevalgo.

Fiksuota geroji maisto išdavimo praktika:

- 2023-01-02 Kybartų kelio PKP lankytos prieglobsčio prašytojos (motina su nepilnamete dukra) nurodė, kad PKP personalas siūlė miestelyje nupirkti ir pristatyti joms šilto maisto.
- A. Barausko PU, Kybartų geležinkelio PKP, Kenos PU ir Vilniaus oro uosto PU stebėta praktika, kada pareigūnai suteikė prieglobsčio prašytojams galimybę papildomai apsipirkti (arba juos apipirkti) parduotuvėje.
- 2023-10-16 Lavoriškių PKP stebėta praktika, kai PKP laikinai apgyvendinus šeimą su kūdikiu, kūdikiui buvo išduotas specialus maistas – kūdikių tyrelės, sultys.

Sanitarinės sąlygos

EUAA gairių dėl priėmimo sąlygų 8 standarto 8.1 rodiklyje [105] nurodyta, kad „visi prašytojai turėtų turėti galimybę naudotis dušu ir (arba) vonia“. 26 standarto 26.1 rodiklyje [106] numatyta, kad prieglobsčio prašytojams „suteikiama pakankamai patalynės komplektų ir rankšluosčių“. 25 standarto 25.1 ir 25.2 rodikliuose ir papildomose pastabose [107] nurodyta, kad prieglobsčio prašytojams higienos priemonės turėtų būti išduodamos atsižvelgiant į jų lytį, amžių ir „galiojantį sąrašą“, kuriame turėtų būti nurodyta kiek ir kokių priemonių turi būti suteikta. Taip pat nurodyta, kad visi turėtų turėti

[104] Žr. „EUAA gairės dėl priėmimo sąlygų: veiklų standartai ir rodikliai“ 21 standarto 21.2 rodiklis:
<https://euaa.europa.eu/sites/default/files/Guidance-on-ReceptionConditions-LT.pdf>

[105] Ten pat, 8 standarto 8.1 rodiklis.

[106] Ten pat, 26 standarto 26.1 rodiklis.

[107] Ten pat, 25 standarto 25.1 ir 25.2 rodikliai.

pagrindines asmeninės higienos priemonės, pavyzdžiui, dantų šepetėlį, dantų pastą, tualetinio popieriaus, muilo, šampūno ir pagal individualią situaciją skutimosi priemonių, higieninių įklotų ar sauskelnių. Pažymėtina, kad LR VRM įsakyme dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų užtikrinimo PU ir PKP [108] nėra nurodyta, kiek higienos priemonių turėtų būti išduota prieglobsčio prašytojams ir apskritai nenurodyta, kad tokios priemonės turėtų būti suteiktos. Aiškūs normatyvai nurodyti tik URC apgyvendintų arba sulaikytų asmenų higienai palaikyti [109]. Nepaisant to, kad minėtame įsakyme higienos priemonių išdavimas nėra paminėtas, įprastai VSAT PU ir PKP turi higienos paketų rezervą ir pas juos laikinai apgyvendintiems prieglobsčio prašytojams higienos priemonės yra išduodamos, atitinkamų EUAA nurodytų standartų yra laikomasi.

LRK sisteminių problemų dėl sanitarinių sąlygų užtikrinimo nepastebi. Visgi, 2023 m. pastebėti 6 atvejai, kai prieglobsčio prašytojams nebuvo užtikrintos (arba užtikrintos iš dalies) reikiamos higienos priemonės arba neužtikrinta galimybė nusimaudyti:

- 2023-01-30 *Lavoriškių PKP vizito metu sužinota, kad prieglobsčio prašytojai neišduoti rankšluosčiai, nepasiūlytos higienos priemonės (savo turėjo tik dantų pastą ir šepetėlį).*
- 2023-03-06 *Kabelių PU prieglobsčio prašytojas nurodė, kad jam nebuvo pasiūlyta galimybė pasinaudoti dušu, higienos priemonės suteiktos praėjus daugiau nei parai nuo jo atvykimo į užkardą, o jo gyvenamoje patalpoje esančiame praustuve prieinamas tik šaltas vanduo ir jis stebimas vaizdo kameromis – galimybės apsipausti minimalios (prieglobsčio prašytojas apgyvendintas sulaikymui skirtoje patalpoje).*
- 2023-04-06 *Druskininkų PU prieglobsčio prašytojas nurodė, kad jam nebuvo suteikta galimybė pasinaudoti dušu.*
- 2023-06-01 *Lavoriškių PKP pastebėta, kad 3 PKP apgyvendintiems prieglobsčio prašytojams neišduoti rankšluosčiai, išduotos minimalios higienos priemonės – šampūno buteliukas ir dantų pasta). 2 asmenys turėjo asmeninius dantų šepetėlius, o trečias – ne. Išduoto šampūno galiojimas pasibaigęs.*
- 2023-06-19 *Tverečiaus PKP prieglobsčio prašytojai nurodė, kad jie sieną kirto Pūškų PU veikimo teritorijoje ir šioje PU praleido daugiau negu parą laiko. Jų teigimu, Pūškų PU paprašius pasinaudoti dušu, buvo atsakyta, kad duše prieinamas tik šaltas vanduo, todėl prieglobsčio prašytojai liko nesiprausę. Higienos priemonių Pūškų PU taip pat nebuvo išduota (vietoje buvo prieinamas tik bendro naudojimo muilas). Pažymėtina, kad prieglobsčio prašytojai Lietuvos sieną kirto pelkėtoje vietovėje, todėl sušlapo ir išsipurvino. Prieglobsčio prašytojus perkėlus į Tverečiaus PKP suteiktos visos reikiamos higienos priemonės ir prieiga prie dušo.*
- 2023-08-11 *Kybartų GPKP fiksuotas higienos priemonių trūkumas, vizito metu priemonės dar nebuvo išduotos. Vėliau VSAT nurodė, kad pirmą dieną prieglobsčio prašytojui buvo pasiūlytos higienos priemonės, bet jis atsisakė.*

[108] Žr. LR VRM ministro įsakymą Dėl laikino prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo pasienio kontrolės punktuose ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos struktūriniuose padalinuose sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/dcbfc82013c511e6aa14e8b63147ee94/asr>

[109] Žr. LR SAM ministro įsakymas Dėl Lietuvos higienos normos HN 61:2020 "Laikinojo užsieniečių apgyvendinimo Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centre visuomenės sveikatos saugos reikalavimai" patvirtinimo, VII skyrius: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.265814/asr>

Priedas Nr. 7

2023-05-04 vizitas Kybartų URC

Priešingai nei 2022 m. vasaros pabaigoje uždarytas ir fiziškai demontuotas VSAT Medininkų URC, kurio pagrindą sudarė kilnojami moduliniai nameliai, 2023 m. kovo 1 d. veiklą nutraukusio VSAT Kybartų URC fiziniai statiniai yra palikti rezerve, teritorija toliau prižiūrima ir baigiami atlikti jau anksčiau pradėti renovacijos darbai. Paskutiniai Kybartų URC apgyvendinti užsieniečiai 2023 m. vasario mėn. buvo perkelti į Pabradės URC arba išvyko gyventi į savo pasirinktą gyvenamąją vietą.

Remiantis 2023-05-04 vizitu, žemiau pateikiami esminiai fiksuoti pastebėjimai:

- Kadangi apgyvendintų žmonių Kybartų URC šiuo metu nėra, t. y. neteikiamos paslaugos, nedirba tikslinis personalas ir pan., prioritetas skirtas infrastruktūros pritaikomumui priimant užsieniečius. Kybartų URC toliau gerinamos priėmimo sąlygos ir tęsiami renovacijos darbai, kas potencialiai leistų tinkamai priimti naujai apgyvendinamus užsieniečius. Didesnis gyvenamojo ir bendroms reikmėms reikalingo ploto užtikrinimas vienam asmeniui, prieiga prie tvarkingos sanitarinės infrastruktūros, geresnis apšvietimas ir kt. leistų užtikrinti minimalius priėmimo standartus.
- Buvo atsižvelgta į anksčiau teiktą pastabą dėl rakinamų baldų (spintelių, stalčių) poreikio.
- Naujos katilinės įrengimas, taip pat senų langų keitimas į naujus sandarius langus leidžia teigti, kad anksčiau ne kartą fiksuoti gyventojų skundai dėl nepakankamo patalpų šildymo arba šilto vandens trūkumo, galimai yra išspręsti ir ateityje nekeltų iššūkių.
- Tęsimas įkalinimo įstaigą primenančios infrastruktūros mažinimas – demontuotos ant langų buvusios grotos.

2023-05-04 vizitas Ruklos PPC

Abiejuose Ruklos PPC pastatuose buvo vykdomi renovacijos darbai, remontuojami gyvenamieji kambariai ir sanitariniai mazgai, kurie po 2021 m. prieglobsčio prašytojų srauto buvo nudėvėti. Nepaisant PPC atliekamų remonto darbų ir dėl to kylančių laikinų nepatogumų, materialinės priėmimo sąlygos yra užtikrinamos, nusiskundimų ir neatitikimų standartams nefiksuota. Ruklos PPC gyventojų skaičius pakankamai nedidelis ir stabilus. Be to, PPC administracija turi galimybę pagal poreikį nukreipti žmones į filialus Naujininkuose (Vilniaus m.) arba Girionyse (Kauno raj.).

Ruklos PPC toliau organizuojamos laisvalaikio ir užimtumo veiklos. Tiesa, nemaža dalis gyventojų dirba, todėl bent jau dienos metu PPC korpusuose yra pakankamai tuščia, vaikai taip pat būna išėję į ugdymo įstaigas, nes dar tęsiasi mokslo metai (visas ugdymas nepilnamečiams vyksta už PPC ribų kartu su vietinių gyventojų vaikais).

Ruklos PPC gyventojų privalumas yra prieiga prie vietos medicinos punkto, kuris prieinamas absoliučiai visiems PPC gyventojams, įskaitant ir tuos, kurie, kaip rodo praktika, susiduria su sunkumais gaunant paslaugas Jonavos raj. savivaldybės gydymo įstaigose (pvz., neturintys darbo ir dėl to socialinio draudimo neįgiję pabėgėliai iš Ukrainos).

Po vizito rekomenduota atkreipti dėmesį į du pastebėjimus, užfiksuotus stebėsenos metu:

- Darbo saugos užtikrinimas vykstančių remonto darbų metu. Ragintume nuolat proaktyviai priminti renovaciją atliekantiems darbininkams, kad pastatai nėra tušti ir PPC yra gyvenančių įvairaus amžiaus vaikų, todėl gali kilti rizikų neatsargiai elgiantis su elektros instaliacija ar kt.
- Patogių mokymosi priemonių užtikrinimas besimokantiems nuotoliniu būdu. Stebėsenos metu užfiksuota, kad nepilnametis jaunuolis nuotoliniu būdu jungiasi prie paskaitų per savo mobilųjį telefoną. Nors jis stebėtojų aiškiai neišreiškė poreikio naudotis kompiuteriu ar planšete, vertėtų apvarstyti galimybę užtikrinti prieigą prie didesnio kompiuterio ekrano ar kitų elektroninių ryšio priemonių, kad besimokantieji galėtų patogiai sėdėti, matyti vaizdą didesniame ekrane ir pan. PPC turi tam numatytų priemonių ir patalpų.

2023-05-12 vizitas Naujininkų PPC

Žmonių liudijimai rodo, kad Naujininkų PPC yra populiarus, nes įsikūręs patogioje centrinėje Vilniaus m. vietoje. Bendros žmonių nuotaikos ir atsiliepimai apie Naujininkų PPC rodo, kad žmonės yra patenkinti galėdami gyventi būtent šiame PPC filiale. Pagrindinė Naujininkų PPC problema, kurią neabejotinai žino ir bando pataisyti administracija, yra pastatų ir bendrosios infrastruktūros būklė. Infrastruktūra nuolat reikalauja investicijų, remonto. Naujininkų PPC užsieniečių apgyvendinimui pradėtas naudoti antrasis, vadinamas „mokyklos“ pastatas. Šiame pastate prieš atnaujinant eksploatavimą sutvarkyti sanitariniai mazgai, virtuvės. Didžiausio dėmesio reikalauja pagrindinio bendrabučio pastatas (tiek bendro naudojimo patalpos, tiek gyvenamieji kambariai yra gana smarkiai nugyventi). Bendrabučio pastate vizito metu vyko intensyvūs remonto darbai. Kiekviename aukšte planuojama įrengti po papildomą sanitarinių mazgų bloką (tualetus ir dušus) ir virtuvę. Dėl planuojamos sanitarinių mazgų ir virtuvių plėtros atsisakyta 3 gyvenamųjų kambarių. Pirmame pastato aukšte pradėti įrenginėti 2 kambariai, taip pat sanitarinis mazgas ir virtuvė, kurie bus skirti judėjimo negalią turinčių žmonių apgyvendinimui.

Vizito metu stebėtas 1 neatitikimas EUAA standartams dėl priėmimo sąlygų:

- Mokyklos pastato bendrabutyje stebėta, kad viena šeima (motina su dviem vaikais ir močiute) gyvena viename kambaryje. Mama vienoje lovoje miega su abiem savo vaikais. Kambarys perkrautas, daug daiktų. Paklausus, ar nereikėtų papildomo kambario, moteris atsakė, kad vietos pakanka ir poreikio neišreiškė. Visgi, remiantis EUAA standartų dėl priėmimo sąlygų nurodyta, kad kiekvienam prieglobsčio prašytojui turi būti skirta po atskirą lovą [110].

Vizito metu pastebėta, kad IV a. virtuvėje, kurioje paskutinio vizito metu neveikė vandens šildymo katilas ir nebuvo prieinamas karštas vanduo, buvo įmontuotas naujas katilas – prieigos prie karšto vandens problema išspręsta.

[110] Žr. „EUAA gairės dėl priėmimo sąlygų: veiklų standartai ir rodikliai“ 7 standarto, 7.1.1 rodiklis: <https://euaa.europa.eu/sites/default/files/Guidance-on-ReceptionConditions-LT.pdf>

Handwritten text in Tamil script, including the date 2022/10/6.

Vertical handwritten text in Tamil script.

Akilan srilan ka
31.10.2022

ஓம் நமசிவாய